

20.5.2019

EOAK/5377/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

ERITYISLASTENSUOJELUYKSIKKÖ LOIKALAN KARTANO
Pöytäkirja

Aika: 23.10.2018 ja 24.10.2018

Paikka: Pro Manors Oy:n erityislastensuojeluyksikkö Loikalan kartano, Mankala

Läsnä: Oikeusasiamiehen kansliasta:
Esittelijäneuvos Tapio Rätty
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riikka Jackson

Tarkastuskohteesta:

Sijoitetut lapset (15)
Johtaja - - -
Vastaava ohjaaja - - -
Vastaava ohjaaja - - -
Vuorossa olevat ohjaajat, pehtoori ja emäntä

1. YLEISTÄ

1.1 Perusteet tarkastukselle

1.1.1 Oikeusasiamiehen toimivalta

Tarkastus tehtiin apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin määräyksestä ja se tehtiin ennalta ilmoittamatta. Oikeusasiamiehen toimivalta ennalta ilmoittamattomaan tarkastukseen selvitettiin laitokselle.

Perustuslain 109 §:n mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehellä on perustuslain 111 §:n mukaan oikeus saada salassa pidettäviä tietoja laillisuusvalvonnan kohteilta. Viranomaisen tai muun valvottavan on asianmukaisesti annettava totuudenmukaisesti kaikki asiaan vaikuttavat tiedot ja selvitykset.

Oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua.

Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämälään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

1.1.2 Kansallinen valvontaelin

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT, Optional Protocol of the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Tehtävä mahdollistaa ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

Pääpaino kansallisen valvontaelimen tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminnoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

Yleissopimuksen valinnaisessa pöytäkirjassa vapauden menetyksellä tarkoitetaan kaikenlaista säilöönottoa, vangitsemista tai henkilön asettamista julkisen tai yksityisen valvonnan alaiseksi lainkäyttö-, hallinto- tai muun viranomaisen määräyksen nojalla tai viranomaisen kehotuksesta, suostumuksella tai myötävaikutuksella ilman mahdollisuutta vapautua omasta tahdostaan.

Edellä todettuun sisältyy myös lastensuojelulain perusteella laitoksiin sijoitetut lapset (HE 182/2012 vp).

1.1.3 Tarkastuksen tarkoitus

Tarkastuksen tarkoituksena oli tutustua laitoksen tiloihin, käytäntöihin ja toimintatapoihin sekä arvioida lastensuojelulain noudattamista laitoksessa ja sijoitettujen lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tarkastuksella arvioitiin erityisesti lastensuojelulain tarkoittamien rajoitustoimenpiteiden käyttöä ja lasten kohtelua. Tarkastus kohdistui myös siihen, miten lapsen oikeus keskustella luottamuksellisesti sosiaalityöntekijänsä kanssa toteutui ja siihen, miten lapsen terveydenhuolto oli toteutettu.

Tämä pöytäkirja perustuu tarkastuksella havaittuihin ja kuultuihin seikkoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että pöytäkirja ei ole, eikä voi olla, tyhjentävä selvitys Loikalan kartanon toiminnasta. Jos joku asia tai menettely

mahdollisesti puuttuu pöytäkirjasta, ei se tarkoita sitä, että apulaisi-
keusasiamies olisi sen hiljaisesti hyväksynyt.

Loikalan kartano toimitti tarkastuksen jälkeen lapsista laadittuja asia-
kirjoja mm. rajoituspäätöksiä ja lapsista laadittuja päivittäismerkintöjä.
Havainnot näistä asiakirjoista on tehty poimien, eivätkä ne ole kaiken
kattavia.

Lisäksi pöytäkirja sisältää selvitystä eri valvontaviranomaisten aiem-
mista Loikalan kartanoa koskevista päätöksistä ja havainnoista.

1.2 Loikalan kartano ja sen yksiköt

Loikalan kartano on yksityinen Pro Manors Oy:n omistama erityislas-
tensuojeluyksikkö.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston 10.5.2012 myöntämän toimiluvan
mukaan Loikalassa on kaksi yksikköä: Banzai ja Pihapiiri.

Toimiluvan mukaan Loikalan kartanossa on 14 asiakaspaikkaa. Tar-
kastushetkellä laitokseen oli kuitenkin sijoitettuna yhteensä 16 lasta,
joista yksi oli pidemmällä karkumatalla. Tarkastuksella jäi epäsel-
väksi, olivatko ylipaikat väliaikaisia ja oliko niistä sovittu toimiluvan
myöntäneen aluehallintoviraston kanssa.

Loikalaan tarkastushetkellä sijoitettuna olleet lapset olivat 14-17-vuoti-
aita. Lapsista puolet (8) olivat 17-vuotiaita, joista osa on täyttänyt 18
vuotta heti alkuvuodesta 2019.

Vaikka monet lapsista oli lähellä täysi-ikäisyyttä, puhutaan tässä tar-
kastuspöytäkirjassa sijoitetuista lapsista, koska lastensuojelulain mu-
kaan lapsena pidetään alle 18-vuotiasta henkilöä ja nuorena 18-20-
vuotiasta henkilöä.

Kaikki paitsi yksi lapsista oli huostaanotettu. Joillekin sijoitetuille lapsille
Loikalan kartano oli ensimmäinen sijoituspaikka ja monelle lapselle toi-
nen sijoituspaikka.

Banzai-yksikkö

Banzai-yksikössä on toimiluvan mukaan seitsemän asiakaspaikkaa.
Banzailla on niin kutsuttu tehopääty, jossa sijaitsee huoneet 1, 2 ja 3.
Banzailla on lisäksi neljä huonetta ”käytävällä”.

Loikalan kartanon verkkosivujen mukaan Banzai-yksikkö tarjoaa ”tiiviin
ja hyvin valvotun asuinympäristön seitsemälle nuorelle. Banzai-osas-
tolla on mahdollisuus turvata nuoren tilanne nopeastikin kriisin tullen.
Osasto tarjoaa myös arviointijakson, jossa kriisissä olevan nuoren ti-
lanne arvioidaan 30 vuorokauden aikana. Kokonaisarvio vaikuttaa sii-
hen, minkälaista apua nuori jatkossa tarvitsee, esimerkiksi avohuoltoa,
sijaishuoltoa, päihdehuoltoa, psykiatrasta hoitoa tms. Osastolla on
mahdollisuus myös erityisen huolenpidon toteuttamiseen.”

Banzai-yksikössä lasten huoneet olivat pääsääntöisesti pelkistettyjä ja henkilökohtaisia tavaroita oli lapsilla vain vähän. Tehopäädystä ei saa huoneessa pitää esimerkiksi hygieniatuotteita.

Pihapiiri-yksikkö

Toimiluvan mukaan Pihapiiri-yksikössä on seitsemän asiakaspaikkaa. Pihapiiri, jota kutsuttiin myös asuntolaksi, sijaitsee itse kartanorakennuksen ja Banzai-yksikön välissä. Asuntolassa lapsilla on omat huoneet, joihin on oma sisäänkäynti. Huoneissa ei ole omia wc-tiloja, vaan wc-tilat sijaitsevat asuntolan terassikäytävällä.

Loikalan verkkosivujen mukaan Pihapiiri-osasto ”toimii nimensä mukaisesti Loikalan kartanon pihapiirissä. Se on valvonnaltaan vapaampi ja on tarkoitettu edistyneimmille ja Loikalan kartanoon asettuneille nuorille. Asuntolassa harjoitellaan ohjatusti vastuun ottamista omasta itsestä, kuten päivärytmin ylläpitämistä. Asuntolaan nuori voi muuttaa sitten, kun arki Banzailla sujuu odotetusti ja hän on kykenevä vapaampaan asuinympäristöön.”

Pihapiirissä lapsilla sai olla omassa huoneessaan enemmän tavaraa, kuten oma televisio, kirjoja ja sisustustavaroita. Omassa huoneessa sai myös pitää hygieniatuotteita, kuten hiustenhoitotuotteita ja tuoksuja.

Rivari

Loikalan kartanossa on lisäksi ns. Rivari, jossa asui kaksi huostaanotettua lasta. Rivaria ei ole mainittu ollenkaan aluehallintoviraston myöntämässä toimiluvassa.

Rivari sijaitsee kartanon etupuolella ja siihen kuuluu kaksi erillistä omalla sisäänkäynnillä varustettua huonetta. Näissä huoneissa on myös oma wc.

Kartanorakennus

Loikalan toimiluvan mukaan itse kartanorakennus on yksiköiden yhteinen tukipalveluyksikkö, joka ei ole vakituksessa asuinkäytössä. Laitoksen ilmoituksen mukaan paloturvallisuusviranomaiset ovat vuonna 2012 kieltäneet kartanorakennuksen käytön asumiseen korkean paloturvallisuusriskin johdosta.

Paloturvallisuusriskistä huolimatta kartanon yläkerrassa sijaitsee kolme eristämiseen tarkoitettua huonetta: ”erkka 1”, ”erkka 2” ja ”erkka 3”.

1.3 Esteettömyys

Pääsy mihinkään Loikalan kartanon rakennuksista ei ole mahdollista pyörätuolin käyttäjälle ilman toisen henkilön apua.

1.4 Tarkastuksen yhteydessä saatu aineisto

Sijoitetut lapset ja sijoitusperusteet
 Lasten sosiaalityöntekijöiden yhteystiedot
 Henkilöstöluettelo koulutuksineen sekä selvitys pehtoorin työtehtävistä ja asemasta suhteessa lapsiin
 Laitoksen eho-kansio
 Useiden eri lasten päivittäiskirjauksia sekä rajoituspäätöksiä
 Kaikki vuosien 2017-2018 aikana tehdyt henkilöntarkastus-selvitykset
 Oma-ohjaussuunnitelman yleinen osa vuodelta 2017
 Loikalan kartanon säännöt ja tasot ja seuraamukset
 Eristämisspätökset vuodelta 2018
 Loikalan kartanon selvitys 9.11.2018
 Tiedot lasten lääkityksistä

Loikalan kartano toimitti lisäksi oma-aloitteisesti muita laitoksen toimintaan liittyviä asiakirjoja, kuten esimerkiksi pohjapiirustukset laitoksen tiloista, palvelukuvaukset, lasten palautteita vuodelta 2017, kaikki laitoksen lupa-asiakirjat ja kuntien tekemien tarkastusten pöytäkirjoja. Kaikilla asiakirjoilla ei ollut merkitystä tarkastuksen kannalta.

Loikalan kartanoa on lisäksi erikseen pyydetty täydentämään tietoja sähköpostitse.

Etelä-Suomen aluehallintovirastosta pyydettiin kaikki Loikalan kartanoa koskevat kanteluratkaisut, viimeisimmät tarkastuspöytäkirjat ja Loikalan kartanolle myönnetty toimilupa 10.5.2012.

Käytettävissä on lisäksi ollut myös oikeusasiamiehelle aiemmin Loikalan kartanosta tehdyt kantelut ja oikeusasiamiehen aiemmat ratkaisut.

1.5 Keskustelut sijoitettujen lasten kanssa

Tarkastuksella keskusteltiin henkilökohtaisesti kaikkien paikalla olleiden 15 Loikalaan sijoitetun lapsen kanssa. Lasten kanssa käydyistä keskusteluista laadittiin erilliset salassa pidettävät muistiinpanot.

Lapset kertoivat omin sanoin ja yksilökohtaisesti laitoksen käytännöistä, tavoista, säännöistä ja sijaishuollon järjestämisestä laitoksessa. Keskustelut lasten kanssa olivat vapaamuotoisia ja keskusteluissa lapset saivat tuoda esille niitä asioita, joista itse kokivat tärkeäksi kertoa tarkastajille. Tämän lisäksi lapsille esitettiin tarkentavia kysymyksiä tiettyistä teemoista, kuten laitoksen käytännöistä ja rajoituksiin liittyvistä toimintatavoista.

Lapsilla ei ollut etukäteen tietoa oikeusasiamiehen tarkastuksesta. Lasten kanssa keskusteltiin eri tiloissa, ns. antiikkihuoneessa kartanorakennuksessa, heidän omissa huoneissaan ja Banzai-yksikön yhteisissä tiloissa. Toisena päivänä lasten kanssa keskusteltiin pääasiallisesti antiikkihuoneessa.

1.6 Vastatoimien kieltö

Oikeusasiamiehestä annetun lain 1 a luvun 11 h §:n mukaan kansalliselle valvontaelimelle tietoja antaneelle ei saa määrätä rangaistusta tai muuta seuraamusta tietojen antamisen perusteella.

Lasten kanssa keskusteltaessa lapsille ilmoitettiin, että heidän tulee ottaa yhteyttä tarkastajiin, mikäli heihin kohdistetaan seuraamuksia tarkastuksen johdosta.

Lapsille annettiin oikeusasiamiehen esittelyvihkonen ”Voiko oikeusasiamies auttaa” sekä tarkastukseen osallistuneiden esittelijöiden yhteystiedot (sähköpostiosoite ja puhelinnumero).

Henkilökuntaa muistutettiin laissa säädetystä vastatoimien kiellosta.

2 LASTEN KOKEMUKSIA LOIKALAN KARTANOSTA

2.1 Lapsen sijoituksen alkuvaihe Loikalan kartanossa

Kaikki laitokseen sijoitetut lapset kertoivat samanlaisesta menettelytavasta saavuttaessa uutena asukkaana Loikalaan ja ensimmäisten päivien oleskelusta laitoksessa. Lapsen saapuessa laitokseen hänelle tehdään säännönmukaisesti viikon pituinen liikkumisvapauden rajoittamispäätös (lvr) sekä kuukauden pituinen yhteydenpidon rajoittamispäätös (ypr). Yhteydenpidon rajoittaminen koski ensisijaisesti lapsen oman puhelimen käyttöä.

Lapset kertoivat, että lapsen saapuessa Loikalan kartanoon hänet vietiin suoraan kartanon yläkertaan, yleensä huoneeseen ”erkka 1” (eristämishuone). Tämän jälkeen lapselle tehdään henkilöntarkastus siten, että hän joutuu riisumaan itsensä kokonaan alasti.

Henkilöntarkastuksen jälkeen lapselle annetaan Loikalan vaatteet. Lapselle ei yleensä jää mitään omia vaatteita, vaan hän joutuu pukeutumaan myös Loikalan alushousuihin ja rintaliiveihin.

Lasten kertoman mukaan he viettivät erkka 1 huoneessa tai erkka 2 tai 3 huoneissa muutamasta päivästä viikkoon kuitenkin niin, että erkka 1 huoneessa saatetaan olla yötä päivää, mutta erkka 2 ja 3 huoneista mennään illalla Banzai-yksikköön nukkumaan, palaten kartanolle taas aamulla. Joillakin lapsilla tämä vaihe oli kestänyt pitempiäkin aikoja.

Ajanjaksoa sijoituksen alussa kuvailtiin ”ihan hirveäksi” ja ”ei ole mitään aktiviteettia”. Lapsille on heidän mukaansa kerrottu, että lain mukaan lapsi voidaan eristää kolmen vuorokauden ajaksi.

Lasten kuvausten mukaan erona kartanon erkka 1 ja erkka 2 huoneissa on se, että kakkoseen voi saada kirjan, mutta ykköseen ei koskaan saa mitään. Ohjaaja saattaa tulla juttelemaan lapselle ykköseen, mutta toisille lapsille ei voi siellä ollessa puhua. Ensimmäisinä päivinä ei yleensä saa soittaa kotiin.

Lasten mukaan kartanon yläkerrassa lapsen pitää koputtaa eristämishuoneen oveen saadakseen luvan poistua huoneesta esimerkiksi vessaan.

Lapset eivät saaneet kartanon yläkerrassa asuessaan keskustella muiden lasten kanssa tai osallistua laitoksen normaaliin elämään. Yksi lapsi totesi, että silloin, kun on kakkoshuoneessa, on ehdottomasti kiellettyä puhua kenellekään, joka menee ohi. Myös elehtiminen on kiellettyä. Huoneen oven takana yleensä istuu joku ohjaajista.

Kartanon yläkerran eristämishuoneista lapsi siirtyi yleensä Banzai-yksikön tehopäätyyn huoneeseen 1, 2 tai 3. Lapset kutsuivat tehopääty 1 huonetta "vanerihuoneeksi" tai "vauvahuoneeksi".

Banzai asukashuone tehopääty 1 / "vanerihuone" / "vauvahuone"

Lapset kuvailivat Banzain tehopäädyn "vauvahuonetta" seuraavasti: "siellä ei ole mitään ylimääräistä", "seinät vahvistettu vanerilla, jossain vaiheessa vaneri oli ikkunassa myös". "Ihan hirveä huone".

Lapsi joutuu sijoituksen alussa syömään yksin, eikä hän saa oleskella yhteisissä tiloissa ainakaan ilman jatkuvaa aikuisen vieressä oloa. Banzain tehopäädyn muuttamisen jälkeen aluksi ei saa katsoa televisiota, mutta saa lukea kirjaa. Tehopäädystä ohjaaja on koko ajan läsnä paitsi silloin, kun lapsi on omassa huoneessaan.

Useat lapset kertoivat saaneensa omat tavaransa, mukaan lukien vaatteensa alusvaatteita myöden, vasta viikkojen päästä sijoituksen alkamisesta.

2.2 Henkilöntarkastuksen toteuttamistapa

Kaikki lapset kertoivat, että laitoksen käytäntönä on riisuttaa lapsi henkilöntarkastuksen yhteydessä alasti silloin, kun lapsi saapuu laitokseen ja kun lapsi palaa karkumatkalta. Lapsi on saatettu riisuttaa alasti myös muissa tilanteissa henkilöntarkastuksen yhteydessä. Riisuttaminen tehtiin yleensä eräällä 1 huoneessa, mutta myös Banzailta tehopääty 1 huoneessa on toteutettu tällaisia henkilöntarkastuksia. Suurin osa lap-

sista kertoi joutuneensa riisutetuksi useammin kuin kerran, joillekin lapsista se oli tehty 5-6 kertaa.

Eräs lapsi kertoi yrittäneensä kieltäytyä riisumisesta, johon lapsen mukaan ohjaaja oli todennut, että ellei lapsi riisu itse, hänet riisutaan. Kaikki vaatteet otetaan kerralla pois, riisutaan alasti saakka ja laitetaan omat vaatteet koriin. Sitten kun on alasti, saa pukea Loikalan vaatteet.

Lapset käyttivät ”kunnon tarkastuksen” toteuttamistavasta sanontoja ”olla munasilleen”, ”pitää heilauttaa niin, että pussit heiluu”, ”alasti joutuu hyppimään ja kierähtämään”, ”ei tarvinnut kyykistyä”, ”pitää laittaa päätä alaspäin”. Tarkastuksissa on lasten kertoman mukaan paikalla kaksi työntekijää.

Yksi lapsi kertoi, että riisuttamisia saatettiin tehdä ”arpapelillä”, jolloin työntekijät vain ilmoittavat, että välillä tulee riisuttamistarkastuksia.

Erään lapsen mukaan riisuttaminen tehtiin siten, että laitettiin lappu kamerasiirimen eteen, sitten otettiin kaikki vaatteet pois. Muutama lapsi kertoi joskus jonkin tarkastuksen yhteydessä saaneensa kylpytakin kehonsa suojaksi, tai ohjaaja on pitänyt pyyhettä lapsen edessä.

Kaikille lapsille tehdään lasten mukaan henkilöntarkastus aina heidän palatessaan takaisin laitokseen koulusta tai lomilta. Tällaiset tarkastukset yleensä tehdään ”taputtelemalla paikat”. Tällaisen tarkastuksen yhteydessä katsotaan hiukset ja taskut ja rintaliivejä sekä paidanhelmaa pitää kohottaa. Lasten mukaan myös housujen punteja on kokeiltu ja reput tarkastetaan. Lasten mukaan kysymys on rutiinitoimista, joista ei saa mitään asiakirjaa. Lasten mukaan tarkastukset tehdään, vaikka ei olisi koskaan aiemmin tuonut laitokseen mitään kiellettyä.

2.3 Koputusmenettely

Lapset kertoivat, että kartanon yläkerrassa ja Banzailla joutuu aina koputtamaan omaan oveen halutessaan poistua huoneesta. Kuullessaan ohjaajan vastauksen, voi pyytää lupaa esimerkiksi vessaan menemiselle. Lasten mukaan aina ei saa lupaa tulla huoneesta pois. Ohjaajien ”raportin” aikana lapset eivät saa poistua omasta huoneestaan edes vessaan. Raportti on joka päivä 14.30-16.00.

Yölläkin joutuu koputtamaan oman huoneensa oveen, jos haluaa mennä vessaan.

Kaikki lapset kertoivat koputtamismenettelystä ja tarkastajat myös näkivät menettelyn useita kertoja käytännössä.

2.4 Lasten ajatuksia Loikalan käytännöistä ja henkilökunnasta

Lasten mukaan Loikalaa saavuttaessa lapselle kerrotaan Loikalan käytännöt, joissa on paljon muistettavaa. Käytäntöjä on esimerkiksi hiljaiset ruokailut, viikolla ei saa nostaa jalkoja sohville, mutta viikonloppuna saa, omassa huoneessa ei saa olla herkkuja, karkkia voi syödä

vain lauantaina katsottavana olevan elokuvan keston ajan eikä kauppaan pääse mukaan. Yläkerran toimistossa säilytetään ylijäävät karkit. Lasten mukaan karkkien syöminen on ”yhteinen tekeminen”, eikä voi koskaan syödä herkkuja omassa huoneessa. Karkit käydään kuittamassa yläkerrassa.

Tytöt ja pojat eivät lasten kertoman mukaan saa istua toistensa vieressä televisiota katsellessa. Lasten mukaan laitos ei ota huomioon tyttöjen ja poikien välistä tasa-arvoa. Myöskään lasten sukupuoli-identiteettiä tai seksuaalista suuntautumista ei lasten mielestä huomioida.

Lasten mukaan, jos riitelee tai väittelee ohjaajien kanssa, joutuu yleensä kartanon yläkertaan. Vaikka ei haluaisi osallistua johonkin toimintaan (esimerkiksi liikuntahalliin, yhteiseen ulkoiluun), on silti pakko lähteä mukaan sen uhalla, että muutoin joutuu istumaan eristämishuoneeseen. Lasten mukaan puhutteluun voi joutua, jos juttelee toisten lasten kanssa. Lasten mukaan kaikkeen pitää pyytää lupa.

Osa lapsista toi esille sen, että laitoksessa eri lapsilla on eri säännöt. Esimerkkeinä annettiin muun muassa kiroilu, toisille ei sanota kiroilusta mitään ja toisille taas tulee ”hirveä huuto”.

Lasten mukaan laitoksen käytäntöjä ei perustella lapsille. Eräs lapsi totesi olevan äärimmäisen ahdistavaa, että suljetaan yksin ajatustensa kanssa, monelle tulee itsetuhoisia ajatuksia. Lapset kokivat, ettei aikuisia kiinnosta, jos lapsella on paha olla, ja lohduttamisen sijaan kysytään, haluaako lapsi siirtyä eristämishuoneeseen tarkkailtavaksi. Jotkut lapsista kokivat, että pitää miettiä tarkkaan, mistä asioista kertoo aikuisille, koska sitä saatetaankin käyttäjä lasta vastaan.

Joidenkin lasten arvion mukaan eniten pielessä on se, että joutuu olemaan laitoksessa 24/7, eikä ole mielekästä tekemistä. Joskus voi päästä laitoksen kuntosalille. Yhteistoiminta on aina pakollista. Jos ei tee mitä käsketään, joutuu istumaan huoneessa. Kesällä tehtiin aina ruohonleikkuuta, nyt haravointia.

Osa lapsista kertoi kuitenkin viihtyvänsä laitoksessa aika hyvin ja arvioi, että siellä on jotain tekemistä. Silti monella oli toive ”vapaampaan” laitokseen pääsemisestä. Lapset kuvailivat laitosta ”tiukaksi” muun muassa siksi, että se sijaitsee eristyksessä kaikesta. Lapset toivoisivat, että heidän asioitaan hoidettaisiin laitoksessa.

Yksi lapsi toi esille, että laitoksen hyvä puoli on se, että voi keskittyä itseensä ja on rauhallista. Lapsi totesi, että toisaalta voi olla ok, ettei pääse minnekään, koska homma voisi lähteä käsistä. Toinen lapsi koki, että nyt hänellä meni ihan hyvin, koska oli vihdoinkin päässyt lomille. Lapsi näki lyhyen ajan Loikalan kartanossa mahdollisesti jollain tavalla hyödylliseksi, mutta pidempää aikaa ei.

Monet lapsista arvioivat, ettei Loikalan kaltainen laitos ole heille oikea sijoituspaikka. Eräs lapsi totesi, että se, että eristetään neljän seinään sisään, ei auta pärjäämään siviilissä.

Eräs lapsi toi esille, että aikaisemmassa sijoituspaikassa oli paljon löysemmät säännöt, mutta ettei tämäkään ole hyvä, jos on näin liikaa. Lapsi kertoi miettineensä usein sitä, että olisipa käyttäytynyt edellisessä sijoituspaikassa paremmin, sillä hän oli luullut edellisen sijoituspaikan olleen pahin paikka, mutta ei ollut osannut aavistaa joutuvansa sen jälkeen Loikalan kartanon kaltaiseen paikkaan. Lapsi piti kaikkein epäoikeudenmukaisimpana sitä, että lasta istutetaan huoneessa, kun pitäisi antaa lapselle mahdollisuuksia ja luottaa.

Eräs lapsi toi esille, ettei Loikalan kartano ole hänelle sopiva paikka ja kertoi edellisen laitoksen olleen enemmän perhe, jossa lapsesta huolehdittiin. Lapsen mukaan laitoksesta ei pääse liikkumaan minnekään, eikä ole mitään omaa elämää. Aiemmassa paikassa lapsi sai nähdä kavereita ja pääsi lomille useammin. Lasten mukaan suurin osa ajasta ollaan omassa huoneessa. Eräs lapsi kertoi haluavansa toiseen laitokseen, missä voisi vapaasti ulkoilla ja elää normaalimpaa elämää.

Eräs lapsi kuvaili päivärytmiään seuraavasti: klo. 7.15 aamupala, siellä on pakko olla. Aamupalan jälkeen ollaan omassa huoneessa klo. 9.00 saakka, yhdeksältä on välkä ulkona, sitten siivousta tai jotain muuta, kuten päiväkeittiö tai ulkotöitä. Joskus on niin, ettei tehdä mitään erityistä tai on katsottu dokumenttia. Kännykän saa kahdelta. Työntekijöillä on ”raportti” klo. 14.30-16.00, jolloin lapset ovat omissa huoneissaan, sen jälkeen on päivällinen, jonka jälkeen palataan omaan huoneeseen. Sitten on esim. urheilua, torstaisin on kaikille pakollinen tunnin kestävä liikunta klo. 18.00. Sitten ollaan huoneissa, kunnes on ilta-pala. Iltapalan jälkeen ollaan huoneessa ja yhdeksältä pitää viedä kännykkä pois.

Eräs lapsi kertoi, että tekisi päivisin mieluummin jotain muuta, kuin pakotöitä. Kaikista mieluiten hän kävisi koulussa tai olisi muiden nuorten kanssa. Lapsi kertoi päivästänsä tekevänsä töitä, sitten lounas, kahvi ja työntekijöiden rapsan ajan 1,5 h aina omassa huoneessa, sitten taas jotain, joskus yhteistä tekemistä. Arkisin herätään klo. 7.15 turhan takia, syödään aamupala ja sitten istutaan 1,5 h huoneessa. Koululaiset tekevät aamulla läksyjä.

Toinen lapsi koki, että päivät Loikalassa ovat todella pitkästyttäviä, aamupalan jälkeen ollaan omassa huoneessa 1,5 tuntia, on välkät, ja joskus ollaan kartanon yläkerrassa. Klo. 14.15 saa puhelimen. Lapsen mukaan ”tulee oltua huoneessa aika lailla”.

Yksi lapsi toi esille, ettei Loikalan kartano hänen mielestään halua pitää lasta sijoituspaikassa. Lapsi ei myöskään itse halunnut olla laitoksessa. Lapsi koki, ettei kannata sanoa vastaan tai kieltäytyä mistään. Toinen lapsi kertoi, ettei laitoksessa ole mitään työskentelyä, jossa olisi työstetty ongelmia tai käsitelty lastensuojeluun johtaneita asioita.

Lapset toivat esille, että kaikkia pelottaa, kaikesta valitetaan, eikä mitään saa tehdä. Loikalaa pidettiin epäreiluna paikkana. Lasten mukaan kaikkeen pitää pyytää ja saada erikseen lupa: vessaan menemiseen, tv:n katseluun, tai yhteisissä tiloissa oleskeluun. Jos ei saa lupaa, sitten

on huoneessa. Jos esimerkiksi päivystykseen tulee puhelu, joutuvat lapset omiin huoneisiinsa. Jos ohjaajat puhuvat keskenään, lapset joutuvat poistumaan yleisistä tiloista, vaikka olisi futiksen rankkarit meneillään.

Lasten mukaan välillä vaan istutaan huoneissa siihen saakka, että saa puhelimen, eikä esimerkiksi televisiota saa katsoa koulu-aikaan. Syys-lomalla lapset ovat saaneet pelata korttia ja katsoa televisiota ja kaksi lasta oli saanut mennä hetkeksi kahdestaan askarteluhuoneeseen ohjaajan ollessa oven toisella puolella. Viikonloppuisin yleensä ohjaajat vievät lapset ulos. Ulkona on yleensä vedettyä liikuntaa, ja jos liikunnan aikana puhuu jollekin, käsketään vaan pelata. Ainoa aika, jolloin voi puhua toisille on, kun katsotaan televisiota, mutta joku valvoo tosi tarkkaan, mitä lapset puhuvat.

Yksi lapsi toi esille, että kerran vuodessa on omaohjaajan kanssa joku tekeminen, kuten carting-ajelua tai vaateostoksia. Lapset myös kertoivat, että laitoksesta on kesällä käyty joskus elokuvissa ja Ideaparkissa. Kerran on käyty Heurekaa ja Tykkimäellä.

Lasten mukaan Banzai-yksikössä lähdetään aina liikkeelle ”tehopäädystä”, missä oman huoneen ulkopuolella lapsen lähellä on koko ajan ohjaaja. Lasten mukaan tehopäädyn 1 huone on muuttunut niin, että seiiniin ja ikkunan eteen laitettiin vanerit. Huoneessa on vaatekaappi, mutta siitä on poistettu ovet ja sängystä on poistettu jalat. Tehopääty 2 on ”normihuone”, missä on huonekaluja.

Lapset kertoivat, että Banzain ja Pihapiirin erona on, että Pihapiiri ei ole niin valvottu, eikä ohjaajat käy koko ajan ovella. Banzaille seinät ovat kuin pahvia ja kaikki puhe kuuluu naapurihuoneeseen.

Tehopäädyn huoneissa saa lukea, kirjoittaa ja käyttää puhelinaikoina puhelinta. Eräs lapsi oli lainannut kirjastoautosta kirjoja. Kirjojen lisäksi hänellä ei ollut huoneessaan muuta kuin paperia ja kynä.

Television katselu Banzai-yksikössä on sallittua vain yhdessä aikuisten kanssa lukuun ottamatta Banzain toisessa päädyssä olevaa tilaa, jossa yksi lapsi kerrallaan voi katsoa yksin televisiota. Tilassa on yksi tuoli ja televisio. Tällöinkin lapsi on kuitenkin kameravalvonnan alaisuudessa. Lapset kertoivat uudesta säännöstä, jonka mukaan ryhmässä tapahtuvan iltaulkoilun jälkeen ei saa puhelinta uudelleen ennen kuin on käynyt suihkussa. Lasten mukaan joka ilta on pakko käydä suihkussa.

Lapset kuvailivat laitoksen työntekijöitä muun muassa seuraavilla ilmaisuilla: ”ihan rentoja”, ”jotkut ihan hyvää porukkaa, jotkut taas ei”, ”hyvä äijä, rento ja hauska”, x työntekijä ”on tiukkapipo ja valittaa kaikesta”, ”jotkut ohjaajat täysiä mulkkuja”, ”mukavia on x, y, ja z työntekijät”, ”jotkut ovat veemäisiä, riippuu ohjaajasta”, ”ei voi kehonrakentajalle panna vastaan”, ”x työntekijä huutaa kurkku suorana”, ”aikuiset väittää, että ne on ammattilaisia, mutta näyttää meille esimerkiksi keskaria”, ”ei todellakaan ole ammattilaisia”, ”jotkut heittää rasistista läppää”, ”ohjaajat puhuvat epäkunnioittavasti mm. vanhemmista”.

Useat lapset toivat esille, että tarkastuksen aikana työntekijät käyttäytyivät eri tavalla kuin normaalisti kuvaten heidän olleen ”leppoisampia” ja että lapset ovat saaneet nyt vapaammin keskustella. Työntekijät olivat myös sanoneet lapsille, että nyt voidaan tehdä mitä vaan lapset haluavat.

Monet lapset sanoivat, etteivät ole juurikaan tai ollenkaan jutelleet laitoksen johtajan kanssa, eivätkä he tiedä, millainen tyyppi johtaja on. Lasten mukaan johtajaa näkee laitoksessa vain harvoin. Yhden lapsen mukaan meni yli vuosi niin, ettei hän keskustellut johtajan kanssa kertaakaan. Lasten mukaan, jos johtajaa tapaa, on se palaverissa. Toinen lapsi kertoi joskus valittaneensa isälleen laitoksen olosuhteista, minkä jälkeen johtaja oli tullut sanomaan lapselle, ettei hän saa valittaa vanhemmilleen ”pikkujutuista”.

Lapset kertoivat, että laitoksessa työskentelevä pehtoori oli sanonut lapsille, että ”20 vuoden kokemuksella voin sanoa, ettei tästä tarkastuksesta aiheudu muutoksia tai seuraa mitään”.

2.5 Lasten edistyminen ja tasot

Lasten mukaan laitoksessa ”ansaitaan oikeuksia” hyvällä käytöksellä. Eri lapsilla säännöt menevät eri aikataululla, vaikka lähtökohdat olisivat samat. Esimerkiksi Rivariin ja asuntolaan asumaan pääsemiselle pitää lasten mukaan toisilla olla ”paljon näyttöä”, kun taas joku on päässyt siirtymään kuukauden Banzai-yksikössä asumisen jälkeen asuntolaan. Lasten mukaan asuntolaan pääsee vain ne, joilla menee hyvin ja sieltä ”lentää pois” helposti.

Lapset toivat esille, että kartanossa edetään tiettyä polkua sijoituksen aikana. Sijoituksen alussa lapsi on ensin alkujaksolla kartanon eristämishuoneissa, minkä jälkeen hän siirtyy Banzai-yksikköön, ensin tehopäätyyn ja sitten voi päästä käytävälle. Banzai-yksiköstä saattaa päästä siirtymään Pihapiirin asuntolaan. Mikäli lapsi ”mokaa” jotenkin, siirtyy hän edistymispolulla taaksepäin, kuten asuntolasta takaisin Banzaille. Jos lapsi on karannut laitoksesta, alkaa polku alusta.

Erään lapsen mukaan Loikalassa on ”tasoja silleen, että on luotettavia nuoria ja ei niin luotettavia nuoria”. Hän tarkensi, että jos ei mokaile ja käyttäytyy hyvin, niin sitten pääsee luotettavaksi.

Osa lapsista kertoi Loikalan ”tasoista” muun muassa seuraavasti: nol-lataso on, kun lapsi tulee laitokseen, ei ole mitään luottamusta ja lapsi joutuu olemaan huoneessaan tai erkka 1 tai 2 huoneissa. Tasolla 1 lapsi pääsee syömään muiden kanssa ja pääsee pois eristämishuoneista siirtyen Banzain tehopäätyyn. Tehopäädystä pääsee hyvällä käytöksellä siirtymään ”käytävälle”.

Lasten mukaan tasolla 2 alkaa pyöriä kotilomat. Ensin käydään ohjaajien kanssa kotikäynnillä, sen jälkeen saa päiväloman kuusi tuntia siten, että ohjaaja vie lomille ja odottaa lasta. Tämän jälkeen voi saada yhden yön loman, jonne lapsi saatetaan tai hän voi kulkea julkisilla.

Lasten mukaan riippuu paljon lapsesta, saako ikinä lomilla tavata kavereita. Taso 3 tarkoittaa, että pääsee muuttamaan asuntolaan ja tasolla 4 saa muuttaa Rivariin. Taso 5 on Ippilä mökki läheisessä metsässä. Lasten mukaan tasolle 5 ei juuri kukaan pääse.

2.6 Kameravalvonta ja hälytyslaitteet

Lapset kertoivat, että laitoksessa on kaikissa yleisissä tiloissa kamera-valvonta. Nauhoitus alkaa heti, kun kamera havaitsee liikettä. Lapset kertoivat, että he eivät voi poistua omasta huoneestaan ilman, että kaikki heidän liikkeensä tallentuvat videolle. Lapset kertoivat, että kamerat ovat ulkona talon takana ja yleisissä tiloissa. Lapset eivät tiedä äänittääkö kamerat. Banzailla on joka käytävän kulmassa kamera.

Lasten mukaan ainakin Banzailla heidän huoneissaan olevat ikkunat on varustettu hälytyslaitteilla. Mikäli lapsi avaa ikkunan, aiheuttaa se hälytyksen, joka menee suoraan myös ulkopuoliselle vartiointiliikkeelle.

Tarkastajat kokeilivat hälytysjärjestelmää ja avasivat tuuletusikkunan erään lapsen huoneessa. Ikkunan avaaminen aiheutti hälytysäänen. Lapsi, jonka huoneen ikkuna avattiin, pelkäsi saavansa seuraamuksia ikkunan avaamisesta.

Laitoksen työntekijät olivat silminnähden vihaisia ikkunan avaamisesta ja tarkastajien mennessä ilmoittamaan heille kokeilleensa hälytysjärjestelmää, työntekijä oli jo puhelimesta soittamassa vartiointiliikkeelle, jolle hälytys oli suoraan yhdistynyt.

2.7 Lasten välisten keskustelujen rajaaminen laitoksessa

Lapset kertoivat, että Loikalassa ei saa mennä toisten huoneisiin. Pihapiirissä sääntöä valvotaan lasten mukaan valvontakameroista. Lasten mukaan ei ole mahdollista edes avata huoneiden ovia ja jutella toisille lapsille kahden kesken. Toisten lasten kanssa voi keskustella vain ulkoilutilanteissa, mutta silloinkin aikuiset kuuntelevat. Mikäli lapset yrittävät ulkona mennä puhumaan toistensa kanssa sivummalle, heti käsketään tulla lähemmäksi. Lasten mukaan juttelua pidetään huonona käytöksenä. Lapset eivät osanneet sanoa, miksi he eivät saaneet keskustella toistensa kanssa.

Lasten mielestä on outoa, että kaikkea puhetta valvotaan, eikä laitoksessa ole mitään omaa rauhaa. Lapsia on kielletty keskustelemasta muun muassa sijoituksen syistä, raha-asioista, hatkoista ja päihteistä, oikeusasiamiehelle kantelemisesta ja oikeusasiamiehen tekemistä muiden lastensuojelulaitosten tarkastuksista ja jos valittaa jostakin asiasta, käsketään heti vaihtamaan puheenaihetta.

Lapset vertasivat Loikalaa edellisiin sijoituspaikkoihinsa, joissa lasten mukaan oli paljon vapaampaa. Lapset olivat saaneet jutella toistensa kanssa ja käydä toisten huoneissa. Lapset olivat aiemmissa sijoituspaikoissaan myös saaneet poistua laitoksesta.

2.8 Hiljaiset ruokailut

Laitoksessa syödään viisi kertaa päivässä kaikki yhdessä. Ruokailut ovat ”hiljaiset ruokailut”. Hiljaiset ruokailut tarkoittavat sitä, että kukaan lapsista ei saa puhua ruokailun aikana. Ohjaajat saavat kuitenkin puhua. Lapset kuvasivat laitoksen hiljaisia ruokailuja erittäin ahdistaviksi, epänormaaleiksi, omituisiksi, ankeiksi, oudoiksi ja tyhmäksi. Lapset kertoivat muualla tottuneensa siihen, että ruokailun aikana keskustellaan toisten ihmisten kanssa.

Ruokailua ei aloiteta, ennen kuin kaikki ovat hiljaa. Lasten mukaan kaikkien pitää odottaa pöydässä, että kaikki lapset ovat syöneet loppuun. Jos joku haluaa lisää ruokaa, pitää kysyä lupa. Jos joku hakee lisää, niin kaikkien pitää odottaa. Jokaisen lapsen on pakko ottaa ruokaa vähintään kauhallinen ja syödä lautanen tyhjäksi. Aamulla on pakko syödä puuroa kauhallinen, eikä saa syödä leipää, jos ei syö puuroa. Jos on ruokaa, mistä ei tykkää, eikä pysty syömään, niin istutetaan kaikkia ja odotetaan, että tämä yksi syö loppuun.

Eräs lapsi kertoi, että yksi lapsi yökkäili pöydässä kalan takia, ja silti hän joutui sen syömään. Eräs lapsi veikkasi, että joutuu menemään yläkerran ”kakkoseen”, jos ei syö. Lasten mukaan, jos puhuu ruokailussa, joutuu siirtymään 1. pöytään ja jos se ei riitä, niin joutuu menemään yläkertaan johonkin eristämishuoneista.

Kaikilla lapsilla on tietty paikka ruokasalissa. Ruokasalissa on kolme pöytää. Pöydässä 1 istuvat uudet lapset ja hatkalta palanneet lapset sekä ne, jotka käyttäytyvät huonosti tai ovat jotenkin mokanneet ja vaativat tarkkailua. Pöydässä 2 istuvat paremmin käyttäytyvät lapset ja ne lapset, jotka ovat uuden lapsen pöytään 1 joutumisen myötä jouduttu siirtämään pöytään 2. Peräpöydässä istuvat ”edistyneimmät”, ”parhaiten käyttäytyvät”, ”kiltit lapset”. Pöydässä 1 istuu eniten ohjaajia.

Lasten mukaan ohjaajasta riippuen ruoka-aikojen ulkopuolella voi saada välipalaksi hedelmän. Pääsääntö kuitenkin on, ettei saa syödä ruoka-aikojen ulkopuolella.

2.9 Lasten tekemä työ ja siivoaminen laitoksessa

Useat lapset arvostelivat erilaisten töiden tekemistä Loikalan kartanossa, luonnehtien sitä muun muassa "pakkotyöksi" ja "orjatyövoimaksi". Lapsilla oli käytössä "työvihot", johon tehdyt työtunnit kirjattiin ylös. Työvihkoja säilytettiin lapsille osoitetuissa eteisen kaapeissa.

Töistä on sovittu kolmen euron tuntipalkka, "kannustusraha", mutta lapset toivat esille, ettei tehdyistä tunteista kuitenkaan välttämättä aina makseta. Lasten mukaan on käynyt niin, että esimerkiksi kahdeksan tunnin työstä on maksettu vain kolmen tunnin palkka. Useat lapset totesivat, että "jos asenne on väärä, saa vähemmän rahaa". Ohjaajat päättävät, onko asenne ollut riittävän hyvä. "Huonosta asenteesta" esitettiin esimerkkeinä "jos istuu tai sanoo ettei jaksa".

Lapset kertoivat haravoineensa viime aikoina paljon. Päivässä yleensä oli 3-5 tuntia haravointia "työpäivinä", eli niinä päivinä, kun ei siivota kartanoa. Haravoinnin lisäksi lapset kertoivat tehneensä muun muassa muita pihatöitä ja maalanneensa laituria ja hevosaitaa, lasten sanojen mukaan laitoksessa on "tosi paljon hommia".

Ainakin osa lapsista koki, että työt, kuten haravointi, oli heille pakollista. Eräs lapsi totesi, ettei "oikeastaan kieltäydy töistä, koska sitten joutuu yläkertaan". Toinen totesi, että "arkipäivisin tehdään töitä, ja jos ei suostu, on ykkösessä". Kolmas kertoi, että "ei voi kieltäytyä, vaikka siitä maksetaan. Jos kieltäytyy, joutuu erkkään".

Lapsilla on myös keittiövuorot. Päiväkeittiövuoro on klo 9.00-17.00. Päiväkeittiöstä saa 3 euroa tunnilta kannustusrahaa. Reippaudesta riippuen saattaa kuitenkin saada tehtyjä työtunteja vähemmän palkkaa. Lasten mukaan "kaikki kannustusrahat voi polttaa".

Monilla lapsilla ei ollut käsitystä siitä, paljonko työtunteja oli kertynyt heille ja paljonko rahaa niistä olisi maksettu. Toiset tiesivät rahamäärän, joka heillä oli, mutta eivät olleet varmoja siitä, onko rahat oikein laskettu. Eräs lapsi kertoi, että hän oli menettänyt hatkan takia koko kuukauden ajalta ansaitsemansa palkan.

Lapset kertoivat, että tiistaina on siivouspäivä, jolloin siivotaan oma huone, Banzai-yksikkö ja jokaisella on myös kartanolta joku alue. Listalta jaetaan alueet. Siivoukseen menee lasten mukaan 1,5 tuntia, jos siivoaa kunnolla ja nopeasti ja tulos menee ensimmäisellä kerralla tarkastuksesta läpi. Siivous tehdään myös perjantaisin.

Laitoksessa ei käy ollenkaan ulkopuolisia siivoojia, vaan lasten pitää siivota koko Loikalan kartano. Lasten mukaan ohjaajat eivät osallistu siivoukseen muutoin, kuin siivoamalla oman vessansa, toimiston ja raporttihuoneen. Siivouksen jälki tarkistetaan, ja yleensä huomautetaan jostain ja sitten vielä pitää siivota uudelleen. Monille oli käynyt niin, että kolmekin kertaa oli pitänyt siivota uudelleen sama alue.

2.10 Koulunkäynti

Osa lapsista käy koulua laitoksen ulkopuolella, muun muassa Valma-koulutuksessa tai ammattikoulussa. Kouvolassa koulua käyvät viedään kyydillä Kausalaan, mistä lapset jatkavat matkaa bussilla. Lapsia kuljetetaan Loikalan omalla autolla, jonka kyljissä olevista tarroista ilmenee lasten olevan Loikalan kartanosta.

Useilla lapsilla ei kuitenkaan ollut koulupaikkaa. Yksi lapsi toi esille, että laitos oli irtisanonut lapsen koulupaikan. Toinen lapsi kertoi, ettei häntä ollut päästetty koulun pääsykokeeseen ja yksi lapsi oli ollut poissa ammattikoulusta kaksi viikkoa, koska ”mokasi”. Lapsi koki kyseessä olevan rangaistus, eikä hän ollut varma, koska pääsee jatkamaan koulussa.

Useat lapset myös kertoivat, että koulu on jäänyt kesken sen takia, että hänet on sijoitettu Loikalan kartanoon. Koulupaikka oli kuitenkin ainakin yhdellä lapsella laitettu tauolle, eikä irtisanottu.

Lapset kokivat, että koulunkäynti lisäisi motivaatiota päihteettömyyteen.

Yhdelle lapselle ohjaajat olivat sanoneet, että on hyödyllisempää, että lapsi on laitoksessa, eikä mene kouluun. Lapsi oli pian täyttämässä 18 vuotta ja koki, että hänen aikansa meni hukkaan ja koulu jäi kesken sijoituspaikan takia.

Erään lapsen mukaan hän mahdollisesti pääsisi ensi vuoden syksynä kouluun, hänen suunnitelmanaan oli hakea yhteishaussa keväällä koulupaikkaa. Lapsen mukaan hän olisi jo voinut jatkaa Valmaa, mutta lapsen mukaan Loikala ei päästä häntä sinne.

Osa lapsista kävi laitoksen omaa peruskoulua. Opettajan kuvailtiin olevan ”ok”.

2.11 Harrastukset ja yhteinen tekeminen

Monet lapsista kertoivat, ettei heillä ole harrastuksia. Osa ei niitä edes halunnut. Osa niistä, jotka halusi harrastuksia kertoi pyytäneensä niitä. Heille oli vastattu, että ”katsotaan joskus”. Eräs lapsi olisi halunnut harrastaa tankotanssia ja monet kertoivat haluavansa harrastaa liikuntaa. Yksi lapsi haluaisi soittaa pianoa.

Lapset kertoivat, että laitoksessa on kuntosali, joka on ihan ok, mutta sinne ei koskaan saa mennä ilman aikuisen valvontaa. Ohjaajat päättävät salille pääsemisestä, ja yleensä salille pääsee vain kerran viikossa. Salille menosta tulee keskustella ohjaajien kanssa etukäteen, sinne voi päästä vain tiettyinä kellonaikana ja kaikki eivät pääse sinne, esimerkiksi jos ei ole osallistunut pakolliseen yhteiseen liikuntaan, ei pääse salille. Salille ei pääse myöskään, jos on käyttäytynyt huonosti. Salille pääsee ”vasta sitten, kun hyvällä asenteella on osallistunut yhteiseen tekemiseen”.

Eräs lapsista kertoi, että haluaisi käydä salilla 4-5 kertaa viikossa. Toinen olisi halunnut käydä kolme kertaa viikossa. Kolmas toi esille, että haluaisi lenkkeillä, koska kunto on laitoksessa asuessa huonontunut. Ohjaajat ovat ilmoittaneet lapselle, ettei hän pääse lenkille.

Muutama lapsi toi esille sen, että on ärsyttävää, kun laitoksen työntekijät eivät ilmoita lapsille, minne lähdetään. Esimerkiksi Heurekaan menosta ei kerrottu etukäteen, vaan lähdettiin vain matkaan.

Viikonloppuna saatetaan katsoa yhdessä elokuvia. Ohjaajat päättävät, onko elokuva heidän mielestään lapsille sopiva.

2.12 Päihdetyö

Loikalaan sijoitetut lapset oli pääsääntöisesti otettu huostaan mm. päihdeongelmien johdosta. Lapset kertoivat saavansa vaihtelevasti päihdehoitoa. Myös lasten kokemukset päihdehoidon vaikutuksista vaihtelivat.

Lapset kertoivat laitoksessa saamastaan päihdehoidosta seuraavasti: "Ei mulla ole ollut päihdetyötä, kerran kuussa on päihderyhmä". "En näe, että tää olisi hyödyttänyt niin paljon, että 18-vuotiaana enää olisin erossa päihteistä". "Katko oli hyvä, kun oli vaikea elämäntilanne".

Jotkut lapset arvioivat, että sijoituksesta on ollut heille hyötyä, koska eivät ole pystynyt käyttämään sen aikana päihteitä. Toisaalta samat lapset arvioivat, ettei kyseessä ole pysyvä vaikutus ja todennäköisesti "repsahtaisi" uudelleen. Eräs lapsi ei osannut sanoa tukevatko ohjaajat päihteettömyyttä.

Osa lapsista koki, etteivät he saaneet sijoituksesta mitään apua, vaan heitä säilytetään laitoksessa, kunnes täyttää 18 vuotta. Lapset kokivat, ettei Loikala auta mitenkään niissä ongelmissa, joita lapsella on. Monet lapset kokivat, että haluaisivat oppia sanomaan ei päihteille niissä tilanteissa, kun päihteitä on tarjolla.

Eräs lapsi ajatteli, että Loikala pitää irti päihteistä, koska on niin paljon rangaistuksia ja rajoja, mutta kuitenkin lapsi arvioi käyttävänsä heti mahdollisuuden tullen uudelleen päihteitä. Lapsi koki, että joku motivaatio päihteettömyyteen pitäisi löytää ja koki sellaisena esimerkiksi koulunkäynnin. Lapselle ei kuitenkaan ollut tarjottu mahdollisuutta opiskeluun.

Eräällä lapsella olisi pitänyt olla avustettua päihdetyötä kaksi kertaa viikossa, mutta hän oli saanut sitä kuukauden sisällä vain pari kertaa. Päihdetyön sisältö on ollut lapsen mielestä vain "pikkupuhetta".

Toinen lapsi kertoi, että juttelee päihdetyöntekijän kanssa 20 minuuttia kerran kolmessa viikossa. Lapsen mukaan päihdetyöntekijä kysyy, onko lapsen tehnyt mieli päihteitä, ja kun hän vastaa myöntävästi, ei työntekijällä ole tarjota tähän mitään ratkaisua. Toinen lapsi kertoi saa-

vansa päihdetyötä kerran viikossa. Hänen mukaansa edistystä on tapahtunut, mutta käytännössä ei ole pystynyt toteuttamaan keinoja, joita on keksitty päihdeettömyyteen.

Erään toisen lapsen mukaan päihdetyötä on hänellä noin kerran viikossa, päihdetyöntekijä antaa tehtävän, sitten lapsi tekee sitä ja käydään se läpi. Ei tiedä onko älyttömästi hyötyä, mutta ei haittaakaan.

Yksi lapsi totesi, että päihdehoito on sitä, että täytetään papereita ja jutellaan niistä. Joskus on päihdetyöryhmä, jossa katsotaan joku dokumentti. Eräs lapsi totesi, ettei tunnista Loikalassa olevan mitään tunnettyöskentelyä. Lapsen mukaan ”ainoa mikä täällä toimii, on se psykologi, kaikki muu, kuten se päihdetyö, voisi vetää vessasta”.

Eräs lapsi kertoi, että aiemmassa sijoituspaikassa päihdetyötä oli 1-2 kertaa viikossa, ja päihdetyöntekijä yritti oikeasti auttaa ja sai lapsen osallistumaan keskusteluihin, joissa yritettiin etsiä tapoja hallita ja voittaa päihdehimoja.

Eräs lapsi kertoi, että Loikalassa on sellaista päihdetyötä, jossa istutaan kahdestaan ohjaajan kanssa ja jutellaan päihdekokemuksista. Lapsi ei kokenut, että keskusteluista olisi mitään hyötyä. Yksi lapsi arvioi, että AA/NA tyyppinen päihdetyö voisi toimia paremmin.

Eräs lapsi kertoi kerran saaneensa päihdetyötä, eikä hän tiennyt, oliko sitä tulossa enemmän, mutta ainakin niin hänelle oli sanottu. Erään toisen lapsen kokemus päihdetyöstä oli, että tehdään tehtäviä omaohjaajan kanssa. Päihdetyöntekijä käy lapsen mukaan laitoksessa harvoin, korkeintaan kerran kahdessa viikossa. Lapsi ei kokenut saamaansa päihdetyön muotoa tarpeelliseksi.

2.13 Terveystenhuolto

Useat lapset kertoivat käyttävänsä lääkkeitä mainiten joidenkin muistamiensa lääkkeiden nimiä. Vain yksi lapsi kertoi, ettei hänellä ole mitään lääkitystä. Laitoksen toimittamasta lääkelistasta ilmenee, että lääkkeitä, joita lapset käyttivät, oli muun muassa Setralin, Ketipinor, Strattera, Risperidon, Abilify ja Seronil.

Lasten mukaan lääkkeet oli määrännyt lapsille joko laitoksen oma konsultoiva lääkäri tai aikaisemman sijoituspaikan lääkäri tai sairaalan osaston lääkäri.

Useat lapset toivat esille kokevansa, ettei heille määrättyistä lääkkeistä olisi hyötyä ja he halusivat vähentää lääkityksen käyttämistä. Osa kertoi, ettei huomaa lääkkeistä yhtään mitään vaikutusta. Muutama lapsi kertoi, että hyöttyy Ketipinor-lääkkeestä.

Jotkut lapset kertoivat halunneensa päästä juttelemaan laitoksen lääkärille ja psykiatrille, mutta eivät ole heti päässeet, koska lääkäri käy laitoksessa vain kerran kuukaudessa.

Lapset kertoivat tapaavansa laitoksen psykiatria epäsäännöllisesti, erään lapsen mukaan psykiatri on sanonut, että tapaa lapsen seuraavalla kerralla, mutta ei olekaan tavannut häntä yli kuukauteen.

Joillakin lapsilla oli hoitokontakti julkiseen terveydenhuoltoon. Eräs lapsi kertoi, että oli päässyt psykiatrin vastaanotolle vasta vuoden kuluessa siitä, kun hän oli sitä pyytänyt.

Laitoksella on myös oma psykologi, joka käy laitoksessa maanantaisin. Psykologin useat lapset kokivat hyödylliseksi. Erään lapsen arvion mukaan ”ainoa palvelu, mikä Loikalassa toimii, on psykologi”.

Eräs lapsi kertoi pyytäneensä terveydenhoitoa liittyen jalkaansa, mutta laitoksen työntekijät eivät ole tehneet asialle mitään.

Lasten mukaan lääkkeet on aina pakko ottaa. Lääkkeet otetaan toimistossa ja nielemisen jälkeen täytyy näyttää, että suu on tyhjä eikä kielen alla ole mitään.

Eräs lapsi kertoi saaneensa Seronil-lääkkeestä sivuvaikutuksena rai-vokohtauksia. Toinen kertoi Ketipinor-lääkkeen väsyttävän niin paljon, että hän menee illalla heti puhelimen palautuksen jälkeen klo 21.00 aikaan nukkumaan.

Lasten mukaan lääkärin tilaamisen tekee ohjaajat, itse ei voi tilata lääkäriaikaa. Jotkut lapset ovat käyneet terveystarkastuksissa ja hammaslääkärissä. Monen mukaan ohjaajat tulevat ainakin usein mukaan lääkärin tai terveydenhoitajan vastaanotolle. Ohjaaja istuu vastaanotolla vieressä.

Eräs lapsi oli karkumatkan jälkeen viety ”erkka 1” huoneeseen, ”jotta hänen olotilaansa voitaisiin vahtia”. Lapsi oli pyytänyt päästä huonon vointinsa takia sairaalaan, mutta häntä vain pidettiin eristämishuoneessa.

Laitoksessa ei ole lasten mukaan sairaanhoitajaa.

Positiiviset seulat laitetaan lasten käsityksen mukaan aina Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle varmistukseen.

2.14 Lapsen ulkonäkö

Useat lapset kertoivat laitoksessa käytössä olevista ulkonäköön liittyvistä säännöistä. Lasten mukaan lävistyksiä ei saa pitää ja lävistykset ovat joillakin umpeutuneet laitoksessa olemisen aikana.

Lasten mukaan laitoksessa ei saa meikata, paitsi kun on lähdössä lomalle tai kouluun. Lähtömeikkejä ei saa tehdä omassa huoneessa, jos on sijoitettuna Banzai-yksikköön. Lasten mukaan laitoksessa ”pitää olla oma itsensä” ja ohjaajat ovat sanoneet ”et sä täällä tarvitse meikkiä, kukaan ei näe sua täällä”. Useat lapset toivat kuitenkin esille, että heille omana itsenä oleminen sisältää myös meikkaamista.

Eräs lapsi kertoi, että aikaisemmin ”lähti lomat”, jos laittoi tatuoinnin. Lasten mukaan ”ei todellakaan saa pukeutua miten haluaa”. Lasten mukaan vähän aikaa sitten oli niin, ettei olkapäät saaneet näkyä, eikä kesällä voinut olla toppia päällä, mutta nykyään jotkut saavat pitää toppeja. Lasten mukaan paljastavista vaatteista huomautetaan. Myös isosti revittyjä farkkuja on pidetty liian paljastavina. Useat lapset sanoivat, ettei laitoksessa ollessa saa värjätä hiuksia.

Tietyt ohjaajat puuttuvat lasten mukaan pukeutumiseen ”ihan hirveästi”. Osa lapsista kertoi kokevansa, ettei laitoksessa saa olla oma itsensä, vaan pitäisi olla neutraali. Kerran tytöille oli pidetty palaveri, jossa sanottiin, että liian tiukkoja housuja ei saa pitää, koska pojat voivat ”katsoa sillä silmällä”. Lapset kertoivat, että omia vaatteita on paljon myös kartanon varastossa.

2.15 Työntekijöiden tupakointi laitoksen alueella

Henkilökunta tupakoi Banzai-yksikön terassilla, jossa on henkilökunnan tupakointitila. Samanlainen tupakointitila on kartanon rajalla olevan rakennuksen takana. Aikuisten tupakointi terassilla aiheuttaa tupakanhajun leijumisen laitoksen sisätiloihin. Lasten mukaan osa laitoksen työntekijöistä käyttää myös nuuskaa ja heittää nuuskapusseja maa-hankin.

Henkilökunnan tupakkapaikka

2.16 Työntekijöiden rasistinen käytös

Lapset kertoivat, että muutamat työntekijät muiden työntekijöiden hyväksynnällä käyttäytyvät sijoitettua lasta kohtaan rasistisesti.

Eräs lapsi oli saanut osakseen omien sanojensa mukaan ”neekeriläppää”, mikä oli tarkoittanut sellaisia vitsejä kuin:

- ”ei sua löydä tuolla pimeässä”
- ”onko noi ne samat repaleiset farkut, jotka sulla oli siellä pakolaisleirillä”

- "ole hiljaa tai mä kaadan sun päälle Clearasilia (ainetta, joka tappaa mustapäitä)"
- "mene huoneeseesi puristelemaan omaa mustapäätäsi"
- "oo hiljaa tai mä hakkaan sua niin kauan, että sulle tulee mustelmat näkyviin"
- suklaajäätelöä syödessä sanotaan, että "oliko sulla tossa sitä jätskiä, aah ei ollutkaan, vaan se oli sun iho".

2.17 Liikkuminen

Lasten mukaan ulos saa mennä vain ohjaajien kanssa. Lasten mukaan he eivät pääse itsenäisesti ulkoilemaan, vaikka heillä ei olisi liikkumisvapauden rajoittamista koskevaa päätöstä voimassa.

Lapset ihmettelivät, miten voi olla mahdollista, ettei laitoksen työntekijät päästä lapsia minnekään, vaikka pitäisi olla mahdollisuus omiin ulkoiluihin. Ainoa poikkeus lasten mukaan oli, että Banzai-yksiköstä saa yksinään kulkea parinkymmenen metrin matkan kartanolle, kunhan työntekijät kuuluttavat sen toisilleen etukäteen radiopuhelimella.

Lasten mukaan heitä kuljetetaan muun muassa kouluun ja julkisen liikenteen asemille Loikalan autolla, joka on varustettu Loikalan kartanon tunnuksilla.

2.18 Hatkat

Lasten kertoman mukaan karkumatkan jälkeen "kaikki lähtee alusta", eli lapsi joutuu ensin erkkaan, sitten Banzain tehopäättyyn, sieltä käytävälle ja mahdollisesti pääsee lopulta asuntolaan.

Yksi lapsi totesi, että hatkasta "menee luottamus", sen takia ei enää pääse kouluun ja menee monta kuukautta, ennen kuin pääsee uudelleen asumaan Pihapiiriin.

Eräs lapsi kertoi, että hatkan jälkeen tehdään seulat ja henkilöntarkastus ja joutuu kartanon yläkertaan (siis eristämishuoneeseen). Eräs lapsi toi esille, että se vaihtelee, kuinka kauan joutuu olemaan "kakko-ssä" istumassa. Kakkosesta tai ykkösestä ei saa tulla ulos muuta kuin vessaan. Siellä ollessa lapselle oli annettu kirja kolmen päivän jälkeen. Muutoin lapsi makaa tai istuu ja katsoo seiniä.

Hatkan jälkeen pitää tehdä hatkaselvitys, mikä tarkoittaa, että pitää kertoa yksityiskohtaisesti kaikki hatkasta. Paljon myöhemmin pääsee vasta muiden seuraan, jos ei tee selvitystä. Hatkan jälkeen joutuu puukeutumaan Loikalan vaatteisiin. Silloin, kun tulee hatkalta, niin hatkaajalle ei saa kukaan puhua, eikä hatkaaja saa puhua kenellekään niin kauan, kunnes hänet päästetään muiden mukaan aktiviteetteihin.

Eräs lapsi kertoi olleensa hatkan jälkeen ”omissa oloissa” joko ylhäällä tai omassa huoneessa, noin viikon ajan. Sen aikana ei saa puhua kellekään, eikä edes näe ketään.

Erä lapsi kertoi hatkanneensa useamman kerran ja joutuneensa joka hatkan jälkeen yläkertaan, missä on viettänyt noin viikon ajan. Kahtena kertana lapsi on nukkunut erä 1 huoneessa, jolloin hänelle oli tehty 24 tunnin pituinen eristämispäätös.

2.19 Kiinnipidot

Lasten kertoman mukaan laitoksessa ei juurikaan jouduta turvautumaan kiinnipitoihin. Suurin osa lapsista kertoi, ettei ole nähnyt tai kokenut kiinnipitoja, mutta muutamat lapset kertoivat joutuneensa kiinnipitoihin. Muutama lapsi kertoi kuullensa joskus kiinnipidon ääniä, kun jotain toista lasta on kiinnipidetty.

Yksi lapsista kertoi, että laitoksesta jo poislähtenyt lasta on kiinnipidetty lapsen kuljetuksen suorittaneiden laitoksen ulkopuolisten työntekijöiden toimesta. Lapsen mukaan työntekijät olivat vieneet lapsen eristykseen kiinnipidossa ja laittaneet lapsen ”seinää vasten”.

Eräs lapsi kertoi, että häntä oli kiinnipidetty eristämishuoneessa. Lapsen kokemuksen mukaan häntä kiinnipidettiin, vaikka hän oli hiljaa ja rauhallinen. Lapsen kädet oli kiinnipidossa väännetty siten taakse, että jos lapsi olisi rimpuillut, olisivat olkapäät menneet sijoiltaan. Lapsi näytti tarkastajille sen tavan, miten häntä oli kiinnipidetty.

Toinen lapsi kertoi, että häntä oli ensin kiinnipidetty Banzai-yksikössä ja sen jälkeen hänet on viety eristykseen kartanolle. Eristämishuoneessa on tullut ”painitilanne” ja lapsi on kaadettu maahan siten, että hänen jalassaan ollut haava aukesi. Lapsen kertoman mukaan häntä pidettiin kiinnipidossa yli 40 minuuttia. Lapsi pyysi saada nähdä tilanteesta tallentuneen kameran videon, mutta ei sitä saanut koskaan. Kiinnipito toteutettiin niin, että hän oli vatsallaan, ja toinen ohjaaja piti käsistä ja toinen jaloista. Lapsi oli kertomansa mukaan eristyksessä 24h. Eristämisestä tehtiin päätös.

2.20 Eristäminen

Eräs lapsi kertoi olleensa pari kertaa ”erkassa”, joista yksi kerta johtui siitä, ettei ollut ohjaajien mukaan osannut käyttäytyä ruokailussa, koska oli puhunut muille lapsille. Lapsi kertoi joutuneensa syömään erillään muista ja piti sitä erikoisena. Lapselle ei ollut tehty eristämistä koskevia päätöksiä.

Monet lapsista kertoivat, ettei heitä ole virallisesti koskaan eristetty, mutta he ovat siitä huolimatta joutuneet viettämään toisinaan aikaa, useita päiviäkin yläkerran eristämishuoneissa. Yksi lapsista kertoi tietävänsä, että eräs toinen lapsi oli joutunut olemaan kolmekin päivää eristämishuoneessa.

Eräs lapsi kertoi viettäneensä kaksi-kolme viikkoa pelkästään omassa huoneessa. Hän ei kertomansa mukaan päässyt muualle kuin vessaan. Lapsi ei uskonut, että tästä olisi tehty mitään asiakirjamerkintöjä hänen tietoihinsa.

Lasten mukaan vaihtoehto yhteiselle tekemiselle on mennä istumaan ”erkka ykköseen”. Myös jos ei osallistu liikuntaan tai muuhun pakolliseen ohjelmaan, joutuu erkkään tai koko loppuillaksi huoneeseen.

Lasten mukaan eristämisen yhteydessä ”ei todellakaan” tehdä terveydentilan arviointia. Yksi lapsista kertoi olleensa eristettynä ainakin neljä kertaa, ja saaneensa niistä päätökset. Lapsen mukaan ”kakkosesta tai vauvahuoneesta ei tehdä päätöksiä”.

Lapset kertoivat, että jos lapselle tehdään eristämispäätös, tehdään se aina 24 tunnin ajaksi.

2.21 Erityinen huolenpito

Muutama lapsi toi esille, että eräs poika oli ollut Loikalan kartanossa erityisen huolenpidon jaksolla (eho).

Lasten mukaan tätä poikaa kiinnipidettiin usein, eikä hän saanut tehdä mitään muuta, kuin olla omassa huoneessa. Poika oli ollut lasten mukaan kolme kuukautta tehopäädyn 1 huoneessa yksin, eikä hän ollut saanut puhua kenellekään. Poika oli tämän takia huudellut muille seinien läpi.

Lapset toivat esille, että yleensä muilla ehoilla on tekemistä ja sosiaalista kanssakäymistä. Yksi lapsi totesi: ”olipa outo eho”.

Lapset kertoivat, että Banzailla on ”eho-kansio”.

2.22 Lasten omaisuuden haltuunotto ja postien avaaminen

Lasten mukaan paljon lasten tavaroita on kartanon varastossa. Erään lapsen mukaan 70 % hänen omaisuudestaan on varastoitua. Banzailla asuessa lapset eivät saa varastosta omia tavaroitaan. Mitään, mitä on tuotu entisestä paikasta, ei saa viedä omaan huoneeseen.

Lasten kertoman mukaan lapselle tulevat postit saa avata itse, mutta avaaminen tapahtuu kartanon yläkerran toimistossa niin, että ”noi näkee, mitä sulle tulee, mutta ei lue sitä”. Esimerkiksi lapsen perheeltä tulleen kirjekuoren sisältö on pitänyt levittää pöydälle. Lähtökohtaisesti lapselle tulleet postit on jätettävä säilöön toimistoon. Lasten mukaan omia kirjeitä ”ei todellakaan saa viedä omaan huoneeseen”. ”Ei edes sosiaalityöntekijän lähettämiä papereita saa pitää itsellään, vaikka haluaisi”. Lasten mukaan kirjeiden haltuunotosta ei ole tehty päätöksiä.

Rivarissa asuvat lapset saivat viedä omat kirjeet huoneeseensa.

Eräs lapsi kertoi, ettei ole saanut pankkikorttiaan omaan huoneeseensa eikä lomille. Myöskään ajokorttiaan hän ei ole saanut. Lapselle ei ollut tehty haltuunottopäätöksiä tai hän ei ainakaan tiennyt sellaista.

2.23 Lapsen oikeus pitää yhteyttä läheisiinsä

Lapset kertoivat, että heidän sukulaisensa ovat saattaneet vierailla laitoksessa. Toisinaan lapsen ja hänen sukulaisensa vierailuja on saatettu valvoa. Vierailut toteutetaan yleensä antiikkihuoneessa. Joidenkin lasten vanhemmat käyvät laitoksessa säännöllisesti ja jotkut lapset saavat poistua laitoksesta vanhempiensa seurassa.

Lapset kertoivat, että Loikalan kartanolla ei saa käydä vierailuilla keittää muita kuin lapsen sukulaisia. Tyttö- tai poikaystävää tai kavereita on mahdollista nähdä vain koulussa.

Lapset pitävät läheisiinsä yhteyttä omien puhelinten välityksellä.

Yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen aikana lapsi ei saa käyttää omaa kännykkäänsä. Eräs lapsi kertoi, että hänen lomansa vietiin, mutta sitä ei luenut päätöksessä. Lapsi oli ollut laitoksessa ”kiinni” kuusi kuukautta.

Lasten mukaan yhteydenpidon rajoittamisen voimassa ollessa saa soittaa vain 10 minuutin kestoisen puhelun kerran päivässä. Puhelun piti ainakin osalla lapsista olla puhelinta palautettaessa edelleen auki, jotta laitos pystyi tarkastamaan, kenelle lapsi soitti.

2.24 Puhelinkäytäntö

Kaikkien lasten mukaan omaa puhelinta saa käyttää noin 14.15 alkaen ja se pitää palauttaa klo. 21.00. Viikonloppuna puhelimen saa lounaan jälkeen ja se pitää palauttaa klo. 21.45. Yhteisen tekemisen ja ruokailujen aikana puhelinta ei saa käyttää.

2.25 Kotilomat

Useimmilla lapsilla oli sovittuna säännölliset kotilomat. Lapset kertoivat Loikalan kotilomakäytännöistä siten, että ensin on aina pari tuntia kestävä ”kotikäynti”, jonka jälkeen asteittain pääsee päivälomalle ja yhden yön lomalle ja lopulta viikonloppulomalle.

Kotikäynti tarkoittaa sitä, että Loikalan työntekijät ovat lapsen mukana ja jättävät lapsen vain hetkeksi vanhempien luokse. Peruskotiloman aikana ei lasten mukaan saa olla kavereiden kanssa, vaan voi viettää aikaa ainoastaan vanhempien kanssa. Kun lapsi saa ”kaverilomat”, tarkoittaa se, että lomalla saa olla tekemisissä kavereiden kanssa. Jos on ”normaalit” lomat, voi tehdä lomalla mitä haluaa.

Lasten mukaan Loikalan kartano määrittelee sen, saako lapsi tavata kotiloman aikana kavereitaan. Yksi lapsista kertoi hänen oman sosiaalityöntekijänsä antaneen luvan kavereiden tapaamiselle, mutta Loikalassa hän joutui kavereiden tapaamisesta puhutteluun.

Pidempään laitoksessa olleilla lapsilla kotiloma oli joka toinen viikonloppu perjantaista maanantaihin. Kaikille lapsille ei ollut selvää se, kuka kotilomista päättää. Jotkut lapset kertoivat, että oma sosiaalityöntekijä oli päättänyt, että lapsi ei käy kotilomilla (ei tehty kuitenkaan yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä). Jotkut lapset epäilivät, etteivät heidän omat sosiaalityöntekijänsä tiedä Loikalan eritasoisista lomakäytännöistä.

Eräs lapsi kertoi, että hänen sosiaalityöntekijänsä oli kehottanut lasta itse sopimaan lomat Loikalan kartanon kanssa. Toisen lapsen sosiaalityöntekijä oli lapsen mukaan luullut, että Loikalasta voi käydä lomilla joka viikonloppu, mutta Loikalan kartano on päättänyt, että kukaan lapsista ei saa käydä lomilla joka viikonloppuna.

Kotilomille annetaan Loikalasta mukaan ohjevihko, jossa on vanhemmille terveisiä ja vanhemmat myös kirjoittavat vihkoon omat terveisensä. Lomille ei yleensä saa ottaa niin paljon rahaa mukaan kuin haluaisi. Osa lapsista kulki kotilomille itsenäisesti julkisilla liikennevälineillä.

Eräs lapsi kertoi päässeensä ensimmäiselle kotilomalle vasta kuuden viikon päästä Loikalaan saapumisen jälkeen. Lasten mukaan Loikala yrittää rajoittaa lasten lomiam vastoin sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä.

2.26 Tieto omista oikeuksista

Suurin osa lapsista ei ollut tietoinen laissa säädetyistä oikeuksistaan. Lapset kertoivat, että heille näytetään rajoituspäätökset ja ne pitää allekirjoittaa, mutta he eivät tieneet, että joistakin päätöksistä voi valittaa.

Lasten mukaan heitä koskevat päätökset säilytetään toimistossa. Lapset kertoivat lukeneensa päätöksiä, mutta eivät ole havainneet niissä mitään valitusosoituksia. Usealle lapselle ei ollut edes selvää, mitä tarkoittaa päätöksestä valittaminen, vaan he luulivat valittamisen viittaavan siihen, että lapselta kysytään vastustaako hän päätöstä vai ei.

Eräs lapsi kertoi, että rajoittamistapauksessa laitos ilmoittaa lapselle tekevänsä päätöksen, joka sitten tuodaan allekirjoitettavaksi. Samalla selitetään, mikä päätös on ja kysytään vastustaako, mutta valitusmahdollisuudesta tuomioistuimeen ei ole kerrottu.

Lapsilla on kertomansa mukaan ylhäällä kansiot, mutta eräs lapsikaan ei tiennyt, saisiko katsoa kansiotaan. Pääsääntöisesti lapset toivat esille, etteivät he saa säilyttää omia papereitaan itsellään tai edes lukea niitä. Eräs lapsi kertoi, että olisi halunnut lukea omia päivittäiskirjauksiaan, mutta ei ollut saanut niitä.

Eräs lapsi kuvaili, että hänellä on ollut olo, että laitos toimii väärin monissa asioissa, mutta ettei hän ollut tiennyt, että muidenkin mielestä laitos toimii väärin.

Eräs lapsi toi esille kuulleen nyt tarkastuksen aikana, että on olemassa mahdollisuus tehdä kantelu laitoksen menettelystä. Eräs työntekijä oli tilanteessa heti sanonut, etteivät lapset saa puhua oikeusasia-miehestä.

2.27 Sosiaalityöntekijöiden käynnit laitoksessa

Lasten kokemusten mukaan heidän sosiaalityöntekijänsä kävivät laitoksessa vaihtelevasti. Suurin osa sosiaalityöntekijöistä, jotka kävivät laitoksessa, kävivät lasten mukaan vain palaverissa. Osa lapsista piti omasta sosiaalityöntekijästään ja koki, että sosiaalityöntekijä hoitaa lapsen asioita hyvin. Eräs lapsi kommentoi, että ”sossu pitää mun puolia”. Toiset taas kertoivat, etteivät tule sosiaalityöntekijänsä kanssa toimeen.

Osa lapsista kertoi, ettei sosiaalityöntekijään välttämättä saa ainakaan puhelimitse yhteyttä. Joillakin lapsilla ei ollut edes sosiaalityöntekijän puhelinnumeroa.

Osa lapsista oli jutellut kahden kesken oman sosiaalityöntekijänsä kanssa, mutta monet eivät koskaan olleet jutelleet kahdestaan sosiaalityöntekijän kanssa. Osalla lapsista oli kokemuksia, että oma sosiaalityöntekijä oli luvannut tulla tapaamaan lasta laitokseen, eikä ollutkaan tullut.

Lasten mukaan heidän on ilmoitettava Loikalan ohjaajille, jos he ovat yhteydessä omaan sosiaalityöntekijäänsä. Muutamit lapset kertoivat, että sosiaalityöntekijä soittaa kyllä laitoksen työntekijöille, mutta ei lapselle.

Eräällä lapsella ei tarkastushetkellä ollut ollenkaan omaa sosiaalityöntekijää. Hän oli viimeksi puhunut aikaisemman sosiaalityöntekijän kanssa neljä kuukautta ennen tarkastusta. Lapsen mukaan ”olisihan se ihan kiva, että olisi sossu, tietenkin tarviin sitä”.

Eräs lapsi kertoi, ettei ole itse kertonut sosiaalityöntekijälle mitään, millaista Loikalassa on, koska ei ole tiennyt, että onko joku asia sallittua ja niin edelleen. Lapsen mukaan hänelle on jäänyt itselle tunne, että asiat eivät ole menneet oikein.

Yhden lapsen mukaan sosiaalityöntekijä ei ole koskaan kysynyt häneltä, miten hänellä menee. Toinen lapsi kertoi, että sosiaalityöntekijän käynnillä ei ole voinut ottaa mitään asioita esille, koska laitoksen ohjaajat ovat koko ajan olleet kuulemassa.

2.28 Käyttövarat ja kaupassa käyminen

Lasten mukaan lapset eivät saa käydä kaupassa. Viikonloppuisin lapset saavat ostaa viidellä eurolla herkkuja, jotka valitaan kansiosta, jonka laitos on tehnyt. Karkkirahat voi käyttää vain lauantaina. Eräs lapsi kertoi päässeensä itse yhden kerran karkkiostoksille yli puolitoista vuotta kestäneen sijoituksensa aikana.

Lapset saavat käyttövaroja 52 euroa kuussa. Useimmat lapset eivät osanneet sanoa, missä rahat fyysisesti ovat. Osa arveli niiden olevan ”asiakasvaroissa”. Yksi lapsi arveli, että koska rahaa saa käyttää viisi euroa viikossa, jää ilmeisesti 30 euroa jonnekin säästöön.

Osa lapsista kertoi tietävänsä, että rahoista on kirjanpito koneella ja että siitä voi pyytää saada selvitystä.

Ne, jotka käyvät koulua muualla, saavat mukaan 5,5 euroa kahvirahaa viikossa. Kahviraha menee myös käyttövaroista. Kahvirahoista ei tarvitse antaa kuitteja laitokselle, mutta bussimatkoista tarvitsee. Lomille saa lasten mukaan jotain rahaa, viikonlopuksi 15 euroa, ja jos on kaveriloma, saa 25 euroa. Nämä vähennetään käyttiksistä.

Lapsille laitoksessa tarjottava ruoka ostetaan taloustukun kautta. Lapset kertoivat, että jos esimerkiksi haluaa käsirasvaa tai muuta sellaista, pitää kirjoittaa se toimistossa johonkin lappuun ja jonakin päivänä ohjaajat käyvät ostamassa.

Lapset saavat vaaterahoja syksyllä 300 euroa ja keväällä 300 euroa. Lasten mukaan joskus, jos jollakin on vaateostoja, voi lapsikin olla kaupassa mukana. Vaateostoksilla voidaan joskus käydä Veturissa.

Mikäli lapsi haluaa ostaa jotain isompaa, menee se ”rapsan” kautta. Vaikka kysymys olisi lapsen omien rahojen käyttämisestä, ei lapset saa itse päättää ostoksista. Eräs lapsi kertoi esimerkkinä, että jos vaikka haluaisi ostaa 200 euron kuulokkeet omilla itse ansaitsemillaan rahoilla, niin ”rapsassa” ohjaajat päättävät, saako lapsi ostaa kuulokkeet. Lapset kokivat, että on väärin, etteivät he saa käyttää omia rahojaan. Mikäli lapsi saa vanhemmaltaan rahaa, otetaan se laitoksen haltuun.

3 KESKUSTELU LAITOKSEN KANSSA JA ASIAKIRJAMATERIAALIT

3.1 Loppukeskustelun osallistujat

Tarkastuksen toisena päivänä keskusteltiin laitoksen johdon ja työntekijöiden kanssa Banzai-yksikön raporttihuoneessa.

Läsnä keskustelussa olivat laitoksen johtaja Heidi Rauha, vastaava ohjaaja - - -, pehtoori - - -, lähihoitaja - - -, lasten ja nuorten erityisohjaaja - - -, lähihoitaja Emmi - - -, lähihoitaja - - - sekä sosionomi - - -.

Keskustelusta laadittiin muistiinpanot. Loikala toimitti omat muistiinpanonsa apulaisoikeusasiamiehen käyttöön. Loikalan toimittamat muistiinpanot eivät kattaneet täysimääräisesti koko keskustelua. Muistiinpanojen olennainen merkityssisältö on kopioitu pöytäkirjan tähän kohtaan.

3.2 Keskusteluista sijoitettujen lasten kanssa

Laitoksen johtaja Heidi Rauha esitti laitoksen henkilökunnan kanssa käydyin loppukeskustelun aluksi kysymyksen siitä, miten tarkastajat voivat varmistua siitä, että lapset eivät ole puhelimitse sopineet kertomuksistaan.

Todettiin, ettei ole mahdollista tietää, kuka on mahdollisesti soittanut kenelle, mutta ettei lasten kanssa käydyissä keskusteluissa ollut havaittavissa mitään ns. samaa ”tarinaa” tai ”valhetta”, josta kaikki lapset olisivat kertoneet samoilla sanoilla. Sen sijaan lapset puhuivat jokainen omasta elämästään omakohtaisesti ja johdonmukaisesti.

Laitoksen sääntöjen mukaan lapset saavat oman puhelimensa käyttöönsä klo. 14.15. Puhelin pitää palauttaa toimistoon klo. 21.00. Yhteisen toiminnan ja ruokailujen aikana lapset eivät käytä omaa puhelinta.

Tarkastuksen alussa aamupäivällä ensimmäisen kolmen lapsen keskustelujen aikana heillä ei ollut puhelinaikojen johdosta käytössään omaa puhelinta. Kaksi lasta, joiden kanssa ensimmäisenä keskusteltiin vuoron perään, lähtivät heti keskustelujen jälkeen kalaretkelle, missä ohjaaja oli koko ajan läsnä. Kolmas lapsi pyysi puhelintaan ohjaajilta heti keskustelun jälkeen. Neljännellä lapsella oli huoneessaan oma puhelin keskustelun aikana. Hän ei keskustelun aikana soittanut kenellekään, eikä hänellä ollut ollut aiemmin mahdollisuutta soittaa kahdelle ensimmäiselle lapselle ohjaajien kuulematta, kuten ei myöskään kolmannelle lapselle. Viidennellä ja kuudennella lapsella oli yhteydenpidon rajoittaminen voimassa, eikä heillä ollut lainkaan käytössään omaa puhelinta.

Laitoksen sääntöjen ja lasten kertoman mukaan lapsilla ei ole mahdollisuuksia keskustella kahden kesken toistensa kanssa, vaan ohjaajat valvovat keskusteluja koko ajan. Laitoksen vastaavat ohjaajat toivat lisäksi tarkastuksen aluksi esille, että laitoksessa on huonot äänieristeet ja keskustelut kuuluvat seinien läpi toisiin huoneisiin.

Toisena päivänä keskustelut lasten kanssa aloitettiin noin klo. 10.00 ja ensin keskusteltiin niiden kahden lapsen kanssa, jotka olivat saman päivän aikana lähdössä kotilomalle. Keskustelut lasten kanssa ehdittiin pääsääntöisesti tekemään ennen puhelinajan alkamista lukuun ottamatta ihan viimeisimpiä keskusteluja. Oma keskusteluvuoroansa odottavat lapset viettivät odotusaikaansa ohjaajien seurassa, tarkastajien silmämääräisten havaintojen mukaan muun muassa pelaamalla ruokailutilassa korttia.

Laitoksen sääntöjen ja käytäntöjen puitteissa johtajan epäilemälle lasten toisilleen soittelulle ei tosiasiasa ole jäänyt sellaista merkittävää tilaisuutta tai aikaa, jolloin lapset olisivat voineet heitä jatkuvasti valvo-
vien aikuisten huomaamatta laajamittaisesti kaikkien 15 lapsen kesken sopia paikkansa pitämättömien asioiden kertomisesta tietyllä tavalla.

Sen sijaan lapset ovat kertoneet oikeusasiamiehelle kehottaneensa toisiaan "kertomaan tarkastajille kaiken" ja jotkut lapset ovat kerto-
mansa mukaan ohjaajien läsnä ollessa pohtineet tarkastuksen aikana sitä, mistä asioista tarkastajille tulee ainakin kertoa. Keskustelun ai-
heena oli mm. lenkkiluvat ja riisuttaminen. Lapset olivat pohtineet, että
laitoksen toteuttama riisuttaminen ei taida olla oikein, ja että siitä pitää
kaikkien kertoa tarkastajille.

3.3 Lapsen sijoituksen alkuvaihe Loikalan kartanossa

Laitoksen mukaan lapsille kerrotaan jo matkalla Loikalaan laitoksen
säännöistä, elämästä Loikalassa, rajoituksista, toimintatavoista ja mitä
tapahtuu, kun mennään kartanon yläkertaan. Lapselle kerrotaan liikku-
misvapauden rajoittamisesta ja heille kerrotaan myös, mitä muita rajoi-
tuksia tullaan mahdollisesti tekemään ja mitä se tarkoittaa.

Laitoksen kanssa keskusteltiin lapsen ensimmäisen sijoitusviikon me-
nettelytavoista, jotka liittyivät rajoituksiin ja lasten sosiaalisten suhtei-
den katkaisemiseen.

Laitoksen mukaan lapselle tehdään aina seitsemän vuorokauden lvr-
päättös ja 30 vuorokauden yhteydenpidon rajoittamispäättös. Laitoksen
mukaan lvr on varma juttu, jolla estetään karkumatka. Loikalan mukaan
ypr-päätöksen pituus ei aina ole 30 päivää. Ypr koskee lapsen omaa
puhelinta. Mikäli kyseessä on laitossiirto, lapselle ei välttämättä tehdä
yhteydenpidon rajoittamispäätöstä.

Loikalan kartanon johtajan mukaan kartanon yläkertaan ei oteta mu-
kaan mitään tavaroita, eikä Banzai-yksikössä vietetä aikaa päivällä.
Tarkastajat ihmettelivät laitoksen käytäntöä siinä, että lapsi siirtyy edes
takaisin Banzai-yksikön ja kartanon yläkerran välillä. Laitoksen mu-
kaan huoneesta toiseen ja yläkertaan siirrytään resursseista johtuvista
syistä. Laitos totesi, että lapsen nukkuessa on mahdollista tehdä muita
töitä.

Laitoksen johtajan mukaan lapsen tullessa Loikalaan hänen sosiaaliset
suhteensa katkaistaan, koska lapsen kunto ei ole sellainen, että mui-
den lasten kanssa kommunikoinnista olisi lisäarvoa kenellekään. Joh-
taja totesi, että miksi huonokuntoisena pitäisi osallistua mihinkään.

Edelleen Loikalan kartanon mukaan, vaikka lapsi on kartanon yläker-
rassa yksin, lapsi kuulee ja näkee muiden toimintaa. Laitoksen mukaan
lapsella on parempi olla, kun hän kuulee muiden ääniä. Lapsella on
oikeus toimia päihteittä. Kolmessa päivässä ei toivu päihteistä, vaan
pitää olla varmaa, että aineet ovat poistuneet kehosta.

Laitoksen mukaan, mikäli lapsi on niin sanottu ”normityyppi”, ”stabiilitapio” lapsi sijoitetaan suoraan Banzaille (yleensä tehopäätyyn huoneisiin 1 – 3). Loikalan mukaan tällaisia tilanteita on vähän.

3.4 Henkilöntarkastuksen toteuttamistapa

Laitos kertoi, että Loikalaan tullessa lapsi tulee kartanon pääovesta sisään, missä häntä on vastassa miehiä ja naisia. Lapsi riisuu kengät ja hatun ja siirtyy yläkerran erkka 1 huoneeseen. Eristämistilaan on viety lapselle valmiiksi Loikalan kartanon vaatteet.

Laitoksen mukaan erkka 1 huoneessa lapselle tehdään henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus. Lapselle ei tehdä katsastusta, mikäli lapsi tulee sairaalasta. Mikäli lapsi tulee laitoksesta, kotoa tai poliisin halusta, henkilönkatsastus ja henkilöntarkastus tehdään aina. Henkilöntarkastusta tehtäessä erkka 1 huoneen kamera peitetään, lapsen päällä olevat vaatteet riisutetaan, lapselle annetaan puhtaat vaatteet ja lapsi voi käydä suihkussa. Lapsi täyttää henkilötietolomakkeen, kertoo allergioistaan, nimistään, sosiaaliturvatunnuksesta ja vanhemmistaan.

Loikalan työntekijät kertoivat, että lapset riisuvat kaikki vaatteet, vaatekappale kerrallaan. Silloin, kun lapsi on alushousuillaan, annetaan hänelle toiset housut käteen. Lapsi saa mahdollisuuden kääntyä selin työntekijöihin nähden ja vaihtaa siinä alushousunsa. Laitos myönsi, että lapset riisutetaan alasti. Kaikki lapset laittavat päälleen Loikalan vaatteet mukaan lukien alushousut ja rintaliivit.

3.5 Koputusmenettely

Loikalan (erityisesti Banzai-yksikön) koputuskäytännöstä johtaja kertoi, että lähtökohtana menettelylle on fyysinen rakennus. Johtajan mukaan lapsille opetetaan, että kun heillä on asiaa, he tekevät sen tiettäväksi. Tällöin voidaan suunnata huomio lapsiin. Menettely myös auttaa struktuuria, kun ei tule neljää lasta samaan aikaan käytävälle vaan lapset tulevat vuoron perään. Banzaille on monella lvr päällä. Laitoksen mukaan koputuksella voidaan koko ajan havaita, missä lapset milloinkin ovat, jos tulisi esimerkiksi joku hässäkkä.

3.6 Lasten välisten keskustelujen rajaaminen laitoksessa

Loikalan kartanon muistiinpanojen mukaan johtaja kertoi siitä, miksi nuori ei välittömästi liity toisten nuorten seuraan. Muistiinpanojen mukaan ”Lisään edellä mainittuun sen, että toisinaan taloon tullee nuorella on kyllä näköyhteys muihin nuoriin ja kuulee heidän asiointia/kanssakäymistä/arkea Loikalassa/ohjaajien kanssa.” Ohjaajan mukaan ”pystymme reagoimaan, missä kukakin on ja mikä on oikea sijoittautuminen ohjaajilta.”

Keskusteltiin lapsilta kielletyistä puheenaiheista, joita ovat huumeet, hatkat ja esimerkiksi Loikalan kartanon sääntöjen arvostelu. Kysyttiin

laitokselta, miksi ohjaaja on aina mukana, kun sijoitetut lapset ovat ulkona ja miksi lapset eivät pääse vapaasti poistumaan, vaikka heille ei ole tehty rajoituspäätöksiä.

Johtajan mukaan (Loikalan omat muistinpanot keskustelusta) ”Täytyy muistaa se logiikka, miksi nuoret ovat täällä ja mikä on heidän tausta laitoksissa/käytöksessä. Eikö ole oikeutettua puuttua heidän käyttökseen, puheisiin hatkoista, rikoksista, huumeista. Katsomme sen, että on turvallisuutta lisäävää, että aikuinen on lähellä. Isot ryhmät ja heidän kanssakäyminen on valvottua.”

Vastaavan ohjaajan mukaan puheisiin puuttuminen on myös sitä, että supatteluun puuttumisella pyritään ehkäisemään kiusaamista ja alakulttuurin syntymistä.

Tarkastajien keskustelumerkintöjen mukaan johtaja totesi myös, että turvallisuutta lisää se, että aikuinen on lähellä ja opastaa, ja että on yhteisöpalaveri, jossa harjoitellaan keskustelua. Lapset pysyvät toimeksiannon mukaisesti laitoksessa, vain sovitusti lähdetään lenkille, eikä laitoksessa ole hengailuaikaa. Laitoksen johtaja totesi, että ”silloin, kun ollaan täällä, niin ollaan täällä”.

3.7 Lasten terveydenhuollon järjestäminen ja lääkehoito

Johtaja kertoi, että lapsille annetaan heille määrättyt lääkkeet sen mukaan, mitä lääkäri on määrännyt. Johtajan mukaan lapsia ei pakoteta ottamaan lääkkeitä.

Keskustelussa kerrottiin laitoksen johdolle potilaslain mukaisesta, myös lapselle kuuluvasta oikeudesta päättää omasta hoidostaan ja lääkityksestään. Kerrottiin myös, että tarkastajat ohjasivat lapsia ottamaan yhteyttä omaan sosiaalityöntekijäänsä lääkeseioissa.

Johtajan mukaan Loikalan kartano ei estä tai rajoita lasten käyntejä psykiatrilla. Johtaja kertoi, että laitoksessa käy uusi psykiatri. Kun uusi lapsi tulee laitokseen, lapsi tapaa psykiatrin, joka tarkistaa sijaishuollon alussa lapsen lääkityksen.

Psykiatri kirjaa omat kommenttinsa Loikalan asiakastietojärjestelmään, sen terveydenhuolto-osioon. Johtajan mukaan lääkäriä on ohjeistettu, ettei lääkäri kirjaa mitään sellaista, mikä on salassa pidettävää tai luotamuksellista. Lapsen tietoja pääsevät lukemaan kaikki Loikalan työntekijät. Johtajan mukaan lääkäri pitää erikseen potilasasiakirjat.

Johtajalta kysyttiin, voiko lapsi itse varata lääkärin ilman, että hänen tulee selvittää Loikalassa varaamisen syytä. Johtajan mukaan lapselta tätä kysytään, koska ”lastensuojelullisin syin on asiasta kysyttävä”. Keskustelussa Loikalan kartano myönsi, että vastaanotolla on ollut myös läsnä henkilökuntaa.

Ohjattiin Loikalaa potilaslain mukaiseen oikeaan menettelyyn.

3.8 Käyttövarat

Keskusteltiin siitä, että lapset eivät saa käyttää vapaasti käyttövarojaan tai asioida itse kaupassa. Käyttövaroja saa käyttää viikoittain viisi euroa.

Laitos myönsi menettelyn ja kertoi, että lapset tekevät listan, mitä haluavat kaupasta. Karkkia voidaan syödä vain elokuvien aikana lauantaina. Jos karkkia ei syödä lauantaina määrättyyn aikaan, karkit otetaan laitoksen haltuun ja pannaan lapsen lokeroon. Karkit annetaan lapselle seuraavana lauantaina.

Todettiin, että Loikala tosiasiasa tällä menettelyllä säännöstelee käyttövaroja, rajoittaa niiden ja lapsen omien muiden varojen käyttöä sekä rajoittaa sitä, mitä hyödykkeitä lapset voivat hankkia, ja mitä heillä voi hallussaan.

Keskustelussa otettiin myös esille, että monet lapset eivät tienneet jäljellä olevien (käyttö)varojensa sen hetkistä määrää. Laitos kertoi antavansa lapselle käyttövaroja 20 euroa kuukaudessa, loput käyttövarat jäävät laitoksen kassaan.

Lapsen omat rahat ovat laitoksen mukaan rahapussissa, jota säilytetään Loikalan lapsikohtaisessa lokerossa. Loikalan mukaan lapsi ei tarvitse Loikalassa rahaa. Lapsen kanssa keskustellaan myös siitä, onko järkevää hankkia jotain lapsen haluamia hyödykkeitä (esimerkiksi kuulokkeita).

Laitoksen mukaan on Loikalalle helpompaa, että nuoret tekevät listan ja korkeintaan kaksi lasta lähtee kauppaan. Ei ole mahdollista, että mennään kauppaan kymmenen kanssa. Ei haluta mennä kauppaan isolla porukalla. Laitoksen mukaan pyritään pitämään yllä intymiteettisuoja ja käytännön syistä on helpompi toimia näin. Yksi tai kaksi nuorta kuitenkin voi olla mukana ostoksilla viikonloppuisin. Pienissä porukoissa asioiden hoito on sujuvaa ja käytös hyvää.

Karkin syönnin rajoittamisesta Loikala totesi, että karkkia saa syödä lauantaisin kello 18.00–22.00. Laitoksen mielestä tulisi liikaa siivoamista, jos lapset voisivat usein syödä karkkeja. Miksi pitäisi saada joka päivä syödä karkkia? Laitoksen mukaan ”sitten tulisi sirkus, jos on kuusi ADHD-lastia”.

Loikalan mukaan lasten omien käteisvarojen käytöstä neuvotellaan lapsen kanssa, jotta ne eivät menisi yhdellä kyläreissulla.

3.9 Työnteko ja ahkeruusrahat

Laitos maksaa ahkeruusrahaa lapsille esimerkiksi haravoinnista. Laitokselta kysyttiin, että onko ahkeruusrahoja jätetty maksamatta lapsille.

Loikalan mukaan ahkeruusrahaa ei aina makseta lapselle työhön tosiasiallisesti käytettyjen tuntien mukaan.

Laitoksen mukaan ohjaaja voi päättää siitä, että lapselle maksetaan ahkeruusrahaa esimerkiksi vain kolmesta tunnista, vaikka lapsi olisi tehnyt töitä esimerkiksi kahdeksan tuntia. Ahkeruusrahojen maksaminen riippuu Loikalan mukaan ”työn tuloksesta”.

Haravoinnista keskusteltaessa laitos oli sitä mieltä, että mikäli lapset ovat joutuneet haravoimaan kouluaikana, on kyseessä ollut koulun ympäristöpäivä.

3.10 Harrastukset

Loikalan mukaan lapsi pääsee ulos halutessaan. Loikalan mukaan lapsilta kysytään ehdotuksia sille, mitä voitaisiin tehdä.

Johtajan mukaan sijoituksen alkuvaiheessa lapsen ei ole mahdollista harrastaa. Harrastuksia talon ulkopuolelle ei voida järjestää ”jos nuorten kunto ei siihen edellytä, että pystyy itsenäisesti harrastamaan talon ulkopuolella”.

Laitoksen mukaan nuorten kanssa käydään laitoksen salilla, mutta he eivät voi mennä yksin kuntosalille turvallisuussyistä.

3.11 Ulkonäköön liittyvät rajoitukset

Keskustelussa otettiin esille, että sijoitetut tytöt olivat kertoneet, etteivät he saa meikata laitoksessa, värjätä tukkaansa ja heidän lävistyksensä ja korut otetaan pois. Korujen haltuunotoista ei tehdä päätöksiä. Myöskään paljastavat vaatteet tai esimerkiksi lyhyet shortsit eivät ole lasten mukaan sallittuja.

Johtajan mukaan tukan värjääminen aiheuttaa sotkua. Johtajan mukaan ei ole epäterapeuttista tai pahaa puuttua pukeutumiseen tai ulkonäköön ystävällisesti ja kohteliaasti. Laitoksessa ollaan puhtaita ja siistejä. Arki on laitoksen mukaan erilaista kuin loma.

3.12 Lomat

Laitokselta kysyttiin keskustelussa, kuka viime kädessä päättää lapsen lomista. Loikala kertoi, että lomista sovitaan pääpiirteittäin asiakassuunnitelman neuvotteluissa, joissa sovitaan muun muassa siitä, koska lomat alkavat pyöriä. Suosituksena on Loikalan kolme eri lomatasoa.

Loikalan mukaan raporteilla arvioidaan, voiko lapsi edetä lomissa. Tarvittaessa laitos neuvottelee esimerkiksi vanhempien kanssa siitä, miten lomajärjestelyt voidaan toteuttaa, kuten esimerkiksi siitä, ketä lapsi saa lomillaan tavata.

Ohjattiin Loikalaa siitä, että päätösvalta lapsen lomista on yksin lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä.

3.13 Koulunkäynti

Keskusteltiin siitä, keskeytetäänkö lapsen koulunkäynti, jos lapsi on ollut hatkoilla. Tuotiin esille, että lapsilla on oikeus opiskella ja että osa lapsista ei kertomansa mukaan ollut päässyt kouluun.

Johtajan mukaan Loikalan kartano ei päättä siitä, että koulu keskeytetään, vaan sosiaalitointa konsultoidaan asiasta.

3.14 Henkilöntarkastukset koulusta palatessa

Keskusteltiin siitä, että lapselle tehdään henkilöntarkastus aina hänen tullessaan koulusta. Loikalassa ei ole tehty näistä rajoitustoimenpiteistä lainmukaisia kirjauksia. Loikalalle oli epäselvää, pitääkö kirjaukset tehdä, koska lapsi suostuu rajoitukseen.

Todettiin, ettei henkilöntarkastusta tai muutakaan rajoitusta voida perustaa lapsen suostumukseen. Henkilöntarkastukseen tulee olla lain tarkoittama erityinen syy ja kirjauksista tulee ilmetä aina nämä laissa edellytetyt yksilölliset syyt ja perusteet.

3.15 Tieto oikeuksista

Loikalalle ei ollut toimitettu kunnissa tehtyjä rajoitusten jatkopäätöksiä. Loikala oli yleensä saanut vain suullisesti tiedon kunnassa tehdyistä päätöksistä.

Kysyttiin, selitetäänkö lapsille heidän mahdollisuutensa valittaa päätöksistä. Todettiin, että lapset kertoivat, etteivät he saa asiakirjoja itselleen. Lapset eivät tienneet, että heillä on mahdollisuus valittaa rajoituspäätöksistä.

Loikalan mukaan lapsille selvitetään valitusmahdollisuus ja lapset saavat kopiot asiakirjoista itselleen. Johtajan mukaan lapset eivät kuitenkaan ole aina tietoisia oikeuksistaan.

Ohjattiin Loikalaa lainmukaisen menettelyyn.

Ohjattiin Loikalaa kannustamaan lapsia ottamaan yhteyttä valvontaviranomaisiin. Johtajan mukaan lapset ”unohtavat”, mitä lapsille on kerrottu sovituista käytännöistä. Johtajan mukaan lapset eivät aina kerro totuutta. Loikalalla ei ole mitään sitä vastaan, että lapset kantelevat oikeusasiamiehelle. Johtaja kuitenkin asetti kysymyksenalaiseksi, tietäväkö tarkastajat riittävästi lapsen tilanteesta.

3.16 Lapsen postien tarkastus

Keskusteltiin siitä, että lapset joutuvat avaamaan postinsa henkilökunnan läsnä ollessa.

Loikalan mukaan lapsi avaa kirjeensä aikuisen läheisyydessä. Lapsi saa henkilökohtaiset kirjeet itselleen huoneeseensa avaamisen jälkeen. Loikalan mukaan lapsi saa lukea häntä koskevia asioita omasta kansiossaan.

Todettiin, että kirjeen avaamisen perusteita ja tilannetta ei erikseen ole kirjattu lapsen asiakirjoihin. Selvitettiin, että lainsäädäntö edellyttää perusteltua syytä tällaiseen menettelyyn.

3.17 Lapsen omat tavarat varastossa

Tiedusteltiin laitokselta, miksi lasten tavaroita on merkittävässä määrin Loikalan varastossa.

Loikalan mukaan käytännön syistä lapsilla ei ole omassa huoneessaan omia tavaroita, koska laitokseen ei voi tulla muuttokuorman kanssa ja osaltaan ne kamat varastossa odottaa kotiin viemistä. Loikalan mukaan toisinaan sijoitus on lyhyt ja nuoret toisinaan muuttavat useiden huoneiden välillä, joten tätä helpottaakseen osa tavaroista on säilössä.

Ohjattiin Loikalaa siitä, että lapsella on oikeus saada tavaransa varastosta. Lapsella on oikeus tietää tästä oikeudestaan.

3.18 Laitoksen tupakkapaikat

Kiinnitettiin laitoksen huomiota Loikalan henkilökunnan tupakkapaikoihin Banzain terassilla ja Loikalan ulkoalueella. Johtaja ihmetteli tupakkapaikkojen olemassaoloa.

3.19 Tarkastuksen päättyminen

Todettiin, että tarkastuksen yhteydessä kaikille lapsille annettiin eduskunnan oikeusasiamiehen esite ja tarkastajien yhteystiedot. Lapsille oli kerrottu, että he voivat soittaa tarkastajille tarvittaessa.

Laitoksen johto pyysi, että tarkastajat kertoisivat lapsille tarkastuksen päättymisestä. Lapset oli määrätty tätä ilmoitusta varten kartanon ruokalaan.

Tarkastajat kertoivat lapsille tarkastuksen päättyneen sekä heidän oikeudestaan kannella laillisuusvalvontaviranomaisille. Lapsia kehoitettiin ottamaan epäselvissä tilanteissa yhteyttä aina myös sosiaalityöntekijöihinsä.

3.20 Laitoksen ”Hoidon- ja kasvun polku”-asiakirja

Banzai-yksikön pöydällä olleen hoidon- ja kasvun polku-nimisen asiakirjan mukaan Loikalan kartanon Banzai-yksikössä on kaksi tasoa.

Seuraava teksti on suoraan kyseistä asiakirjasta.

Taso 1:

Tällä tasolla nuori on tullessaan kartanolle. Nuoren arkea ohjaa kartanon arki ja normaali vuorokausirytmä. Tällä tasolla nuoren kanssa yhdessä selvitetään niitä syitä ja tilanteita, jotka ovat johtaneet siihen, että nuori on sijoitettu Loikalan kartanoon. Tämän tason pääasiallinen tarkoitus on se, että nuori pääsee sisään kartanon toimintakäytäntöihin, tutustuu henkilökuntaan ja pikkuhiljaa pääsee olemaan toisten nuorten ja aikuisten kanssa ryhmässä. Tällä tasolla nuorelta odotetaan hyvää peruskäyttäytymistä ja sitä harjoitellaan niin kauan, että se onnistuu. Loikalan kartanossa hyvä peruskäyttäytyminen tarkoittaa sitä, että ei kiroilla, ei huudeta, kysytään lupa, kiitos, ole hyvä ja anteeksi ovat kolme tärkeää asiaa, jotka opetellaan tällä tasolla.

Taso 2:

Nuori siirtyy tälle tasolle, kun edellisen tason toimintakäytännöt ja arjen toiminnot ovat sisäistetty. Myös tällä tasolla kaikki lähtee peruskäyttäytymisestä, mutta koska sen tulee jo sujua, voidaan tällä tasolla ottaa mukaan uusia asioita. Tällä tasolla mukaan tulevat lisääntyvä vastuu omasta käyttäytymisestä ja lisääntyvät vapaudet. Tämä lähtee siitä, että tällä tasolla nuori saa alkaa liikkumaan vapaammin kartanon alueella ja tämän jälkeen hän alkaa harjoitella lomaa kartanon ulkopuolella.

Lomat kartanolta käynnistyvät tietyn kaavan mukaan. Ensin nuori käy kotona saatetusti, eli ohjaajat ovat mukana ja samalla suoritetaan ns. kotikäynti. Tämän käynnin yhteydessä nuori jää lomapaikkaan noin kahdeksi tunniksi ilman ohjaajia, jonka jälkeen hän palaa yhdessä ohjaajien kanssa takaisin kartanolle. Tämän jälkeen lomat etenevät niin, että ensin on päiväloma, sitten yhden yön loma ja sen jälkeen viikonloppu mittaiset lomat. Loikalan kartanon lomarytmi on joka toinen viikonloppu kartanolla ja joka toinen viikonloppu lomilla.

Kun nämä edellä mainitut asiat sujuvat, on aika alkaa pohtia sitä, olisiko nuoren aika siirtyä Pihapiiri-osastolle. Pihapiiri-osastolla nuoren on mahdollista syventää tietoja ja taitoja, jotka hän on oppinut Banzai-osastolla. Myös vastuu itsestään alkaa kasvaa suuremmaksi Pihapiiri-osaston tasojen myötä.

Pihapiirissä on kolme tasoa.

Taso 3:

Tällä tasolla nuori on muuttanut Pihapiiriin ja suoriutuu omatoimisesti aamuhäämmisistä ja muistakin sovitusta aikatauluista. Peruskäyttäytymisen on edelleen oltava hyvää. Nuori on vielä kuitenkin aikuisten tarkkailun kohteena ja aikuisten kanssa käydään keskusteluja olemassa olevista ongelmista. Lomien pitäisi tässä vaiheessa sujua jo lomarytmin mukaisesti ja lomasääntöjä noudattaen.

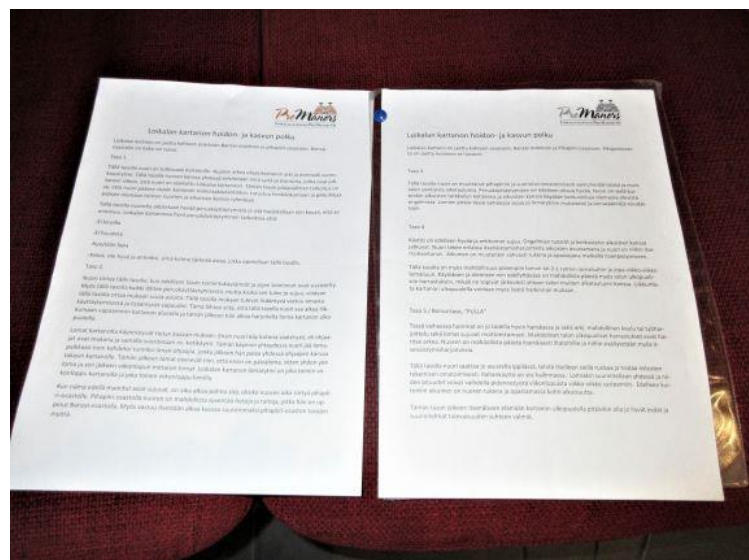
Taso 4:

Käytös on edelleen hyvää ja arkitoimet sujuu. Ongelmien työstöt ja keskustelut aikuisten kanssa jatkuvat. Nuori tekee erilaisia itsenäistymisharjoitteita aikuisten avustamana ja nuori on itse niihin motivoitunut. Aikuinen on muutenkin vahvasti tukena ja opastajana matkalla itsenäistymiseen. Tällä tasolla on myös mahdollisuus pidempiin lomiin tai 2-1 rytmin lomailuihin ja jopa viikko-viikko lomailuun. Käytöksen ja olemisen niin edellyttäessä on mahdollista päästä myös talon ulkopuolisiin harrastuksiin, mikäli ne sopivat järkevästi yhteen talon muiden aikataulujen kanssa. Liikkumista kartanon ulkopuolella voidaan lisätä harkinnan mukaan.

Taso 5 / Bonus-taso/ "PULLA":

Tässä vaiheessa hommat on jo todella hyvin hanskassa sekä arki, mahdollinen koulu tai työharjoittelu sekä lomat sujuvat moitteettomasti. Mahdolliset talon ulkopuoliset harrastukset eivät häiritse arkea. Nuoren on mahdollista päästä itsenäisesti iltalomille ja niihin sisällytetään myös itsenäistymisharjoituksia.

Tällä tasolla nuori saattaa jo asustella loppilässä, tehdä itselleen siellä ruokaa ja hoitaa ostosten tekemisen omatoimisesti. Rahankäyttö on siis hallinnassa. Lomiakin suunnitellaan yhdessä ja niiden pituudet voivat vaihdella pidennetyistä viikonlopuista viikko-viikko systeemiin. Edelleen kuitenkin aikuinen on nuoren tukena ja opastamassa kohti aikuisuutta. Tämän tason jälkeen itsenäiseen elämään kartanon ulkopuolella pitäisikin olla jo hyvät eväät ja suunnitelmat tulevaisuuden suhteen valmiit.

Hoidon ja kasvun polku

4 AIKAISEMPI VIRANOMAISVALVONTA

Loikalan kartanon toiminnan arvioinnissa ja mahdollisen moitittavuuden punninnassa on merkitystä sillä, miten viranomaiset ovat aiemmin ohjanneet Loikalan kartanoa lainmukaiseen menettelyyn.

4.1 Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastus 16.4.2009

Eduskunnan oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio ja vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kirsti Kurki-Suonio tekivät ennalta ilmoitetun tarkastuksen Loikalan kartanoon 16.4.2019. Tarkastuksella tarkastajat keskustelivat myös sijoitettujen lasten kanssa. Tarkastuksesta laaditussa pöytäkirjassa tuodaan esille, että lapset olivat kertoneet tarkastuksella heille asetetuista pitkistä puhekielloista. Laitoksen mukaan puhekielto ei ollut kuitenkaan kestänyt yli kahta viikkoa. Laitoksen mukaan lapsi saattoi joutua puhekieltoon uudelleen, jos hän ei noudattanut sovittuja sääntöjä. Puhekielto saattoi kohdistua kaikkiin laitoksen henkilöihin, mutta se saattoi myös olla osittainen tai koskea tiettyä asiaa.

Laitoksen johtaja Heidi Rauha kertoi vastineessaan ”pysäyttämisen hoidollinen viitekehys”, että ”puhekiellolla rajoitetaan tarvittaessa nuorten välistä keskinäistä kommunikointia, jos sen on todettu aiheuttavan ei-toivottua käyttäytymistä (esim. provosointia, valehtelua, kiusantekoa, riitelyä, tunnekuohuntaa, pahaa mieltä tms.) jommallekummalle osapuolelle.” Edelleen vastineen mukaan ”aikuisille suuntautuvaa puhetta ei rajoiteta. Puhekielto on nuorta suojaava ja kaaosta hillitsevä kasvatuksellinen, ei traumatisoiva toimenpide.”

Vielä vastineessa todetaan ”menetelmä perustuu näkemykseen ja kokemukseen siitä, että puheen rajoittaminen on hoidollista ja hiljaisuuden vaaliminen/vaativuuden terapeuttista.”

4.2 Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin kanteluratkaisu 31.12.2010 dnro 3562/4/08

4.2.1 Lapsen kertomus kokemuksistaan Loikalan kartanossa vuonna 2008

Lapsi kirjoitti oikeusasiamiehelle elämästään Loikalan kartanossa seuraavasti:

”Ensimmäinen päiväni Loikalassa oli järkyttävä, koska kun menin Loikalaan, minut laitettiin huoneeseen, jossa olin ensimmäiset kaksi päivää saamatta mennä huoneesta ulkopuolelle ollenkaan. En saanut soittaa perheelleni enkä sosiaalityöntekijälleni. Ruoka tuotiin muovilautasessa, myös muut ruokailuvälineet olivat muovia. Jouduin eristyshuoneeseen, jossa oli rautasänky, kalteri-ikkuna sekä valvontakamera. Olin todella ahdistunut, ikävissäni ja hyvin masentunut. Turvahuoneessa vietin yhteensä kaksi ja puoli viikkoa, joka tuntui todella kamalalta ja tylsältä ajalta. Minulla oli noina aikoina muun muassa itsemurha-ajatuksia, sekä satuttamisajatuksia itseäni kohtaan, jotta pääsisin sairaalaan, pois Loikalasta.

Kahden ja puolen viikon aikana en saanut levätä ennen ilta kahdeksaa vaan jouduin nojaamaan rautasänkyä vasten, jonka seurauksena sain kipeitä makuuhaavoja. Kasvattajat olivat minua kohtaan todella ivallisia. Kun halusin wc:hen, minun piti koputtaa oveen ennen kuin sain lupaa mennä wc:hen. Joskus saattoi mennä hyvinkin pitkiä aikoja ennen kuin wc:hen pääsi, koska yleensä kasvattajilla meni hyvinkin pitkiä aikoja ennen kuin he tulivat minun luokseni. Eristyksissä olo oli todella nöyryyttävää, kukaan ei puhunut minun kanssani ja minulle ei selitetty, miksi jouduin olemaan eristyksissä, ja jos koputin ja olisin kysynyt jotain lukemista tai tekemistä, minulle sanottiin todella ilkeästi, että tästä lähtien saat kysyä vain vettä ja päästä vessaan.

Minulle tuotiin ruoka tarjottimella huoneeseen ja minut pakotettiin syömään kaikki, vaikka olin kuinka oksennus kurkussa, ja en päässyt liikkumaan yhtään, joten olin koko ajan muutenkin ihan oksennus kurkussa, joten se oli karseeta syödä niin paljon ja vielä pakotetusti. Minulle uhkailtiin, että en pääse koskaan huoneesta ulos, jos en syö, koska se oli huonoa käytöstä kuulemma. En saanut käydä koulua huoneessa, en saanut mitään tekemistä huoneeseen enkä lukemista. Pihalle pääsin illalla, joskus yhdeksän aikaan terassille, siksi aikaa suunnilleen, kun kasvattaja poltti tupakan.

Ja minulle tuotiin viikon päästä, kun oloni oli todella masentunut ja ikävissäni, yhteyden rajoittamispäätöksen, jossa minun yhteyden pitäminen perheeseen kiellettiin kahdeksi viikoksi. Minulla oli niin kova ikävä, että raapustin seinään äiti <3, ja puhuin sille, siis seinälle, usean viikon ajan. Ja siinä seinässä oli myös muiden äiti kirjoituksia.

Aika eristyksessä kului todella hitaasti, se tuntui monelta kuukaudelta. Sitten kun kaksi ja puoli viikkoa oli kulunut turvahuoneessa, siirryin kakkoshuoneeseen, siellä meno jatkui samanlaisena noin viisi päivää, paitsi sain mennä alas syömään. Ja huoneessa oli kaappi ja kirjoituspöytä, mutta ei omia tavaroita ja tekemistä. Ja minulla oli puhekielto kaksi kuukautta, sinä aikana en saanut tutustua muihin nuoriin, enkä kommunikoida ja puhua ollenkaan muiden nuorten kanssa, muuten jouduin huoneeseen loppupäiväksi.

Puhelut olivat valvottuja, enkä saanut puhua perheeni kanssa rauhassa kertaakaan. Samanlaista ovat puhelut ja vierailut nykyäänkin, ja jos sanoo vähänkin negatiivista asiaa äidilleni paikasta, sain kauheat huudot ja ahdistavan tilanteen kasvattajien kanssa. Kasvattajat huusivat minulle suoraan korvaan ja en saanut sanoa omia mielipidettäni asiasta. Ja jos lähdin tilanteesta pois, minut haettiin tilanteeseen niskasta niin, että niskaan tuli kauheat jäljet. Kasvattajat kertoivat, mitä saan puhua äitini kanssa.

Ja nyt säännöt taas tiukentuivat, kukaan ei saa mennä minnekään ilman kasvattajaa ja jos haluaa pihalle, ja kasvattaja ei JAKSA lähteä, niin pysyy sisällä ja ulos ei pääse. Samoin keittiössä joutuu tekemään kaikille Loikalan nuorille ja kasvattajille ruuat ja hoitaa keittiö YKSIN aamu- ja iltakeittiö. Ainoastaan päiväkeittiössä on keittäjä

apuna, mutta keittäjä on vain arkisin 8-14 asti töissä ja päivärüuan joutuu tekemään yksin kaikille. Että tällaista on elämä Loikalassa.”

4.2.2 Loikalan kartanon vastaus

Loikalan kartanolta pyydettiin kirjoitukseen selitystä ja Loikalan kartanon johtaja Heidi Rauha ilmoitti, että ”Pro Manors Oy:llä ja allekirjoittaneella ei ole erityistä lausuttavaa (nimi) 1.11.2008 eduskunnalle osoittaman lisäkirjeen johdosta. Kirjelmä ja sen liitteet valheellisina ja pahansuopaisina itsessään kertovat, minkälainen asiakasperhe (nimi) on ollut niin Loikalan kartanolle, kuin muille hoitotahoille ja viranomaisille. Surullisinta on, että prosessien seurauksena (nimi) joutui pois Loikalasta ja hänen aikaisemmat ongelmansa palasivat.”

4.2.3 Apulaisoikeusasiamiehen johtopäätös ja hyvitysesitys

Apulaisoikeusasiamies katsoi ratkaisussaan, että kyseessä oleva lapsi oli ollut laittoman vapauden menetyksen kohteena. Apulaisoikeusasiamies esitti ratkaisussaan, että Pro Manors Oy ja Hämeenlinnan kaupunki harkitsisivat hyvityksen suorittamista kantelussa mainitulle lapselle.

Päätös lähetettiin tiedoksi Etelä-Suomen aluehallintovirastolle.

Pro Manors Oy ilmoitti päätöksen antamisen jälkeen, ettei heidän mielestään vahingonkorvaukselle (hyvitykselle) ole lain mukaisia perusteita.

Pro Manors Oy katsoi antamassaan selvityksessä, että kysymyksessä ei ollut vapaudenriisto, kun otettiin huomioon vapauden rajoituksen lyhyehkö aika, lievä aste ja sen aikaan saama vähäisenä pidettävä sosiaalisten suhteiden estyminen. Selvityksen mukaan lapsen vaputta oli rajoitettu muun ohella kiihtyvän epäsosiaalisen kierteen katkaisemiseksi, jolloin toiminnan tavoitteena on ollut hyväksyttävä perusteltu ja lapsen edun mukainen peruste. Selvityksessä katsottiin, että vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisia kohtuudella asetettavia vaatimuksia on noudatettu etenkin, kun otetaan huomioon rajoitustoimenpiteen tarkoitus, liikkumisvapauden rajoittamisen ja eristämisen välinen häilyvä raja ja olosuhteet kokonaisuudessaan.

Selvityksessä todettiin, että vapauden riistäminen ei ole käsitteenä yksiselitteinen. Selvityksessä viitattiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten ratkaisuun (H.L.P. United Kingdom –tapaus 5.10.2004). Edelleen selvityksessä todettiin tältä osin, että rajanveto vapaudenriiston ja vähäisempien liikkumisvapauden rajoitusten välillä on häilyvä. Myös henkilön suhtautumisella rajoitustoimenpiteeseen on merkitystä.

Lastensuojelulain muuttamista koskevissa esitöissä on määriteltä liikumisvapauden rajoittaminen myös oleskelun rajoittamiseksi, jollaisesta lapsen tapauksessa on katsottava olevan kysymys. Kun otetaan lisäksi huomioon, että lapsi muun ohella aloitti rajoitustoimenpiteen ai-

kana myös ratsastusharrastuksen ei selvityksessä pidetty rajoitustoimenpidettä vapaudenriistona. Selvityksessä viitattiin myös lapsen mahdollisuuksiin valittaa liikkumisvapauden rajoittamista koskevasta päätöksestä. Selvityksen mukaan koska lapsi oli ilman pätevää syytä syyttä jättänyt näin tekemättä (ei ollut tehnyt valitusta), vahingonkorvauksen (hyvityksen) suorittamiselle ei ole perustetta.

Hämeenlinnan kaupunki sen sijaan ilmoitti maksavansa Loikalan kartanoon sijoitetulle lapselle hyvitystä hänen vapaudenriistostaan 1710 euroa.

4.3 Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin päätös omana aloitteena otettuun asiaan 31.12.2010 (Dnro 4138/2/09)

4.3.1 Pysäyttämismenettely

Apulaisoikeusasiamies otti Loikalan kartanon järjestämän sijaishuollon ja rajoitustoimenpiteet omana aloitteenaan selvitettäväksi eduskunnan oikeusasiamiehen Riitta-Leena Paunion 16.4.2009 tekemän tarkastuskäynnin johdosta.

Asiaa selvitettäessä pyydettiin Etelä-Suomen lääninhallituksen lausunto (16.12.2009 ESLH-2009-09597/SO-17).

Apulaisoikeusasiamiehen päätöksen mukaan Loikalan kartanossa oli tällöin käytössä ”tehostettu hoito” tai ”pysäyttäminen”. ”Pysäyttämisessä” lapsi sijoitetaan ns. ykköshuoneeseen (turvahuoneeseen), jonka ovea ei lukita. Yksi aikuisista istuu koko ajan huoneen ulkopuolella. Nuori voi koputtaa oveen, jos hänellä on asiaa. Ykköshuoneesta puuttuvat mukavuudet, eli huonekalut. Nuori puettiin tulotilanteessa Loikalan vaatteisiin. Myöhemmin hän sai omat vaatteensa.

Henkilökunnan mukaan ”pysäyttäminen” ykköshuoneessa kesti enintään 30 päivää, mutta se voitiin lopettaa aikaisemminkin, mikäli tarvetta siihen ei enää ollut. ”Pysäyttämisen” ajaksi tehtiin tarvittaessa päätökset liikkumisvapauden rajoittamisesta ja yhteydenpidon rajoittamisesta.

”Pysäyttämisen” edetessä lapsi tuli vähitellen mukaan ryhmään: ulkoiluun, ruokailuun, television katseluun jne. Lapsen tuli ryhmässä pysytellä aluksi kasvattajan vieressä.

4.3.2 Etelä-Suomen lääninhallituksen lausunto

Etelä-Suomen lääninhallitus katsoi apulaisoikeusasiamiehelle antamassaan lausunnossa, ettei ”pysäyttämismenettely” vastannut mitään lastensuojelulain mukaista rajoitustoimenpidettä, mutta että siinä oli piirteitä liikkumisvapauden rajoittamisesta, eristämisestä ja erityisestä huolenpidosta. Lääninhallitus arvioi, ettei pelkkä yhteydenpidon ja liikkumisvapauden rajoittaminen oikeuttanut eristämään lasta muista lapsista lastensuojelulaitoksen omiin vaatteisiin puettuna huoneeseen,

jossa oli myös kameravalvonta. Lääninhallitus katsoi, ettei oven lukitseminen voinut olla ainoa kriteeri sille, milloin toimenpide voitiin katsoa eristämiseksi, vaan asiassa tuli ottaa huomioon lapsen tosiasiallinen eristäminen muusta yhteisöstä, olkoonkin, että hän oli fyysisesti muita lähellä. Lääninhallitus piti pysäyttämistä tavoitteidensa ja keinojensa puolesta lähinnä erityisenä huolenpitona.

Johtopäätöksensä lääninhallitus katsoi, että kysymys oli puuttumisesta henkilökohtaista vapautta koskevaan perusoikeuteen. Lääninhallitus piti ”pysäyttämismenettelyä” lainvastaisena.

4.3.3 Loikalan kartanon antamat selvitykset

Loikalan kartano totesi asiassa antamassaan selityksessä Etelä-Suomen lääninhallituksen lausuntojen ja muiden lausuntojen johdosta seuraavaa.

Loikalan kartano ei pitänyt ”pysäyttämismenettelyä” sinällään mihinkään lastensuojelulaissa säädetyn rajoitustoimenpiteen soveltamisalaan kuuluvana, vaan katsoi, että kysymyksessä on laissa säätelemättömän tilanne. Selityksessä todettiin, että kysymyksessä ei voinut olla eristäminen, koska lapsi, joka on ”pysäyttämismenettelyn” kohde, ei ole vielä tullut laitoksen normaaliarkeen, vaan hän on ikään kuin tarkkailun alaisena, jotta hänen henkilönsä ja toisaalta muiden henkilöiden edut, vapaudet ja intressit voitaisiin turvata.

Laitoksen mukaan tilanne olisi toinen, jos lapsi olisi jo tullut laitokseen ikään kuin osaksi sen normaaliarkea ja hänen statustaan tällöin muutettaisiin eristämällä lapsi. Loikala ei pitänyt ”pysäyttämistä” eristämisenä etenkin, kun sitä vertaa mielenterveyslain mukaiseen eristämiseen. Olennaisena asiana Loikalan kartano toi esiin sen, että ”pysäyttämismenettelyn” aikana ns. turvahuoneen ovi ei ole lukittuna. Mikäli lapsi on eristetty turvahuoneeseen, ovi on myös tällöin lukittu.

Pro Manors Oy antoi 12.2.2010 vielä lisäselvityksen. Selvityksen oli laatinut Pro Manors Oy:n valtuuttamana asianajotoimisto Puranen ja Kiviluoto Oy.

Selvityksessä arvioitiin Loikalan kartanon pysäyttämismenettelyn suhdetta lainsäädäntöön.

”Pysäyttämismenettelyn ensisijaisena tarkoituksena on menettelyn kohteena olevan lapsen edun ja terveyden turvaaminen ja turvallisuuden varmistaminen. Primäärinä tavoitteena on samalla myös sen varmistaminen, että menettelyn kohteena oleva lapsi ei myöskään vaaranna toisten lasten koskemattomuutta, turvallisuutta ja kunniaa esimerkiksi fyysisellä tai psyykkisellä väkivallalla. Sekundäärinen tavoite on työntekijöiden henkilökohtaisen koskemattomuuden eli työturvallisuuden varmistaminen.”

”Ensisijaisten tavoitteiden taustalla on lapsen etu, joka on lastensuojelullisissa asioissa ja toimissa tärkeä tulkintakriteeri. Pysäyttämismenettely toimii käytännössä ja sen ansiosta lapsen monesti täysin kaoottinen tilanne saadaan katkaistua eli pysäytettyä.”

Selvityksessä on todettu, että ”On itsestään selvää, että pysäyttämismenettelyn tarkoitus ei ole ollut rangaistus tai ”nöyryytys”. Mikäli näin olisi toimenpiteen toimeenpanija syylistyisi tietoiseen perusoikeusloukkaukseen.”

Loikalan kartano katsoo, että pysäyttämismenettelystä ei ole suoraan säännelty laissa aivan kuten lääninhallitus on lausunnossaan todennut. Loikalan kartanossa on tulkittu asia niin, että pysäyttämismenettely ei kuulu sinällään mihinkään lastensuojelulain määrittelemään rajoitustoimenpiteeseen, vaan kysymyksessä on lainsäädännöllisesti sääntelemätön tilanne.

Selvityksen mukaan ”Lainopillisen analyysin jälkeen Loikalan kartano katsoo, että joissain yksittäistapauksissa on saattanut käydä niin, että asiassa olisi tullut pyytää lastensuojelulain 69 §:n 4 momentin mukainen sosiaalityöntekijän päätös sen jälkeen, kun pysäyttämistä on jatkettu (yli seisemän vuorokautta)”.

Selvityksessä on todettu, että ns. ykköshuone ei ole lukittu eikä äänieristetty ja se on sisutettu kodinomaisella tavalla olematta negatiivisesti poikkeava muista huoneista, vaan ennemminkin päinvastoin. Ykköshuonetta ei myöskään käytetä rangaistusluonteisena tai kurinpidollisena merkityksessä pysäyttämismenettelyssä.

”Loikalan kartano katsoo, että pysäyttämisen ei ole kysymys erityisestä huolenpidosta, vaan lähinnä liikuntavapauden rajoittamisesta. Mikäli EOA tulkitsee lakia niin, että pysäyttämismenettelyssä on kysymys lastensuojelulain tarkoittamasta erityisestä huolenpidosta, Loikalan kartano tulee luonnollisesti muuttamaan toimintatapaansa siten, että prosessuaalinen puoli on kunnossa”.

Yhteenvedona Loikalan kartano toteaa, että ”Loikalan kartano on toiminut bona fide. Mikäli katsottaisiin, että pysäyttämismenettelyyn liittyvät käytänteet ovat joltain osin ristiriidassa lainsäädännön ja perusoikeusvelvoitteiden kanssa, on selvää, että Loikalan kartano tulee muuttamaan toimintamallejaan EOA:n tulkinnan mukaiseksi.”

4.3.4 Apulaisoikeusasiamiehen johtopäätökset

Apulaisoikeusasiamies totesi antamassaan ratkaisussa, että pysäyttämismenettelyssä lapsi on eristetty muista lapsista ja henkilökunnasta yhteen huoneeseen, turvahuoneeseen, josta lasta on tosiasiaisesti estetty poistumasta, ja missä olemisen aikana hän on jatkuvassa valvonnassa. Lapsi ei voinut vapaasti lähteä huoneesta, vaan hänen tuli koputtaa oveen, jos hän halusi asioida esimerkiksi wc:ssä tai keskus-

tella. Lapsi ulkoili pihapiirissä vain yhdessä aikuisen kanssa. Tällä perusteella "pysäyttäminen" rinnastui lähinnä lastensuojelulain mukaiseen eristämiseen.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että lapsen sosiaalisia suhteita oli selkeästi rajoitettu. Johtopäätöksensä apulaisoikeusasiamies totesi, että "pysäyttämismenettelyssä" puututaan lapsen henkilökohtaiseen vapauteen tavalla, joka merkitsee lapsen perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamista. Tällainen puuttuminen on sallittua vain, jos sille on peruste laissa. Koska kysymys on perus- ja ihmisoikeutena turvatusta vapaudesta, tulee vapaudenriiston sallivia perusteita tulkita ahtaasti.

Apulaisoikeusasiamies totesi vielä nimenomaisesti, että sille, ettei turvahuoneen ovea ole lukittu, ei voida antaa ratkaisevaa merkitystä, kun tosiasiallisesti lapsen vapaa liikkuminen turvahuoneen ulkopuolelle esitettiin tehokkaalla valvonnalla. Lastensuojelulain eristämistä koskevassa säännöksessä ei edellytetä, että eristäminen toteutetaan nimenomaan lukittuun tilaan, vaan olennaista on sosiaalisten yhteyksien katkaiseminen. Myöskään sillä, että lapsi ei ole vielä sosiaalisesti tullut laitoksen lapsiryhmän jäseneksi, ei ole merkitystä eristämisen oikeudellisen arvioinnin kannalta.

Apulaisoikeusasiamies totesi edelleen ratkaisussaan, että lapsi on ollut "pysäyttämismenettelyn" ajan valvottuna yhdessä huoneessa. Hän on ulkoillut ja liikkunut turvahuoneen ulkopuolella esimerkiksi ulkoilemassa tai ruokailemassa vain valvojan kanssa, eikä hänen ole tuolloinkaan sallittu keskustella muiden lasten kanssa. Näin ollen hänen vapauttaan on rajoitettu selvästi enemmän, kuin että hänen ei olisi sallittu poistua tietyn yksikön tiloista, mikä on tunnusomaista liikkumisvapauden rajoittamiselle. Myös sosiaalisten yhteyksien katkaiseminen on erottanut "pysäyttämismenettelyn" liikkumisvapauden rajoittamisesta.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että kysymys on lähinnä eristämisen kaltaisesta menettelystä, jolle on asetettu erityiselle huolenpidolle tunnusomaisia tavoitteita, ja joka on kestoaltaan ollut erityiseen huolenpitoon verrattavaa. "Pysäyttäminen" ei kuitenkaan täytä lastensuojelulaissa erityiselle huolenpidolle asetettuja edellytyksiä eikä vaatimuksia, jotka koskevat siihen liittyvää päätöksentekomenettelyä.

Apulaisoikeusasiamies piti "pysäyttämismenettelyä" lainvastaisena. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan lapsen henkilökohtaista vapautta on "pysäyttämisessä" rajoitettu tavalla, joka on rinnastettava lastensuojelulaissa säädettyyn eristämiseen. Henkilökohtaista vapautta on siten rajoitettu huomattavasti enemmän kuin liikkumisvapauden rajoittamisessa. "Pysäyttäminen" on myös voinut kestää huomattavasti pitempään kuin laissa eristämelle säädetyn enimmäisajan, eikä siitä ole tehty eristämistä koskevia päätöksiä. On epäselvää, ovatko laissa eristämelle säädetty edellytykset täyttyneet kaikissa tilanteissa, joissa lapsi on otettu "pysäyttämismenettelyyn".

Apulaisoikeusasiamies totesi, että Loikalan kartanon johtaja sekä muu hoito- ja kasvatushenkilökunta on käyttänyt ”pysäyttämismenettelyssä” sille lastensuojelulain rajoitustoimenpiteitä varten uskottua julkista valtaa. Menettely on loukannut sen kohteeksi joutuneiden lasten perus- ja ihmisoikeuksia. Kysymyksessä ei ole ollut pelkästään yksittäistapaus, vaan laitoksessa noudatettu yleisempi käytäntö.

Apulaisoikeusasiamies ei kuitenkaan pitänyt lainvastaista menettelyä tahallisenä. Apulaisoikeusasiamiehen päätöksen mukaan asiassa on ennemminkin ollut kysymys virheellisestä tai puutteellisesta käsityksestä lastensuojelulain sisällöstä ja tulkinnasta sekä lasten perus- ja ihmisoikeuksien toiminnalle asettamista vaatimuksista. Tämän takia apulaisoikeusasiamies tyytyi antamaan laitoksen johtajalle vakavan huomautuksen vastaisen varalle lainvastaisesta menettelystä.

4.4 Etelä-Suomen aluehallintoviraston tarkastuskertomus 22.2.2011

Etelä-Suomen aluehallintovirasto suoritti tarkastuksen Loikalan kartanoon apulaisoikeusasiamiehen antamien päätösten jälkeen. Aluehallintovirasto totesi tarkastuskertomuksessaan, että Loikalan kartanossa ei enää voida käyttää pysäyttämismenettelyä tarkastuskertomuksessa kuvatulla tavalla ja muodossa. Rajoitteiden ja pakotteiden käytölle tulee olla yksilöllisesti havaittu tarve ja peruste - ne eivät voi perustua pelkästään taloon tapaamaan toimia.

Tarkastuskertomuksessa on lopputuloksena todettu, että ”tarkastuksessa sovittiin, ettei Loikalan kartanossa käytettyä pysäyttämismenettelyä enää jatketa, vaan tarvittaessa toimintayksikössä käytetään vain lastensuojelulain mukaisia rajoitteita sekä kasvatus- ja hoitotoimenpiteet dokumentoidaan (kirjataan) erikseen rajoitteista.”

4.5 Etelä-Suomen aluehallintoviraston kantelupäätös 24.2.2016 (ESAVI/3836/06.02.01/2015).

Kantelija kertoi, että Loikalan kartanossa oli käytetty voimakeinoja laitoksessa asiakkaana olevaa nuorta kohtaan. Ilmoituksen mukaan kiinnipitotilanne oli ollut epäasiallinen ja väkivaltainen.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston saamien selvitysten mukaan lapsi oli lähtenyt laitoksen alueelta juosten karkuun ja edennyt Mankalan autotielle. Töihin tulossa oleva ohjaaja oli saanut hänet kiinni ja pidellyt paikallaan. Edelleen selvityksen mukaan ”Auton takapenkillä lapsi yritti rimpuilla ja lyödä ohjaajaa kädellä. Tilanteessa lapsi oli selällään takapenkillä ja ohjaaja oli kumartuneena lapsen ylle. Lyömisen estämiseksi ohjaaja painoi käsivarrellaan rintakehästä penkkiä vasten ja löysäsi, kun lapsi lopetti rimpuilun.”

Edelleen Loikalan antaman selvityksen mukaan pihalle saavuttaessa ohjaaja nosti kiinni pitäen lapsen pois autosta. Lapsi siirrettiin portaita pitkin yläkertaan edelleen yhden ohjaajan toimesta. Lapsi siirrettiin rauhoittumishuoneeseen. Rauhoittumishuoneessa hänet siirrettiin huo-

neessa olevalle patjalle. Selvityksestä ilmeni lisäksi, että lapsi oli nimenomaisesti pyytänyt päästä ulos. Ulospääsy ei ollut kuitenkaan asiakirjojen mukaan mahdollista, koska ”Vapaana ei ollut kasvattajaa häntä valvomaan.” Tapaukselle ei oltu tehty aikaisemmin tai hänen pyyntönsä johdosta liikkumisvapauden rajoittamispäätöstä.

Kiinnipitämisen osalta Etelä-Suomen aluehallintovirasto totesi, että lapsen kiinnipito oli tehty tilanteessa, jossa hän oli ollut karkaamassa laitoksen alueelta ja oli arvioitu, että karkaaminen olisi vaarantanut hänen turvallisuuttaan.

Aluehallintovirasto totesi, että ”Kiinnipitäminen on, ottaen huomioon nuoren aikaisempi käyttäytyminen ja vointi, ollut hoidon ja huollon kannalta tarkoituksenmukainen.”

Liikkumisvapauden rajoittamisen osalta aluehallintovirasto totesi, että lapsi ei ollut päässyt ulkoilemaan vapaasti, koska yksikössä ei ollut kahta ohjaajaa, jotka olisivat voineet ulkoilla hänen kanssaan. Aluehallintovirasto kiinnitti Loikalan kartanon huomiota siihen, että kyseisessä tilanteessa on kyse liikkumisvapauden rajoittamisesta ja asiassa olisi tullut tehdä lastensuojelulain mukainen rajoittamispäätös.

4.6 Etelä-Suomen aluehallintoviraston kirjevastaus 11.6.2016 (ESAVI/10729/05.06.15/2015)

Kantelijana oli Loikalaan sijoitettu lapsi. Lapsi kertoi työntekijän käyneen häneen kiinni ja kertoi myös pelkäävänsä olla Loikalassa. Lapsi kertoi myös omasta lääkityksestään, jota hän piti turhana. Myös lapsen äiti kanteli samasta asiasta aluehallintovirastolle. Äiti kertoi työntekijöistä, jotka olivat fyysisesti käyneet kiinni lapseen. Lapsen äiti kertoi myös, kuten lapsikin, kohtuuttomista työtehtävistä Loikalassa sekä arvosteli lapselle määrättyjä mielialälääkkeitä. Lapsi ja äiti pitivät mielialälääkkeitä tuhina.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto pyysi, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä selvittäisi asiaa. Sosiaalityöntekijän käsityksen mukaan Loikalan kartanossa pyritään hoitamaan rajutkin haasteellisten nuorten ja vanhempien kanssa tapahtuvat tilanteet ja tapahtumat asianmukaisesti. Sosiaalityöntekijän arvion mukaan Loikalan kartanossa ohjaajien asenne ja kielenkäyttö ovat asioita, joita tulisi tarkastella ja tarkentaa. Asia ei antanut aihetta aluehallintovirastolle muuhun, kuin että se saattoi vastauksensa tiedoksi Loikalan kartanolle ja otettavaksi huomioon toiminnan kehittämisessä ja omavalvonnan toteuttamisessa.

4.7 Etelä-Suomen aluehallintoviraston tarkastuskertomus 29.12.2016

Etelä-Suomen aluehallintovirasto suoritti ennalta sovitun tarkastuksen Loikalan kartanoon 11.11.2016.

Tarkastuskertomuksen mukaan Loikalan kartanon hoitoprosessin ensi vaiheessa tarvittaessa välitöntä yhteydenpitoa pyritään rauhoittamaan.

Sopimusluontoinen yhteydenpidon viivästäminen edellyttää omavalvontasuunnitelman mukaan molempien osapuolten vapaaehtoista sitoutumista asiaan. Loikalassa on myös puhelimen käyttöön liittyvät tarkat ohjeet siitä, miten ja milloin oma puhelin on käytössä. Oman puhelimen käyttörajoitukset on perusteltu kasvatuksellisin syin.

Aluehallintovirasto totesi, ettei Loikalan kartanon menettely puhelimen käytön osalta voi perustua pelkästään talon sääntöihin, vaan aina on harkittava myös yksilöllisempää päätöksenteon tarve. Lapsen hoidon ja huolenpidon kannalta voi olla perusteltua, että lapsen oikeutta käyttää omaa puhelinta rajoitetaan.

Edelleen aluehallintoviraston tarkastuskertomuksen mukaan lasten ja nuorten kanssa tehtyjen sopimusten tulee olla aidosti vapaaehtoisia. Yksikössä ei voida edellyttää tiettyä menettelyä johon on suostuttava, vaan mikäli lapsen tai nuoren kohdalla rajoitustoimenpiteiden edellytykset täyttyvät, ne tulee tehdä lainmukaisesti.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto kiinnitti Loikalan kartanon huomiota siihen, että laitoksen työntekijöiden koulutustasoa tulee tulevaisuudessa nostaa.

4.8 Etelä-Suomen aluehallintoviraston kantelupäätös 18.4.2017 (ESAVI/ 9568/ 06.02.01/ 2015).

Kantelussa arvosteltiin lapsen yhteydenpidon rajoittamista, lomien perumista sekä Loikalan kartanon ilmapiiriä.

Loikalan kartanon antaman selvityksen mukaan lapsen kotilomia lisättiin syksyn 2015 aikana siten, että lapsella oli mahdollisuus mennä kotilomille kolmena viikonloppuna. Selvityksen mukaan lapsi teki lomallaan lomarikkomuksen ja yöpyi luvatta toisen nuoren luona. Tapahtumaan liittyy myös lapsen karkumatka (ei palannut lomalta). Selvityksen mukaan lapselle tehtiin karkumatkan jälkeen eristämispäätös, minkä jälkeen hänelle tehtiin myös seitsemän vuorokauden liikkumisvapauden rajoitus ja kolmenkymmen vuorokauden yhteydenpidon rajoitus koskien oman puhelimen käyttöä.

Loikalan kartanon selvityksen mukaan ”Meni jonkin aikaa ennen kuin lapsi oli lomakuntoinen, mutta hänen isänsä, äitinsä ja veljensä kävivät Loikalan kartanossa tapaamassa häntä.” Asiassa ei siis oltu tehty erikseen yhteydenpidon rajoittamispäätöstä.

Loikalan kartanon selvityksen mukaan kotilomista oli sovittu aina yhteisesti asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. Sovituista asioista oli poikettu vain, mikäli lapsen arki ei ollut sujunut odotetusti. Selvityksen mukaan ”Sinä aikana, kun lapsi on ollut sijoitettuna Loikalan kartanoon, ei yhteydenpitoa vanhempiin ole sijaishuoltopaikan toimesta rajoitettu.” Lastensuojelun toimesta yhteydenpitoa on rajoitettu ainoastaan sijoituksen ensimmäisten kuukausien aikana, jolloin yhteydenpidon rajoitus lapsen ja hänen isänsä välillä oli voimassa.”

Puhelimen osalta laitos totesi, että lapsi ei puhelimeensa kohdistuneen yhteydenpidon rajoituksen vuoksi ole voinut käyttää omana puhelin-taan. Hän on voinut pitää yhteyttä läheisiinsä rajoituksetta Loikalan kartanon nuorten puhelimesta. Edelleen selvityksen mukaan ”Mikäli hän ei ole ongelmiansa vuoksi voinut käydä kotilomilla, vanhempia on kannustettu tulemaan Loikalan kartanoon tapaamaan nuorta.”

Etelä-Suomen aluehallintovirasto totesi päätöksessään, että kantelun mukaan lapsi oli päässyt lomalle vain kolmeksi vuorokaudeksi kulu-neen kuuden kuukauden aikana. Hänellä oli yhteydenpidon rajoituksia ja hän sai soittaa vain kolmelle ihmiselle talon puhelimesta. Aluehallin-tovirasto totesi, että sijaishuollossa olevalla lapsen oikeus pitää yh-teyttä vanhempiinsa muihin hänen läheisiin henkilöihin on yksi tärkeim-mistä huostaanotetun lapsen oikeuksista.

Yhteydenpidon määrästä ei voida esittää minkäänlaista yleisesti sovel-lettavaa tarkkaa tulkintasuositusta. Edelleen aluehallintovirasto totesi, että mikäli asianomainen on tyytymätön huoltosuunnitelmassa tai muu-toin esitettyyn yhteydenpidon määrään tai tapaan asiasta on tehtävä muutoksenhakukelpoinen yhteydenpidon rajoittamispäätös. Asiakas-suunnitelma ei siis ole sellainen asiakirja, jolla voitaisiin sitovasti päät-tää tapaamisista, niiden laajuudesta ja toteuttamistavoista.

4.9 Etelä-Suomen aluehallintoviraston kantelupäätös 25.10.2017 (ESAVI/ 5208/ 06.02.01/ 2016)

Kantelussa arvosteltiin sijaishuollon järjestämistä Loikalan kartanossa. Kantelija oli huolissaan lapsensa hyvinvoinnista ja arvosteli laitoksen kasvatusten menetelmiä. Kantelija oli erityisen tyytymätön lapsen ja hänen läheistensä välisen yhteydenpidon toteuttamiseen.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä totesi selvityksessään, että ”Laitokset määrittelevät itse kasvatukselliset toimintatapansa esimer-kiksi kotivierailujen suhteen.”

Loikalan kartanon selvityksen mukaan kasvatuksellisen ja käytännön taitojen oppimisen lisäksi siivouksella katsotaan olevan itsekunnioi-tusta kehittävä vaikutus. Selvityksen mukaan huolimattomasta tekemi-sestä voi seurata siivoustehtävän tekeminen uudelleen, tai kokonaan tekemättömästä tehtävästä voi saada ylimääräisen tehtävän.

Lapsen omaisuuden haltuunotosta Loikalan kartano totesi, että nuoria pyydetään tulotilanteessa henkilöntarkastuksen yhteydessä antamaan henkilökohtaisen omaisuutensa lisäksi turvasäilöön säilytettäväksi muun muassa korvakorut, riipukset, lävistyskorut ja kellot. Selvityksen mukaan, kun nuoret ovat ymmärtäneet säilyttämisen tarkoituksen ei-vätkä vastusta esineiden luovutusta, nimenomaista rajoittamispäätöstä ei ole tehty.

Laitoksen selvityksen mukaan lapsi oli ollut Loikalan turvahuoneessa vain henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen ajan. Selvityksen

mukaan lapsi oli siirtynyt näiden toimenpiteiden jälkeen omaan huoneeseensa osastolle.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto totesi, että saadun selvityksen mukaan sosiaalitoimi ei ollut tehnyt yhteydenpitoa koskevia rajoittamispäätöksiä. Aluehallintovirasto kiinnitti sosiaalityöntekijän huomiota päätöksentekovelvollisuuteen sekä asiakassuunnitelmien asianmukaiseen laatimiseen. Aluehallintovirasto totesi, että mikäli rajoittamista koskeva päätös on pantava heti täytäntöön, on siitä mainittava myös päätöksessä.

Aluehallintovirasto totesi, että lastensuojelun asiakaskertomuksesta ilmeni, että lapsi oli vastustanut siirtymistä Loikalaan, missä häntä oli pidetty yön yli turvahuoneessa. Aluehallintovirasto totesi viitaten sosiaalityöntekijän kirjaukseen lapsen yöpymisestä turvahuoneessa olevan ristiriidassa Loikalasta saadun selvityksen kanssa. Tämän takia aluehallintovirasto ei selvitysten perusteella pystynyt asiaa enemmälti arvioimaan. Aluehallintovirasto totesi kuitenkin yleisellä tasolla ”että lapsen pitäminen turvahuoneessa erillään muusta yhteisöstä edellyttää lastensuojelulain mukaisen eristämispäätöksen tekemistä.” Loikalan selvityksen mukaan eristämistä ei kuitenkaan tapahtunut.

Lapsen omaisuuden haltuunotosta aluehallintovirasto totesi, että epäselväksi jäi, antoiko lapsi korunsa vapaaehtoisesti säilytykseen ja ymmärsikö hän oikeutensa kieltäytyä sekä saada tarvittaessa asiaa koskeva valituskelpoinen hallintopäätös. Aluehallintovirasto korosti, että päätös rajoittamisesta tulee tehdä aina, mikäli jää missään määrin epäselväksi, ymmärtääkö nuori toimenpiteen ja siihen liittyvät oikeutensa. Päätös tulee tehdä myös silloin, mikäli nuoren ilmaisema suostumus on epäselvä.

5 RAJOITUSTOIMENPITEET

5.1 Yleistä

Lastensuojelulain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain 4 §:n mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia.

Lastensuojelulaitosten tulee kunnioittaa lasten perus- ja ihmisoikeuksia sekä käyttäessään julkista valtaa turvata niiden toteutuminen (perustuslain 22 §). Lastensuojelulaitokset hoitavat julkista tehtävää ja käyttävät julkista valtaa etenkin silloin, kun ne kohdistavat lapsiin rajoitustoimenpiteitä.

Lastensuojelulain 64 §:n mukaan laitoshuoltona järjestettävän sijaishuollon aikana lapseen saa 65–73 §:n nojalla kohdistaa rajoitustoimenpiteitä vain siinä määrin kuin sijaishuoltoon johtaneen päätöksen tarkoituksen toteuttaminen, lapsen oma tai toisen henkilön terveys tai tur-

vallisuus taikka muun mainituissa säännöksissä säädetyn edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on toteutettava mahdollisimman turvallisesti ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen.

Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käytön keskeisenä tavoitteena on pyrkiä turvaamaan huostaanoton tarkoituksen toteutuminen ja samalla lapsen itsensä tai toisen henkilön suojaaminen. Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä joudutaan aina välttämättömissä määrin puuttumaan joihinkin perustuslain turvaamiin lapselle kuuluviin perusoikeuksiin.

Lapsen perusoikeuksiin puuttuminen on sallittua säännöksen sanamuodon mukaisesti vain, jos rajoitussäännöksessä mainitun edun turvaaminen sitä välttämättä vaatii. Lain mukaisia toimivaltuuksia ei saa käyttää muuhun, kuin säännöksestä ilmenevään ja siinä hyväksyttyyn tarkoitukseen.

Säännöksen korostaman suhteellisuusperiaatteen (lievimmän puuttumisen periaate) mukaisesti edellytetään paitsi, että toimenpide on laissa säädetyn tavoitteen saavuttamiseksi välttämätön, myös, että käytettävissä olevista toimenpiteistä aina valitaan lapsen itsemääräämisoikeutta tai muuta perusoikeutta kulloinkin vähiten rajoittava toimenpide, ja, että jos lain tarkoittamia rajoitustoimenpiteitä lievemmat toimet ovat riittäviä, rajoituksia ei saa käyttää lainkaan. Rajoitustoimenpiteiden on aina oltava järkevässä ja kohtuullisessa suhteessa niiden käytölle asetettuun tavoitteeseen nähden. Rajoitustoimenpiteen käyttö on lopetettava heti, kun sen jatkamiselle ei enää ole edellytyksiä.

Harkittaessa rajoitustoimenpiteiden käyttöä on aina arvioitava yksilöllisesti, missä laajuudessa kulloinkin on välttämätöntä puuttua kyseessä olevan lapsen perusoikeuksiin. Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää vain lastensuojelulain tarkoittamissa tilanteissa ja laissa säädetyillä edellytyksillä. Rajoitustoimenpiteitä ei esimerkiksi voida käyttää kaavamaisesti toteutettuna kaikkia sijoitettuja lapsia koskevana kasvatuskeinona. Rajoitustoimenpiteitä ei saa koskaan käyttää rangaistuksena.

5.2 Rajoittamista vai kasvatusta

Lastensuojelulain mukaisten rajoitusten käyttäminen on erotettava rajojen asettamisesta lapsen kasvatuksessa.

Jos kysymys on lapsen hoidosta ja huolenpidosta ja siihen sisältyvästä tavanomaisten kasvatuksellisten rajojen asettamisesta, kysymys ei ole lain tarkoittamista rajoitustoimenpiteistä. Kasvatukseen liittyvät säännöt eivät kuitenkaan saa olla mielivaltaisia tai liiallisia. Tavanomaisten kasvatuksellisten rajojen asettamisessa tulee aina huomioida lapsen ikä ja kehitystaso sekä muut lapsen yksilölliset tarpeet ja olosuhteet. Kasvatuksellisten keinojen ja sääntöjen tarkoitus, kesto ja intensiteetti eivät voi olla samoja kuin lain tarkoittamien rajoitustoimenpiteiden. Kysymys on aina sellaisista valinnoista, joita voidaan pitää perustellusti lapsen yksilölliseen ja tarpeenmukaiseen sijaishuollon järjestämiseen sisältyvänä kasvatuksena.

Kasvatuksellisilla rajoilla ei siis puututa lapsen perusoikeuksiin, vaan kysymys on lapsen päivittäisen hoidon ja huolenpidon järjestämisestä. Hyvään lasta yksilönä kunnioittavaan tavanomaiseen kasvatukseen luettavien sääntöjen tulee olla oikeassa suhteessa niiden tavoitteeseen.

Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttämisessä on aina kysymys hallinnollisen pakon käyttämisestä. Rajoitustoimenpiteestä on kysymys silloin, kun toimenpiteellä joudutaan puuttumaan joihinkin perustuslain lapselle turvaamiin perusoikeuksiin, kuten hänen liikkumisvapauteensa, perhe-elämän suojaan, hänen itsemääräämisoikeuteensa, vapauteensa, yksityisyyden suojaan tai omaisuuden suojaan.

Harkittaessa rajoitustoimenpiteiden käyttöä, on aina ensin arvioitava, täyttyvätkö laissa asetetut edellytykset toimenpiteen käytölle, sekä missä laajuudessa puuttuminen lapsen perusoikeuksiin on kulloinkin hyväksyttävää.

5.3 Rajoituspäätökset

Rajoitustoimenpiteitä koskevia päätöksiä tai toimenpiteitä tarkastuksella saadun selvityksen ja laitoksen toimittaman koosteen mukaan oli tehty ajalla 1.1.2018-24.10.2018 yhteensä 221 kappaletta, eli keskimäärin yli 15 rajoitusta per sijoitettu lapsi (luvanmukaiset 14 lasta).

Päätökset ja kirjaukset koskivat aineiden ja esineiden haltuunottoa, liikkumisvapauden rajoittamista, yhteydenpidon rajoittamista, henkilönkatsastusta ja – tarkastusta, eristämistä, omaisuuden ja lähetysten tarkastamista ja kiinnipitämistä.

5.4 Yhteydenpidon rajoittaminen

5.4.1 Lainsäädäntö

Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuoltopaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiansa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Lapsen sijaishuolto on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin.

Sijaishuollossa olevan lapsen edellä kuvattua oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin saadaan lastensuojelulain 63 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä rajoittaa, jos yhteydenpi-

dosta ei ole voitu 30 §:ssä tarkoitetussa asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheistensä kanssa.

Säännöksen tarkoittama yhteydenpito-oikeus liittyy perustuslain 10 §:ssä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuun yksityiselämän, perhe-elämän ja luottamuksellisen viestin suojaan. Yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön. Lapsen oikeus pitää yhteyttä perheeseensä on lapsen ihmisoikeus.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Artikla turvaa niin lapsen oikeutta yhteydenpitoon kuin lapsen vanhempien tai muiden läheisten oikeutta pitää yhteyttä lapseen.

Viranomaisilla ei ole mainitun artiklan mukaan oikeutta puuttua tämän oikeuden käyttämiseen muutoin kuin silloin, kun laki sen sallii, ja kun se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä. Tämän vuoksi yhteydenpidon rajoituksista on säädettävä lailla ja rajoituksia on tulkitettava ahtaasti. Lastensuojelulainsäädäntöön perustuva tahdosta riippumaton huostaanotto viranomaisten toimesta merkitsee puuttumista 8 artiklan mukaiseen perhe-elämän suojaan.

Lastensuojelun menneisyyttä koskevassa sosiaali- ja terveysministeriön julkaisun (Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983) johtopäätöksissä esitetään, että kaikissa sijoitusmuodoissa tuli esiin lasta hoitaneiden aikuisten välinpitämätön tai negatiivinen suhtautuminen lapsen biologiseen perheeseen ja perheyhteyden ylläpitoon. Monet haastateltavat kertovat, kuinka heidän vanhempiaan on mustamaalattu sijoituspaikassa. Yhteyttä biologiseen perheeseen ei ole välttämättä saanut pitää tai siihen ei ole kannustettu.

5.4.2 Lomista päättäminen ja niiden peruuttaminen

Useimmilla lapsilla oli sovittuna säännölliset kotilomat. Lapset kertoivat Loikalan kotilomakäytännöistä siten, että ensin on aina pari tuntia kestävä ”kotikäynti”, jonka jälkeen asteittain pääsee päivälomalle ja yhden yön lomalle ja lopulta viikonloppulomalle.

Kaikille lapsille ei ollut selvää se, kuka kotilomista päättää. Eräs lapsi kertoi, että hänen sosiaalityöntekijänsä oli kehottanut lasta itse sopimaan lomat Loikalan kartanon kanssa. Toisen lapsen sosiaalityöntekijä oli lapsen mukaan luullut, että Loikalasta voi käydä lomilla joka viikonloppu, mutta Loikalan kartano on päättänyt, että kukaan lapsista ei saa käydä lomilla joka viikonloppuna. Lasten mukaan Loikalan kartano määrittelee myös sen, saako lapsi tavata kotiloman aikana kavereitaan.

Jotkut lapset kertoivat, että oma sosiaalityöntekijä oli päättänyt, että lapsi ei käy kotilomilla (ei tehty kuitenkaan yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä). Jotkut lapset epäilivät, etteivät heidän omat sosiaalityöntekijänsä tiedä Loikalan eritasoisista lomakäytännöistä. Yksi lapsista kertoi hänen oman sosiaalityöntekijänsä antaneen luvan kavereiden tapaamiselle, mutta Loikalassa hän joutui kavereiden tapaamisesta puhutteluun.

Loikalan kartanon omavalvontasuunnitelmassa on määritelty lasten lomat seuraavasti:

- Kotiloma, jonka aikana lapsella ei ole lupa poistua lomapaikasta, ei saa tavata kavereita, tai olla sosiaalisessa mediassa.
- Kaveriloma, jonka aikana lapsi saa tavata ystäviään muutaman tunnin ajan.
- Normaali loma, jonka aikana lapsi lomailee tarvittaessa Loikalan ohjeistamien rajojen puitteissa.

Loma tai vanhempien vierailut Loikalassa voivat tapahtua myös valvotusti.

Loikalan kartanon omavalvontasuunnitelman mukaan ”on toivottavaa, että lomat voisivat käynnistyä 1-3 kuukauden kuluessa saapumisesta”. Edellytyksenä lomien käynnistymiselle omavalvontasuunnitelman mukaan on, että nuori haluaa ja tavoittelee lomaa, nuorella on lomapaikka, osapuolet ovat tietoisia ja sitoutuneita noudattamaan yhteisesti sovit-
tuja lomasääntöjä, nuoren käyttäytyminen Loikalassa tukee oletettua lomakäyttämistä ja lomilla on yleisesti edellytykset onnistua ja tukea nuoren etenemistä.

Edelleen omavalvontasuunnitelman mukaan ”lomien peruuttamiseen on aina painava syy ja asiaa harkitaan perusteellisesti Loikalan työryh-
mässä. Mikäli lomat peruuntuvat nuoren käyttäytymisestä tai muusta ongelmasta johtuen, eivät toistuvasti onnistu tai sopivaa lomapaikkaa ei ole, vierailevat nuoren läheiset Loikalassa tai perheelle järjestetään jokin muu loman viettopaikka Loikalasta käsin.” Omavalvontasuun-
nitelmassa on tämän jälkeen todettu, että pidemmistä lomien keskeytyk-
sistä keskustellaan aina nuoren sosiaalityöntekijän kanssa ja ne mer-
kitään asiakassuunnitelmaan.”

Lomatyyppejä on kuvattu myös Loikalan kartanon laatimassa hoidon ja kasvun polku-asiakirjassa. Sen mukaan lapsi alkaa tasolla 2 harjoitella lomaa kartanon ulkopuolella. Ensin lapsi käy kotona saatetusti, eli ohjaajat ovat mukana ja samalla suoritetaan ns. kotikäynti. Tämän käynnin yhteydessä nuori jää lomapaikkaan noin kahdeksi tunniksi ilman ohjaajia, jonka jälkeen hän palaa yhdessä ohjaajien kanssa takaisin kartanolle. Tämän jälkeen lomat etenevät niin, että ensin on päivä-
loma, sitten yhden yön loma ja sen jälkeen viikonlopun mittaiset lomat. Loikalan kartanon lomarytmi on joka toinen viikonloppu kartanolla ja

joka toinen viikonloppu lomilla. Tasolla 3 lomien pitäisi sujua jo lomarytmin mukaisesti ja lomasääntöjä noudattaen. Tasolla 4 on mahdollisuus myös pidempiin lomiin tai 2-1 rytmin lomailuihin ja jopa viikko-viikko lomailuun.

Niin lasten kertoman, Loikalan omavalvontasuunnitelman, kuin hoidon ja kasvun polku-asiakirjankin mukaan laitos siis tosiasiallisesti päättää lasten lomista, niiden järjestämisestä erilaisin rajoituksin sekä niiden peruuttamisesta ilman sosiaalityöntekijän myötävaikutusta.

Loikalan kartano on lapsen yhteydenpitoa koskevissa asioissa ottanut päätösvallan itselleen, tai sijoittajakunnat ovat tosiasiaassa passiivisella menettelyllään siirtäneet päätösvallan yhteydenpitoon liittyen Loikalan kartanolle.

Lastensuojelulain mukaan toimivaltainen viranhaltija kunnassa päättää siitä, miten ja missä laajuudessa lapsen yhteydenpitoa toteutetaan. Sijaishuoltopaikalla ei ole oikeutta päättää tai määrätä lapsen yhteydenpidosta toisin, kuin miten asiakassuunnitelmassa on yhdessä sovittu tai viranhaltija muutoin yhteydenpidosta päättänyt. Tätä päätösvaltaa ei voida siirtää laitokselle.

Laitos ei voi siis yksipuolisesti päättää, että lapsi saa lomailla vähemmän, kuin mitä viranhaltija on päättänyt, eikä laitos voi antaa yleisiä kaikkia lapsia koskevia ehdottomia määräyksiä lomarytmistä tai esimerkiksi siitä, etteivät lapset saa lomillaan tavata tai muutoin pitää yhteyttä ystäviinsä.

Lapsen oikeusturva edellyttää, että yhteydenpidon rajoittamisesta tehdään valituskelpoinen päätös, jos yhteydenpidosta, sen laajuudesta ja toteuttamistavoista ei ole voitu asiakassuunnitelmassa, tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheistensä kanssa asianomaisia tyydyttävällä tavalla.

Kuten edellä on todettu, lastensuojelulain 62 §:n mukaan sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa saadaan lain 62 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheistensä kanssa. Sosiaalityöntekijän tulee pyrkiä varmistumaan siitä, että yhteydenpitoa koskeva sopimus on varmasti asianomaisten hyväksymä, ja että asianomaiset todella ovat ymmärtäneet sen merkityksen. Jos yhteydenpidon määrästä tai sen toteuttamistavasta syntyy asianomaisten kesken vähäisintäkin erimielisyyttä, tulee asiassa aina tehdä valituskelpoinen päätös. Yhteydenpidon rajoittaminen ei siten voi jäädä asiakassuunnitelmassa kirjatun varaan, jos lapsi tai muu asianosainen on tyytymätön yhteydenpitoaikoihin, yhteydenpidon tapoihin tai muihin yhteydenpitoa koskeviin ratkaisuihin.

5.4.3 Yhteydenpidon kaavamainen rajoittaminen sijoituksen alussa

Loikalan kartanossa tehdään lapsen saapuessa Loikalaan säännönmukaisesti ilman yksilökohtaista harkintaa yhteydenpidon rajoituspäätös yleensä 30 vuorokaudeksi. Rajoitus koskee yleensä vain lapsen puhelimenkäyttöä (haltuunottoa), ei siis lapsen muuta yhteydenpitoa.

Loikalan kartanon käytäntö, että lapsen tullessa Loikalaan lapselle tehdään aina yhteydenpidon rajoittamispäätös ilman yksilöllistä harkintaa, ei perustu lakiin. Lastensuojelulaki ei mahdollista kategorista rajoitustoimenpiteitä koskevaa päätöksentekoa.

Eri asia on, jos tietyn lapsen osalta yksilölliset edellytykset yhteydenpidon rajoittamiselle sijoituksen alussa täyttyvät ja asiassa tehdään yksilöllinen valituskelpoinen päätös.

5.4.4 Yhteydenpidon toteuttaminen valvottuna

Mikäli lapsen loma-ajalle asetetaan erityisiä ehtoja tai lapsen yhteydenpito järjestetään valvottuna, tulee siitä lähtökohtaisesti sopia asiakassuunnitelmassa. Mikäli asiasta ei voida sopia ja lapsen yhteydenpito on välttämätöntä järjestää rajattuna tai valvottuna, on asiasta tehtävä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös.

Valvottujen tapaamisten järjestäminen laitoksessa saattaa edellyttää myös lasta koskevan liikkumisvapauden rajoittamista koskevan päätöksen tekemistä.

Päätös on tehtävä aina, kun lapsen yhteydenpitoa hänen läheisiinsä tosiasiallisesti rajoitetaan esimerkiksi peruuttamalla tai muuttamalla sovitut kotilomia, asettamalla niihin erityisiä ehtoja, jättämällä kokonaan sopimatta lomia tai järjestämällä lapsen ja hänen läheisensä tapaaminen laitoksessa valvottuna.

Erään lapsen asiakirjoista ilmenee, (3.7.2018) että lapsi oli soittanut isälleen illalla valvotusti. Lasta koskevasta yhteydenpidon rajoittamispäätöksestä ilmenee, että lapsen puhelin oli otettu lapsen tullessa Loikalaan laitoksen haltuun. Yhteydenpidon rajoittamispäätöksessä ei ollut kuitenkaan mainintaa valvotuista puheluista laitoksen puhelimella.

Mikäli lapselta otetaan puhelin haltuun yhteydenpidon rajoittamispäätöksen perusteella, ei laitoksella ole tämän päätöksen perusteella oikeutta rajoittaa lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä laitoksen puhelimella järjestämällä puhelut valvottuina. Jos edellytykset lapsen puheluiden kuuntelemiseen täyttyvät, on asiasta erikseen oltava maininta tehdyssä yhteydenpidon rajoittamista koskevassa päätöksessä.

Yhteydenpidon rajoittamispäätösten mukaan lapsi saa yhteydenpitoonsa käyttää oman puhelimensa sijasta laitoksen puhelinta. Lapset kertoivat, että laitoksen puhelimen käyttöaikaa rajoitetaan 10 minuuttiin. Mikäli yhteydenpito tapahtuu tällä tavoin rajoitetusti, tulee syyt tällaiselle menettelylle perustella yhteydenpidon rajoituspäätöksessä.

5.4.5 Puhelinajat

Kaikki lapset kertoivat, että he saivat käyttää omaa itse omistamaansa puhelinta vain tiettyinä ennalta määriteltynä puhelinaikoina. Laitos vahvisti puhelinajat.

Lähtökohtana lapsen oman puhelimen käytölle on se, että lapsi voi käyttää omistamaansa puhelinta ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti samalla tavoin, kuin lapset, jotka eivät ole sijoitettuna laitokseen. Mikäli puhelimen käytöstä ei aiheudu haittaa lapselle, ei silloin ole myöskään kasvatuksellista tai muutakaan perustetta puuttua sen käyttöön tai ottaa puhelinta haltuun ”varmuuden vuoksi”, saati rangaistuksena.

Erään lapsen henkilötarkastusta koskevasta selvitysasiakirjasta ilmenee, että lapsi oli halunnut soittaa äidille kartanon puhelimesta, mutta pyyntö oli evätty puhelinajan mentyä ohi ja lapsen käyttäytyttyä asiattomasti. Tilanne johti tämän jälkeen kiinnipitoon ja lapsen eristämiseen. Asiakirjoista ei ilmene sellaista lainmukaista perustetta, joka oikeuttaisi lapsen pyynnön epäämiseen. Henkilöntarkastusta koskevan selvitysasiakirjan mukaan kyse ei ollut öisestä ajasta vaan alkuillasta.

Lapsen pyynnön epäämisestä olisi tullut tehdä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös, mikäli edellytykset yhteydenpidon rajoittamiselle olisivat ylipäänsä täyttyneet. Kirjausten perusteella näyttää siltä, etteivät edellytykset rajoittamiselle täyttyneet, vaan siltä, että puhelu äidille evättiin rangaistuksena lapsen käytöksestä.

Lapsen yhteydenpidon epäämistä ei kuitenkaan voida lain mukaan käyttää rangaistuksena. Myöskään lapsen pyytämän yhteydenpidon toteuttamisen viivyttäminen ilman hyväksyttävää perustetta ei ole mahdollista.

Pidän vakavana epäkohtana sitä, että tilanne oli kirjausten mukaan kärjistynyt siten, että lapsi oli lopulta eristetty.

5.4.6 Muu yhteydenpito

Lapsella tulee olla mahdollisuus ylläpitää ja kehittää sosiaalisia suhteita myös muihin, kuin hänen sukulaisiinsa. Tämä tarkoittaa, että lapsella on oltava mahdollisuus tavata myös laitoksen ulkopuolisia ystäviänsä laitoksessa ja sen ulkopuolella.

5.5 Aineiden ja esineiden haltuunotto

Lastensuojelulain 65 §:n mukaan, jos lapsella on hallussaan päihtymistarkoituksessa käytettävää ainetta tai tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä, ne on otettava laitoksen haltuun. Samoin on otettava laitoksen haltuun lapsella olevat aineet tai esineet, jotka on tarkoitettu lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittamiseen. Laitoksen haltuun saadaan ottaa aineet tai esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä tai turvallisuutta tai vahingoittamaan omaisuutta, jos

on todennäköistä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä tämän säännöksen tarkoittamalla tavalla.

Haltuunotettu omaisuus on sijaishuollon päättyessä laitoksessa palautettava lapselle, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä. Haltuunoton voi tehdä laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Asiasta on viipymättä ilmoitettava johtajalle tai hänen määräämälleen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä, jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta.

Laitoksen haltuun saadaan lisäksi ottaa lapsella olevat lapsen oman tai toisten lasten sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä todennäköisesti vakavasti haittaavat muut kuin 1 momentissa tarkoitettut aineet ja esineet. Toimenpidettä ei saa jatkaa pidempään kuin se säännöksessä mainitusta syystä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta on välttämätöntä.

Haltuunotto on tarkoitettu käytettäväksi vain akuuteissa tilanteissa, kun aine tai esine todennäköisesti vakavasti vaarantaa haittaa lapsen oman tai toisten lasten yksilöllisen sijaishuollon järjestämistä.

Holhoustoimilain 25 §:n mukaan vajaavaltaisella on oikeus määrätä siitä, minkä hän on vajaavaltaisuuden aikana omalla työllään ansainnut, ja siitä, minkä edunvalvoja on tämän lain 38 §:n mukaisesti antanut hänen vallittavakseen. Vajaavaltaisella on oikeus määrätä myös edellä mainitun omaisuuden tuotosta sekä siitä, mikä on tullut tällaisen omaisuuden sijaan.

Loikalan omavalvontasuunnitelman mukaan ”mikäli nuori saa kirjeessä rahaa omaisiltaan, hän antaa sen säilytettäväksi henkilökohtaista omaisuuttaan sisältävään laatikkoon (boksiin). Boksissa on säilytyksessä myös nuoren oma puhelin, lompakko, passi, koruja ja muuta sellaista omaisuutta, jota ei Loikalan arjessa tarvita.”

Lapset kertoivat, että heidän tulee luovuttaa laitokselle henkilökohtaiset korut, meikkivälineet, henkilökortit sekä rahavaransa. Tosiasiassa lapsilla ei ole mahdollisuutta kieltäytyä omaisuutensa haltuunotosta.

Tarkastaja näki laitoksen toimistossa lasten ”boksit”, joissa oli muun muassa lasten matkapuhelimia ja passeja sekä pankkikortteja.

Käytännössä haltuunotolla lasten rahavarojen käyttöä rajoitetaan (käyttövarat, työskentelystä ansaitut kannustusrahat ja vanhemmilta tai muilta läheisiltä saadut varat) siten, ettei lapsi voi säilyttää varojaan eikä päättää itse varojensa käytöstä. Haltuunotolla estetään esimerkiksi lapsen korujen tai lasten itsemääräämisoikeuteen kuuluvien meikkien tai lävistysten käyttö.

Loikalan kartanon mukaan esineiden haltuunotto tapahtuu lapsen suostumuksella, eikä asiasta tehdä kirjausmerkintöjä tai päätöksiä. Loi-

kalan tällaisella säännöllä pyritään siihen, ettei lapsen omaisuutta häviäisi. Toisaalta Loikalassa on sääntö, jonka mukaan lapset eivät saa oleskella tai mennä toisten huoneisiin. Käytävätiloja myös valvotaan valvontakameroilla.

Tarkastuksella todettiin, että lasten tavaroita oli varastoitu Loikalan kartanon varastotiloihin. Tarkastajat kävivät laitoksen varastohuoneissa, joissa oli huomattava määrä lapsille kuuluvaa omaisuutta.

Lasten omaisuutta varastossa kartanon yläkerrassa

Lasten kertoman mukaan he eivät saaneet varastosta omia tavaroitaan. Loikalan henkilökunnan kanssa käydyn loppukeskustelun mukaan lapsilla olisi oikeus saada halutessaan tavaroitaan varastosta. Lapset eivät kuitenkaan selvästi tienneet tästä oikeudestaan.

Tarkastajien havaintojen mukaan useilla lapsilla oli varsin vähän henkilökohtaisia esineitä ja tavaroita huoneissaan. Kuitenkin laitoksen tulisi pyrkiä luomaan mahdollisimman kodinomainen ja turvallisuuden tunnetta korostava ympäristö ja ilmapiiiri sijoitetuille lapsille.

Loikalan johtajan mukaan käytännön syistä ei pidetä lapsilla "kamaa" omassa huoneessa, laitokseen ei voi tulla muuttokuorman kanssa ja osaltaan ne kamat varastossa odottaa kotiin viemistä. Loikalan mukaan toisinaan sijoitus on lyhyt ja nuoret toisinaan muuttavat useiden huoneiden välillä, joten tätä helpottaakseen osa tavaroista on säilössä.

Laitoksella ei ole oikeutta ottaa haltuun (pitää hallussaan) lasten omaisuutta ilman, että kysymys on säännöksissä tarkoitetuista aineista tai esineistä. Eri asia on, jos lapsi itse pyytää laitosta säilyttämään hänen tavaroitaan varastossa.

Laitoksen sääntöjen perusteella lapsi joutuu muuttamaan huoneesta toiseen käyttäytymisensä mukaan. Lapsi voi joutua muuttamaan huo-

neesta toiseen useita kertoja lyhyenkin ajan kuluessa. Se, missä huoneessa lapsi asuu, riippuu lapsen saavuttamasta tai menettämästä tasosta (ks. kohta 3.18). Käytännössä menettely merkitsee sitä, ettei lapsella välttämättä ole pysyvää ”omaa” huonetta Loikalan kartanossa.

Kuitenkaan se, että lapset joutuvat muuttamaan laitoksen sääntöjen perusteella huoneesta toiseen aiheuttaen vaivaa laitoksen työntekijöille, ei ole peruste säilyttää lapsen tavaroita varastossa siten, etteivät lapset saa käyttää heille kuuluvaa omaisuuttaan.

Mikäli lapsen omaisuutta otetaan lastensuojelulain mukaisin perustein haltuun, eikä sitä heti palauteta, on haltuunotosta tehtävä kirjallinen päätös. Haltuunoton edellytyksien tulee yksilöllisesti arvioiden täyttyä, jotta lapsen omaisuutta ylipäättänsä voidaan ottaa laitoksen haltuun. Lapsella on oikeus sisustaa omaa huonettaan ja tuoda huoneeseensa hänen tunne-elämälleen tärkeitä muistoja ja esineitä. Lapsella on oikeus käyttää myös hänen omia vaatteitaan ja säilyttää omia tavaroitaan omassa huoneessaan.

Lapsen omien tavaroiden haltuunottoa ei voida koskaan käyttää rangaistuksena.

5.6 Henkilöntarkastus

5.6.1 Lainsäädäntö

Henkilöntarkastuksesta on säädetty lastensuojelulain 66 §:ssä. Säännöksen mukaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, hänelle saadaan asian tutkimiseksi tehdä henkilöntarkastus. Tarkastuksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö.

Tarkastus on tehtävä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa, jollei erityisestä syystä muuta johdu. Tarkastuksen tekijän ja siinä läsnä olevan henkilön on oltava lapsen kanssa samaa sukupuolta, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö.

Henkilöntarkastuksen tekeminen edellyttää aina yksittäistapauksellista harkintaa ja säännöksessä tarkoitetun edellytyksen ”perusteltua syytä epäillä” täyttymisen. Tämä peruste on jokaisella kerralla kirjattava rajoitustoimenpidettä koskeviin asiakirjoihin siten, kuin lastensuojelulain 74 §:ssä erikseen säädetään.

Henkilöntarkastus tulee aina tehdä erittäin suurta hienovaraisuutta noudattaen ja lapsen fyysistä koskemattomuutta, sukupuoli-identiteettiä, ihmisarvoa ja yksityisyyttä kunnioittaen. Huomioitavaksi tulee myös lapsen ikä ja kehitystaso, sekä hänen kulttuuritaustansa.

Säännökset eivät oikeuta lapsen riisuttamiseen.

Kaikkien rajoitustoimenpiteiden tavoin myös henkilöntarkastuksen tarkoituksena on lapsen suojeleminen. Tavoitteena tulee siten aina olla lapsen auttaminen eli se, että lapselle voidaan antaa tarkoituksenmukaista, riittävää ja oikea-aikaista hoitoa ja huolenpitoa.

5.6.2 Lasten riisuttaminen

Lapset kertoivat tarkastajille siitä, että monessa tapauksessa lapsi oli henkilöntarkastuksen aikana riisutettu alasti ja hänen alasti ollessaan ohjaajat olivat tarkastelleet lapsen kehoa.

Suurin osa lapsista kertoi joutuneensa riisutetuksi useammin kuin kerran, joillekin lapsista se oli tehty 5-6 kertaa. Lasten mukaan kaikki vaatteet otetaan kerralla pois, riisutaan alasti saakka ja laitetaan omat vaatteet koriin. Sitten, kun lapsi on alasti, saa pukea Loikalan vaatteet alusvaatteita myöden.

Eräs Loikalaan sijoitettu lapsi teki kantelun oikeusasiamiehelle, jossa hän muun muassa kertoi joutuneensa riisutetuksi henkilöntarkastuksen yhteydessä ollessaan eristämishuoneessa. Kantelun tutkimiseksi Loikalan kartanolta pyydettiin eristämisestä syntynyt videotallenne.

Eristämistä koskevasta tallenteesta näkyy, että lapsen henkilöntarkastuksen ajaksi kameran linssi peitetään paperilla. Tallenteesta ilmenee, että lapsella on tarkastuksen jälkeen yllään eri vaatteet, kuin ennen tarkastusta. Lapsi oli siis vaihtanut vaatteitaan. Tämä tukee lapsen kantelukirjoituksessa esittämää hänen riisuttamisestaan. Kyseisen lapsen henkilöntarkastusta koskevissa merkinnöissä kuitenkin lukee vain "(nimi) päällä olevat vaatteet ja mukana tulleet tavarat tarkastettiin".

Laitoksen kanssa käydyn loppukeskustelun mukaan Loikalaan tullessa lapselle tehdään erkkä 1 huoneessa henkilöntarkastus. Henkilöntarkastusta tehtäessä kamera peitetään, lapsen päällä olevat vaatteet riisutetaan, lapselle annetaan puhtaat (Loikalan) vaatteet ja lapsi voi käydä suihkussa. Loppukeskustelussa laitos myönsi riisuttamisen alasti saakka.

Kuten edellä on esitetty, lastensuojelulaki ei oikeuta lapsen riisuttamiseen. Mikäli henkilöntarkastuksessa joudutaan tutkimaan lapsen vaatteet, on se suoritettava mahdollisimman hienovaraisesti siten, ettei lapsen intymiteettiä ja sukupuoli-identiteettiä loukata enempää kuin on välttämätöntä. Tämän takia lapsen tulee saada itse riisuutua esimerkiksi ison pyyhkeen tai kylpytakin alla, tai vaihtoehtoisesti voidaan käyttää suojaavia sermejä. Hyväksyttävänä ei voida pitää menettelyä, jossa ohjaaja pitää lapsen edessä pyyhettä, jonka takana lapsi riisuu vaatteensa.

Henkilöntarkastusta tehtäessä pitää ottaa huomioon lapsen ikä, sukupuoli, kehitystaso, lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä uskonto ja kulttuuritausta. Tarkastus itsessään on käytännössä aina lapselle nöyryyttävää. Tämän takia tarkastuksen toteuttamistapa on arvioitava aina

yksilöllisesti ja valittava sellainen tapa, jolla mahdollisimman vähän aiheutetaan lapselle haittaa.

Henkilöntarkastusta tehtäessä lasta koskeviin asiakirjoihin tulee aina merkitä ja selkeästi perustella, mikä on ollut toimenpiteeseen johtanut ”perusteltu syy epäillä”. Kysymys on yksilöllisestä perusteesta, joka tulee arvioida jokaisen lapsen osalta erikseen, jokaisella kerralla, kun henkilöntarkastus tehdään.

Loikalan kartano on tarkastuksella saatujen tietojen perusteella menettelyt lainvastaisesti riisuttaessaan lapset kokonaan alasti.

5.6.3 Henkilöntarkastukset vuosina 2017-2018

Loikalan kartano toimitti tarkastuksen jälkeen kaikki lapsille tehdyt henkilöntarkastusasiakirjat vuosilta 2017-2018. Loikalan laatimista asiakirjoista ilmenee useita virheitä, joiden perusteella on aihetta epäillä lainvastaista menettelyä.

Ensinnäkin, lasten kertoman mukaan lapsille tehdään henkilöntarkastus aina, kun lapsi palaa Loikalaan koulusta tai muualta laitoksen ulkopuolelta. Tarkastuksista ei tehty lain edellyttämiä selvityksiä. Henkilöntarkastukset perustuvat Loikalan johtajan mukaan lapsen suostumukseen. Lapsia koskevista päivittäismerkinnöistä ilmenee myös, että lapsille on tehty rutiininomaisia tarkastuksia.

Kaikista apulaisoikeusasiamiehelle toimitetuista henkilöntarkastuksista tehdyistä ”selvitys”-asiakirjoista ei ilmennyt, mikä oli ollut henkilöntarkastukseen johtanut ”perusteltu syy epäillä”. Joidenkin merkintöjen mukaan lapsen vanhemmat ja läheiset olivat vierailleet Loikalassa, minkä jälkeen rajoitus oli toimeenpantu.

Erään lapsen osalta rajoitus oli tehty, koska lapsen ”käytös ollut hieman epäilyttävää”. Yhden lapsen osalta henkilöntarkastus oli tehty, koska lapsi oli ollut ”pitkällä lomalla”. Eräässä tarkastuksessa perusteena oli ollut se, että lapsi oli ”käynyt tänään ruokailemassa ja viettämässä aikaa Loikalan kartanon ulkopuolella”.

Asiakirjoista ilmenee, että lapsille oli tehty ilmeisesti joukkohenkilöntarkastuksia 7.5.2017. Selvitys-asiakirjojen mukaan tarkastusten kirjauspäivä oli kuitenkin rajoitusta edeltävältä ajalta, sillä kirjaukset oli tehty jo 5.5. ja 6.5.2017. Henkilöntarkastuksen suorittamisesta oli tämän mukaan siis päätetty ja ne oli kirjattu lasten tietoihin päivää tai kahta päivää ennen itse rajoitustoimenpiteen toteuttamista. Selvityksiin oli merkitty kaikkiin sanastaunaan samat perustelut, ilman lapsikohtaista harkintaa ja yksilöllistä rajoitustoimenpiteen edellytysten täyttymisen arviointia.

Laitoksen johtaja oli allekirjoittanut henkilöntarkastuksista laaditut selvitykset 10.5.2017. Kuitenkin tiedoksiantotietojen mukaan selvitykset oli annettu tiedoksi lapsille jo päivää ennen allekirjoittamista, eli 9.5.2017.

Henkilöntarkastusta koskeva lastensuojelulain 65 § ei oikeuta laitosta tekemään henkilöntarkastuksia rutiininomaisesti aina, kun lapsi palaa laitokseen tai kun esimerkiksi lapsen läheiset ovat vierailleet laitoksessa, vaan jokaiselle henkilöntarkastukselle pitää olla yksilölliset perusteet. Säännös ei myöskään mahdollista joukkohenkilöntarkastuksia. Laitos ei voi edellä kuvatulla tavalla ennakollisesti päättää kaikkia lapsia koskevien rutiininomaisten henkilöntarkastusten suorittamisesta tulevaisuudessa.

Toimitetuista asiakirjoista ilmenee myös laitoksen kirjaamat henkilöntarkastuksien alku- ja loppukellonajat. Joissain tilanteissa henkilöntarkastus on asiakirjojen mukaan kestänyt huomattavan pitkään, jopa tunnin. Laitos on käyttänyt henkilöntarkastusta koskevissa asiakirjoissa paljon vakioilmaisuja, kuten ”lapsen päällä olevat vaatteet sekä mukana tulleet tavarat tutkittiin.” Asiakirjoista ei millään tavoin ilmene, miten vaatteet ja tavarat tutkittiin, eikä mihin tarkastuksen kesto on perustunut.

Henkilöntarkastuksia koskevissa asiakirjamerkinnoissä tulee selvästi kuvailla, millä tavoin tarkastus on tosiasiaassa tehty ja toimeenpantu. Tällaisella menettelyllä voidaan myös jälkikäteen varmistaa, että henkilöntarkastus on tehty asianmukaisesti siten, kuin lastensuojelulaissa edellytetään. Mikäli lapsi vastustaa rajoitustoimenpidettä, tulee asiakirjamerkinnoista ilmetä, miksi ja millä perusteella lapsi on toimenpidettä vastustanut, ja mikä on ollut lapsen mielipiteen sisältö.

Kuten edellä on todettu, lapset kertoivat, että laitoksen työntekijät riisuttavat lapsen usein alasti henkilöntarkastuksen yhteydessä. Laitoksen henkilökunta ei kiistänyt riisuttamista. Yhteenkään oikeusasiamiehelle toimitettuun henkilöntarkastusta koskevaan selvitys-asiakirjaan tai muuhunkaan kirjaukseen ei kuitenkaan ole kirjattu, että lapsi on joutunut tarkastuksen toimeenpanemiseksi riisuutumaan kokonaan alasti. On syytä epäillä, että laitos ei ole kuvannut todenmukaisesti suorittamiensa henkilöntarkastusten toteuttamistapaa laatimissaan asiakirjoissa.

Erään lapsen osalta asiakirjoista ilmenee, että henkilöntarkastus oli tehty tupakkatuotteiden löytämiseksi. Henkilöntarkastus voidaan tehdä kuitenkin vain päihdyttävien ja terveyttä vaarantavien aineiden, tai niiden käyttöön soveltuvien välineiden löytämiseksi. Henkilöntarkastus voidaan tehdä myös sellaisten aineiden tai esineiden löytämiseksi, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä tai turvallisuutta tai vahingoittamaan omaisuutta. Tupakkatuotteet eivät ole tällaisia lain tarkoittamia aineita tai esineitä. Niiden löytämiseksi tai haltuunottamiseksi ei voida tehdä henkilöntarkastusta.

Erään lapsen osalta henkilöntarkastus oli tehty sen varmistamiseksi, ettei lapsella ole hallussaan oikeudenkäyntimatalla esineitä, jotka mahdollistaisivat uuden karkumatkan. Lastensuojelulaki ei oikeuta tekemään henkilöntarkastusta tällaisella perusteella.

5.7 Kiinnipito

Lastensuojelulain 68 §:ssä säädetään kiinnipidosta. Säännöksen mukaan laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi lapsen rauhoittamiseksi pitää kiinni lapsesta, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita, ja kiinnipittäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä.

Kiinnipittämisen on oltava luonteeltaan hoidollista ja huollollista sekä kokonaisuutena arvioiden puolustettavaa, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Kiinnipittäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. Kiinnipittäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Kiinnipittämisellä tarkoitetaan pelkästään lapsen fyysistä kiinnipittämistä. Kiinnipittämistä on pidettävä aina viimesijaisena keinona. Kiinnipittämisellä voidaan paitsi estää lasta vahingoittamasta itseään, myös suojella muita lapsia ja laitoksen henkilökuntaa. Omaisuuden kohdalla kyse tulee olla omaisuuden merkittävästä vahingoittumisriskistä.

Kiinnipittäminen on voimakeinojen käyttämistä. Voimakeinojen käyttämisen (mm. kiinnipidon) liioittelusta säädetään rikoslaissa (voimakeinojen käyttö, RL 4 luku 6 §). Kiinnipittämisen liioittelusta voi olla kysymys silloin, jos säännöksen tarkoittama välttämättömyysedellytys kiinnipittämiseen ei täyty, tai jos kiinnipittämisessä on käytetty suurempaa voimaa, kuin tavoitteen saavuttaminen, eli lapsen rauhoittaminen, olisi välttämättä vaatinut.

Kiinnipittämisen liioittelu voi myös olla kyseessä silloin, kun kiinnipittämistä on jatkettu, vaikka se ei olisi enää välttämätöntä.

Lastensuojelulain esitöiden mukaan (HE 225/2004) ”kiinnipittämisen välttämättömyys tulee arvioitavaksi kulloisessakin tilanteessa erikseen. Käytännössä tilanteet myös voivat vaatia nopeata puuttumista asiaan. Lapsen rauhoittamiseksi on kuitenkin aina pyrittävä käyttämään lievinä tavoitteeseen johtavaa keinoa. Laitoksen henkilöstövoimavarojen riittävyydellä on tässä erittäin keskeinen merkitys.

Mitä paremmin ja ammattitaitoisemmin laitos on resursoitu, sitä enemmän henkilökunnalla myös on aikaa ja jaksamista pyrkiä hoitamaan uhkaava tilanne esimerkiksi lasta rauhoittavalla puhumisella. Säännöksen sisältämä välttämättömyysvaatimus sisältää myös ajallisen rajauksen. Ennakollinen kiinnipittäminen ilman välitöntä vaaraa ei täytä sanottua vaatimusta. Vastaavasti kiinnipittäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole lapsen rauhoittamiseksi välttämätöntä.”

Edelleen esitöiden mukaan ”Sen lisäksi, että kiinnipittämisen on oltava säännöksen tarkoittamalla tavalla välttämätöntä, sen on myös oltava

lapsen käyttäytyminen ja tilanne kokonaisuutena arvioiden puolustettavaa. Puolustettavuusvaatimus samastuu säännöksessä suhteellisuuden vaatimukseen ja sen edellyttämään intressivertailuun. Kiinnipitämiseen turvautumisen on oltava järkevässä eli oikeassa ja kohtuullisessa suhteessa siihen lopputulokseen nähden, jota sillä tavoitellaan.”

Kiinnipidossa on kiinnitettävä erityistä huomiota, siten kuin lastensuojelulain 64 §:ssä ja sosiaalihuollon asiakaslaissa on nimenomaisesti edellytetty siihen, ettei lapsen ihmisarvoa loukata ja että hänen vakaumustaan ja ihmisarvoaan kunnioitetaan. Toimenpiteitä toteutettaessa on otettava huomioon sijaishuoltoon johtaneet syyt, lapsen ikä, toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen kulttuuri- ja taustansa.

Erityisesti lapsen menneisyyden kokemukset häneen kohdistetusta väkivallasta tai esimerkiksi seksuaalisesta hyväksikäytöstä tulee ottaa huomioon kiinnipitotilanteessa. Myös lapsen uskontoon liittyvillä seikoilla voi olla huomattavaakin merkitystä siihen, millä tavalla kiinnipittoa voidaan toteuttaa.

Lastensuojelulain mukaan kiinnipitäminen voi sisältää lapsen siirtämisen, esimerkiksi omaan huoneeseen tai eristämistilaan, silloin kun edellytykset kiinnipidolle ylipäänsä ovat olemassa. Kiinnipitämiseen ei kuitenkaan voi koskaan sisältyä lapsen vastentahtoista riisumista tai pukemista.

Mikäli lapselle on aiheutunut näkyviä vammoja kiinnipidon yhteydessä, on terveydenhuollon ammattihenkilön tutkittava lapsi. Samoin on meneteltävä, mikäli lapsi pyytää tutkimuksen suorittamista tai kertoo aikuisille, että häneen on sattunut. Lapsen vammat, suoritettu tutkimus ja lapsen pyyntö on kirjattava siten, kuin lastensuojelulaissa erikseen rajoitustoimenpiteitten kirjaamisesta säädetään.

Lastensuojelulain 68 §:n mukaan kiinnipitämisestä on siihen turvautuneen henkilön annettava laitoksen johtajalle kirjallinen selvitys. Kirjallisesta selvityksestä on ilmentävä ne seikat, joista on säädetty rajoitustoimenpiteiden kirjaamisesta annetusta lastensuojelulain 74 §:n säännöksessä.

Kiinnipidolla puututaan aina lapsen itsemääräämisoikeuteen. Tämän takia kirjausmerkinnät on laadittava huolellisesti. Kirjauksesta on ilmentävä myös, millä tavoin kiinnipito on toteutettu ja jos kiinnipidon jälkeen on turvauduttu muihin rajoitustoimenpiteisiin myös nämä seikat.

Lapsen kiinnipittoa ei voida toteuttaa voimassa olevan lastensuojelulain mukaan laitoksen ulkopuolella. Kiinnipitämisen perusteena ei voi koskaan olla lapsen aikaisempi käyttäytyminen. Kiinnipittoa ei myöskään voida perustella sillä, että se on lapsen hoidon ja huollon kannalta tarkoituksenmukaista. Lapsen kiinnipito voidaan toteuttaa vain laissa säädettyillä edellytyksillä silloin, kun käsillä on säännöksessä tarkoitettu väkivallan vaaratilanne.

Tarkastuksella lapset kertoivat, ettei laitoksessa ainakaan usein jouduta turvautumaan kiinnipitoihin. Tarkastuksella kerrottiin kuitenkin muutamista kiinnipitotilanteista. Yksi näistä oli jo pois lähteneen lapsen kiinnipito kuljetusyrityksen työntekijöiden toimesta ja toinen tilanne koski kiinnipitoa, joka oli kestänyt yli 40 minuuttia ja jonka seurauksena lapsen jalassa ollut haava aukesi. Kolmas esille tullut kiinnipitotilanne koski eristämishuoneessa tapahtunutta kiinnipitoa. Kyseinen lapsi teki tästä kiinnipidosta erikseen kantelun oikeusasiamiehelle.

Kantelun tehneen lapsen kiinnipitoa koskevien selvitysten mukaan lapsi oli käyttäytynyt uhkaavasti, mikä oli johtanut kiinnipitoon. Kiinnipito tehtiin lapsen eristämisen aikana, jolloin myös kiinnipito näkyy videotallenteelta. Videotallenteelta näkyy tilanne, mistä kiinnipito alkaa, miten kiinnipito on tosiasiaa toteutettu ja, miten lapsi rauhoittuu tilanteessa nopeasti, mutta kiinnipitoa ei lopeteta.

Videotallenteesta näkyy, että kiinnipito toteutettiin siten, että kaksi miestyöntekijää kaatavat lapsen päinmakuulle lattialle, minkä jälkeen miehet vääntävät lapsen kädet ”kieroon” sivuille ja asettuvat makamaan niiden päälle. Mikäli lapsi olisi tilanteessa rimpuillut, olisivat olkapäät saattaneet mennä sijoiltaan.

Videotallenteen perusteella lapsen kiinnipito on ollut liiallista, se on todennäköisesti saattanut aiheuttaa lapselle kipua, ja se on jatkunut joka tapauksessa liian pitkään.

5.8 Liikkumisvapauden rajoittaminen

5.8.1 Lainsäädäntö

Lastensuojelulain 69 §:n mukaan lapselle saadaan, jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä, ja jos se on lapsen edun mukaista, asettaa määrääjäksi kielto poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista. Rajoittaminen edellyttää päätöksentekoa. Päätöksen voi tehdä laitoksen johtaja tai viranhaltija kunnassa. Päätöksestä voidaan valittaa hallinto-oikeuteen. Asianosaisia ovat 12 vuotta täyttänyt lapsi ja hänen huoltajansa.

Lapsen liikkumisvapauden rajoittaminen tarkoittaa puuttumista lapsen perusoikeuksiin. Puuttuminen lapsen henkilökohtaiseen vapauteen ja oikeuteen liikkua vapaasti (perustuslain 7 § ja 9 §) on mahdollista vain siinä määrin ja niillä edellytyksillä, mitä lastensuojelulaissa on säädetty.

Liikkumisvapautta koskevan rajoituksen tarkoituksena on suojata lasta sellaiselta lapsen omalta käytökseltä, joka vahingoittaa vakavasti hänen hoitoaan ja huoltoaan. Rajoituksen tulee olla lapsen edun mukainen.

Liikkumisvapautta koskevasta rajoituksesta on kysymys silloin, kun yleisesti hyväksyttävään tavanomaiseen kasvatukseen liittyvien rajojen ohella lasta estetään poistumasta laitoksesta tai poissuljetaan hä-

nen mahdollisuutensa osallistua vapaasti esimerkiksi harrastustoimintaan tai muihin normaaleihin toimintoihin laitoksessa tai laitoksen ulkopuolella. Lapsen koulunkäynti, harrastustoiminta, retkille osallistuminen tai muu vastaava toiminta tulee mahdollisuuksien mukaan pyrkiä turvaamaan myös rajoituksen aikana. Lapsen omat toivomukset ja mielipide asiassa tule selvittää ja ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Ensisijaisesti tulee huomioida lapsen etu.

Liikkumisvapauden rajoittamisena pidetään myös menettelyä, jossa lapsi liikkuu tai poistuu päätöksessä yksilöidyltä alueelta vain yhdessä työntekijän kanssa. Liikkumisvapauden rajoittaminen ei missään oloissa saa käytännössä tosiasiallisilta vaikutuksiltaan muodostua rangaistuksen luonteiseksi.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 31 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.

Sijoitettujen lasten kohdalla selkeät kasvatukselliset säännöt ovat yksi hoidon ja kasvatuksen peruslähtökohta. Sinänsä laitoksissa oleville lapsille voidaan asettaa esimerkiksi tavanomaiseen, yleisesti hyväksyttävänä pidettävään kasvatukseen kuuluvia ikätasoisia rajoja sen suhteen, missä lapsi voi liikkua ja minä vuorokauden aikana.

Mikäli lapsen liikkumisvapautta rajoitetaan, tulee sille olla lastensuojelulaissa säädetyt perusteet, jotka on arvioitava jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti ja erikseen. Mikäli edellytykset lapsen liikkumisvapauden rajoittamiselle täyttyvät, on asiassa tehtävä kirjallinen päätös, josta lapsella on mahdollisuus halutessaan valittaa.

Lainvastaisesta liikkumisvapauden rajoittamisesta on kyse silloin, kun lapsen liikkumista laitoksen sisällä tai sen ulkopuolella rajoitetaan vain laitoksen sääntöihin perustuen jatkuvasti ja ilman, että asiasta olisi tehty lapsikohtaista valituskelpoista päätöstä.

Lapsen sijoittaminen lastensuojelulaitokseen ei merkitse vapausrangaistusta. Sijaishuoltoa ei voida järjestää suljettuna hoitona tai vankeinhoitoon rinnastettavalla tavalla.

5.8.2 Liikkumisvapauden rajoittamista koskeva päätös sijoituksen alussa

Loikalan kartanossa lapsille tehdään liikkumisvapauden rajoittamispäätös aina lapsen saapuessa sijoitukseen. Liikkumisvapauden rajoittamispäätös tehdään viikoksi. Yleensä päätös on laadittu muotoon ”Lapsi ei saa poistua Loikalan kartanon Banzai yksiköstä ilman aikuisen välitöntä läsnäoloa, eikä liikkua itsenäisesti Loikalan kartanon alueella.”

Liikkumisvapauden rajoittamista koskevaa päätöstä ei kuitenkaan voi tehdä kategorisesti kaikille sijoituksen alussa, vaan jotta lapsen liikkumista voidaan rajoittaa, tulee laissa säädetyt edellytykset rajoitukselle yksilöllisesti arvioiden täyttyä.

5.8.3 Liikkumisen estäminen laitoksessa

Tarkastuksella ilmeni, että lapset eivät saa poistua Loikalan alueelta omaehtoisesti. Käytännössä lasten liikkuminen on estetty kokoaikaisesti. Lapset eivät tarkastushavaintojen perusteella saa liikkua vapaasti edes sisällä Loikalan kartanon yleisissä tiloissa. Jos lapsi on sijoitettuna Banzain ”tehopäättyyn” on lapsen liikkuminen käytännössä rajoitettu vain tehopäättyyn.

Jos lapsi on sijoitettu Pihapiiri-yksikköön tai hän asuu ns. Rivarissa, lapsilla ei ole oikeutta poistua vapaasti näistä tiloista. Pihapiiristä saa mennä ilman lupaa ulkokautta vessaan, mikäli vessa on vapaa. Lapsi on kuitenkin huoneesta poistuessaan koko ajan kameravalvonnan alaisuudessa.

Lasten mukaan he saavat poistua laitoksen sisätiloista vain ohjaajien kanssa. Kaikki ulkoilut kartanon pihalla tapahtuvat valvotusti ryhmänä. Lapset eivät saa poistua laitoksesta yksin, eikä varsinkaan kaverin kanssa. Kun lapset ulkoilevat yhdessä ryhmänä, rajoitetaan myös heidän sosiaalisia suhteita kuuntelemalla jatkuvasti kaikki lasten väliset keskustelut.

Eräälle lapselle tehdyissä asiakirjamerkinnöissä puhutaan lapsen ”ulkoiluttamisesta”. Kirjauksen mukaan ”(nimi) olisi *ulkoilutettu*, mutta (nimi) ei halunnut lähteä.

Lasten kertoman ja laitoksen laatimien asiakirjojen perusteella lasten liikkumista ulkona ja yksiköiden sisällä rajoitetaan Loikalassa voimakkaasti ilman, että asiassa olisi arvioitu yksilöllisesti lastensuojelulain tarkoittamia rajoittamisen edellytyksiä ja tehty edellytysten täyttyessä päätöksiä liikkumisvapauden rajoittamisesta. Lasten liikkumisen voimakas rajoittaminen perustuu yksinomaan laitoksen omiin sääntöihin ja käytäntöihin.

Loikalan kartanon määräämä tosiasiallinen lasten liikkumisen estäminen koskee kaikkia sijoitettuja lapsia ja on koko ajan voimassa. Lapsen vapautta rajoitetaan selvästi enemmän, kuin mikä on tunnusomaista lastensuojelulaissa tarkoitetulle liikkumisvapauden rajoittamiselle.

Edellä kuvattu lasten liikkumisen estäminen ja rajoittaminen niin laitoksen sisätiloissa kuin sen ulkopuolellakin, ei ole sallittua minkään lain säädännön mukaan.

Lapsen sijoituksen alkuun liittyy myös voimakas lapsen sosiaalisten suhteiden katkaiseminen. Tällainen menettely ei kuitenkaan voi koskaan liittyä edes lain mukaiseen liikkumisvapauden rajoittamiseen.

Päinvastoin liikkumisvapauden rajoittamisen aikana tulee turvata lapsen sosiaaliset suhteet, hänen mahdollisuutensa käydä koulua, harrastaa ja pienempien lasten osalta leikkiä.

5.8.4 Koputuskäytäntö

Tarkastuksella havaittiin, että lapset joutuvat koputtamaan oman huoneensa oveen aina halutessaan poistua huoneestaan. Lupaa poistua ei välttämättä aina saanut.

Laitoksen mukaan lähtökohtana koputusmenettelylle on fyysinen rakennus. Johtajan mukaan lapsille opetetaan, että kun heillä on asiaa, he tekevät sen tiettäväksi. Menettely myös auttaa struktuuria, kun ei tule neljää lasta samaan aikaan käytävälle, vaan lapset tulevat vuoron perään. Kysymyksessä on laitoksen laatima sääntö, jolla on viety lapsilta oikeus poistua vapaasti omasta huoneesta ja joka on aina ja koko ajan voimassa.

Laitoksen koputuskäytännöllä rajoitetaan lakiin perustumattomasti lapsen oikeutta liikkua hänen kodikseen tarkoitetun laitoksen sisätiloissa. Tosiasiassa kysymys vaikuttaa olevan jatkuvasta huoneeseen sulkeemisesta (huonearestista). Tällainen käytäntö ei perustu lastensuojelulakiin, eikä sille ole löydettävissä mitään hyväksyttäviä kasvatuksellisia perusteita. Kysymyksessä on lapsia alistava ja käytäntö.

5.8.5 Loikalan tasot / edistymispolku

Loikalan kartanossa on lasten kertoman mukaan tietty polku, jota edetään sijoituksen aikana. Sijoituksen alussa lapsi on ensin alkujaksolla kartanon eristämishuoneissa, minkä jälkeen hän siirtyy Banzai-yksikköön, ensin tehopäättyyn ja sitten käytävälle. Banzai-yksiköstä saattaa päästä siirtymään Pihapiirin asuntolaan.

Loikalan tasot ilmenevät myös laitoksen laatimasta hoidon ja kasvun polku –asiakirjasta, jonka mukaan lapsi on tullessaan Loikalaan tasolla 1. Tämän tason pääasiallinen tarkoitus on se, että nuori pääsee sisään kartanon toimintakäytäntöihin, tutustuu henkilökuntaan ja pikkuhiljaa pääsee olemaan toisten nuorten ja aikuisten kanssa ryhmässä. Tasolla 2 mukaan tulevat lisääntyvä vastuu omasta käyttäytymisestä ja lisääntyvät vapaudet. Tämä lähtee siitä, että tällä tasolla nuori saa alkaa liikkua vapaammin kartanon alueella. Vasta tasolla 4 liikkumista kartanon ulkopuolella voidaan lisätä harkinnan mukaan. Tasolla 5 nuoren on mahdollista päästä itsenäisesti iltalomille.

Tarkastushavaintojen mukaan Loikalaan sijoitetuista lapsista ei ilmeisesti kukaan ollut tasolla 5. Kaksi lapsista saattoi Rivarissa asumisen perusteella olla tasolla 4.

Olen ratkaisussani EOAK/2557/2016 (julkaistu oikeusasiamies.fi sivuilla) ottanut kielteisen kannan vastaavanlaiseen tasojärjestelmään toisessa lastensuojelulaitoksessa.

5.9 Eristäminen

5.9.1 Lainsäädäntö

Lastensuojelulain 70 §:n mukaan lapsi saadaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytymisensä perusteella on vaaraksi itselleen tai muille taikka, jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä.

Eristämistä ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen hoito välttämättä vaatii. Eristämistä ei siten, ottaen huomioon lastensuojelulain 64 §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate, saa jatkaa kauemmin, kuin lapsen hoito välttämättä vaatii. Ennen lapsen eristämistä tulee jokaisessa tilanteessa erikseen harkita, mikä vaikutus toimenpiteellä on lapsen hoitoon ja huolenpitoon.

Eristäminen ei saa koskaan olla rangaistus ja eristämisen sijasta on aina ensin mietittävä muita lievempiä keinoja. Eristämistä ei voida milloinkaan käyttää kasvatuksellisilla perusteilla. Eristämistä ei voida käyttää seuraamuksena silloinkaan, kun lapsi esimerkiksi antaa positiivisen huumetestinäytteen.

Eristäminen voi olla rangaistusluonteista esimerkiksi silloin, kun lapsi palaa karkumatkalta laitokseen rauhallisena ja joutuu silti eristykseen.

Lastensuojelulain esitöiden mukaan (HE 225/2004) ”Eristäminen on sallittua vasta, kun lapsi jo käyttäytyy säännöksen tarkoittamalla tavalla vaaraa aiheuttavasti. Pelkkä vaaran uhka ei siten riitä. Eristämisperusteiden olemassaoloa arvioitaisiin lapsen käyttäytymisen ja säännöksen ilmentämän välttämättömyysvaatimuksen perusteella. Jo ehdotetussa 30 a §:ssä ilmaistusta suhteellisuusperiaatteesta seuraa velvollisuus säännöksen edellyttämän tarpeellisuusharkinnan tekemiseen. Säännös on siten tarkoitettu sovellettavaksi vain äärimmäisissä tilanteissa, joissa eristäminen on välttämätöntä, koska muut käytettävissä olevat vähäisemmät keinot eivät riitä tai ole mahdollisia syntyneen vaaratilanteen torjumiseksi.”

Lapsen eristämisen tavoitteena on toisaalta suojella lasta omalta itseltään ja toisaalta suojella muita laitoksessa olevia lapsia tai henkilökuntaa. Lasta on suojeltava ja hänelle taattava turvallinen hoito- ja kasvuympäristö. Toisaalta lapsen rauhattomuus, sekavuus tai äänekkyys ei sellaisenaan oikeuta eristämiseen.

Lapsen käyttäytymiseen tulee liittyä muihin kohdistuvaa vaaraa tai vastaavasti välitön vaara siitä, että lapsi itse joutuu tällaisen häiriköinnin vuoksi muiden lasten väkivallan kohteeksi. Arvio lapsen käyttäytymisen vaarallisuudesta on tehtävä objektiivisesti nojautuen henkilökunnan ammattitaitoon ja ammatilliseen kokemukseen vastaavista tilanteista.

Lastensuojelulain 70 §:n mukaan eristämistä ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen huolenpito ja hoito välttämättä sitä edellyttää. Eristämisen tulee tapahtua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön jatkuvan huolenpidon alaisena. Eristäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Kun lapsi eristetään, on samalla määrättävä, kenelle laitoksen henkilökunnasta kuuluu huolehtia lapsen turvallisuudesta. Tälle tai näille henkilöille kuuluu myös sen arviointi, milloin eristys on lopetettava. Tämän takia eristystä koskevilla kirjaamismerkinnöillä ja eristystä koskevilla seurantamerkinnöillä on erityistä merkitystä arvioitaessa (jälkikäteen) niitä olosuhteita, joiden perusteella eristämispäätös on tehty, eristykseen toimeenpanoa sekä eristykseen kestoja. Kirjaamismerkinnöillä voidaan myös varmistaa, että lapsen turvallisuudesta ja lapsen mahdollisuudesta saada keskustella hoitohenkilöstöön kuuluvan aikuisen kanssa on asianmukaisesti huolehdittu.

5.9.2 Lasten lainvastainen eristäminen

Tarkastushavaintojen ja Loikalan kartanon toimittamien laitoksen sääntöjen perusteella näyttää siltä, että Loikalan kartanoon saapuva lapsi sijoituksen alussa eristetään lainvastaisesti useiden päivien tai viikkojen ajaksi muista lapsista.

Sijoituksen alussa lapsi ei saa syödä yhdessä muiden kanssa, hän ei saa pitää muihin lapsiin mitään yhteyttä eikä hän saa oleskella yhteisissä tiloissa. Lapsi joutuu joka kerta halutessaan poistua hänelle osoitetusta huoneesta pyytämään siihen erikseen luvan koputtamalla.

Perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta annetussa hallituksen esityksessä todetaan, että vapaudenmenetyksenä voidaan pitää myös tiettyyn huoneeseen lukitsemista lievempää toimenpidettä. Esityksen mukaan ”myös tiettyyn huoneeseen lukitsemista lievempää tointa voidaan eräissä tapauksissa pitää lainkohdassa tarkoitettuna vapaudenmenetyksenä, jos vapauden rajoitukset kestoja, asteensa ja aikaansaamansa sosiaalisten suhteiden estymisen vuoksi rinnastuvat lukittuun tilaan sijoittamiseen” (HE 309/1993 s. 48).

Käytännössä lasta saatetaan lastensuojelulaitoksissa kasvatuksellisenä keinona kehottaa menemään hetkellisesti omaan huoneeseensa esimerkiksi rauhoittumaan. Huoneen ovea ei tällöin lukita ja lapsi on huoneessaan pelkän suullisen kehotuksen perusteella. Tällöin kysymys voi olla tavanomaisena ja yleisesti hyväksyttävänä pidettävän kasvatuksen piiriin kuuluvasta asiasta.

Lainvastaisesta eristämisestä on kyse silloin, kun lasta tosiasiaa esitetään poistumasta omasta huoneestaan tai kun lapsi joutuu oleskelemaan vastentahtoisesti omassa huoneessaan pitkiä aikoja ilman, että kyse olisi eristämissäännöksessä tarkoitettua lapsen käyttäytymisestä.

Tarkastushavaintojen ja Loikalan säännöistä saatujen tietojen perusteella Loikalaan sijoitettuja lapsia käytännössä eristetään monin eri tavoin lainvastaisesti, kun heitä on käskyjen ja kieltojen perusteella pakotettu oleskelemaan tietyssä huoneessa pitkiä aikoja yksinään, eikä lapsi saa poistua huoneestaan omaehtoisesti.

5.9.3 Eristämistilat

Eristämiseen käytetyn paikan tulee olla lapsen hoidon ja huolenpidon kannalta tarkoituksenmukainen. Koska eristäminen ei koskaan voi olla rangaistus, ei eristämispaiikka saa ilmentää rangaistusluonteisuutta.

Loikalan kartano on aikaisemmin vuonna 2010 ilmoittanut, että ns. ykköshuone on sisustettu ”kodinomaisella tavalla olematta negatiivisesti poikkeava muista huoneista, vaan ennemminkin päinvastoin. Ykköshuonetta ei myöskään käytetä rangaistusluonteisena tai kurinpidollisessa merkityksessä pysäyttämismenettelyssä.”

Ykköshuone / Erkka 1 huone

Eristämishuoneessa (erkka 1) ei ollut kelloa. Oikeusasiamies on aikaisemmissa kannanotoissaan todennut, että eristämistilassa pitää olla kello sijoitettuna siten, että lapsi voi seurata ajan kulumista.

Tarkastushavaintojen perusteella ainakin yläkerran erkka 1 huoneen oven kynnyksen eteen on porattu lattiaan reikä. Loikalan kartanon varastossa, joka sijaitsi lähellä erkka 1 huonetta, oli rautainen tanko, jolla näyttäisi olevan mahdollista teljetä erkka 1 huoneen ovi niin, ettei lapsi pysty poistumaan huoneesta.

Tarkastuksella laitoksen vastaavalta ohjaajalta kysyttiin, miksi lattiassa on porattu reikä. Hän ei osannut vastata kysymykseen, ja kehotti tarkastajia kysymään asiasta laitoksessa noin 20 vuotta työskennelleeltä pehtoorilta. Pehtoorin mukaan reiän tarkoituksena on mahdollisesti ollut kaataa siitä tuholaisen torjunta-aineita.

Tarkastuksen jälkeen laitoksen johtajalta Heidi Rauhalta kysyttiin, miksi lattiassa on mainittu reikä. Rauhan antaman lisäselvityksen mukaan ”Olen tullut Loikalan kartanoon perhekodin äidiksi ensimmäisen

kerran v.1989. (--) Yläkerran huoneita, seiniä ja pintoja on vuosien varrella korjattu useaan kertaan, mutta ei hallin lattiaa. Pro Manorsin aloittaessa toiminnan v. 2004 ainoastaan päärakennuksen yläkerran WC, asiakkaiden oleskelutila ja toimisto remontoitiin. Lattioissa tai seinissä oleville alkuperäisille rei'ille ja läpivienneille ei minun aikani ole maalauksia lukuun ottamatta tehty muutoksia, enkä tiedä mistä reiät alun perin ovat peräisin."

Vuonna 2009 oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio suorittamalla tarkastuksella Loikalan kartanoon tarkastajille oli kuitenkin kerrottu, että reiän tarkoituksena on mahdollistaa oven telkeäminen rautatangolla, koska ovesta ei ole lukkoa. Alla kuva tarkastuksella havaitusta rautatangosta.

5.9.4 Eristämistä koskevat kirjausmerkinnät

Lapsen eristäminen on mahdollista ainoastaan lastensuojelulain 70 §:n edellytysten täyttyessä. Lapsen eristäminen on lopetettava välittömästi, kun eristäminen ei enää ole lapsen hoidon kannalta välttämätöntä.

Erään lapsen eristämispäätöksen mukaan lapsen eristäminen alkoi 20.9.2018 klo 13.10 ja päättyi 21.9.2018 klo 13.10. Korjauspäätöksen mukaan eristäminen keskeytettiin 21.9.2018 klo 12.00. Oikeusasiamiehellä on videotallenne kyseisestä eristämisestä.

Tallenteen ja eristämismerkintöjen perusteella lapsen käyttäytymiseen eristämistilanteessa ei näytä liittyvän häneen itseensä tai muihin kohdistuvaa vaaraa tai välitöntä vaaraa siitä, että hän itse joutuisi käyttäytymisensä vuoksi muiden lasten väkivallan kohteeksi. Tallenteesta tai eristämisen seurantamerkinnöistä ei myöskään ole havaittavissa sellaista erityisen perusteltua syytä, jonka vuoksi eristäminen olisi ollut lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä.

Tallenteen ja eristämistä koskevien merkintöjen perusteella ei myöskään vaikuta siltä, että kyseessä olisi ollut äärimmäinen tilanne, jossa eristäminen olisi ollut välttämätöntä, koska muut käytettävissä olevat

vähäisemmät keinot eivät olisi riittäneet, tai olleet mahdollisia syntyneen vaaratilanteen torjumiseksi.

Tallenteen ja eristämistä koskevien seurantamerkintöjen perusteella pikemmin näyttää siltä, että perusteet eristämiseksi ovat joka tapauksessa lakanneet (jos niitä on alun perin edes ollut) hyvin pian lapsen eristämisen alkamisen jälkeen.

Videotallenteen ja eristämistä koskevien merkintöjen perusteella laissa säädetyt edellytykset eristämiseksi, tai ainakaan sen jatkamiseksi eivät ole täyttyneet.

Erään toisen lapsen eristämispäätöksen mukaan ”lapsi palasi karkureissulta. Lapsi oli päihtynyt palatessaan ja lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi päädytty pitämään lapsi turvahuoneessa, jossa lasta voidaan tarkkailla läpi yön”.

Merkintöjen mukaan rajoitus alkoi 2.3.2018 klo 19.59 ja päättyi 3.3.2018 klo 19.59. Päivittäismerkintöjen mukaan lapsen isä toi lapsen autolla Loikalaan.

Eristämistä koskevien seurantamerkintöjen mukaan lapsi:

klo 21.00 nukkuu rauhallisesti

2.00 nukkuu rauhallisesti

7.30 nukkuu

8.30 nukkuu

8.45 hereillä, juo, käy WC:ssä, itkuisen oloinen...ohjattu lepäämään

9.30 nukkuu

10.30 nukkuu

11.30 nukkuu

12.30 nukkuu

13.00 syönyt,

13.30 juonut vettä

14.30 lepäilee

15.30 nukkuu

16.30 syönyt

17.30 jututettu lasta

18.30 lepäilee

19.30 syönyt

20.30 eristäminen päättyy.

Lapsen käyttäytymiseen eristämistilanteessa ei näytä yllä mainittujen eristämismerkintöjen perusteella liittyvän häneen itseensä tai muihin kohdistuvaa vaaraa tai välitöntä vaaraa siitä, että hän itse joutuisi käyttäytymisensä vuoksi muiden lasten väkivallan kohteeksi.

Eristämismerkintöjen perusteella näyttää siltä, että perusteet eristämiseksi ovat lakanneet (jos niitä on alun perin edes ollut) hyvin pian lapsen eristämisen alkamisen jälkeen.

Eristämistä on seurantamerkintöjen perusteella jatkettu yli laissa säädetyin maksimijaksin: 2.3.2018 klo. 19.59 - 3.3.2018 klo 20.30.

Lastensuojelulain mukaan tehtyjen edellä kuvattujen eristämispäätösten ja niitä koskevien merkintöjen mukaan näyttää siltä, ettei edellytyksiä eristämisen päätöksessä mainitulle kestolle ole ollut. Eristämiset olisi näissä tilanteissa tullut välittömästi lopettaa siten kuin laissa on nimenomaisesti määrätty.

Yhden eristämispäätöstä koskevien merkintöjen mukaan eristämiseen lastensuojelulaissa säädetty enimmäisaika oli ylitetty. Myös tältä osin menettely on ollut lainvastaista.

5.9.5 Eristämistilassa oleva tallentava videovalvonta

Erkka 1 huoneessa oli tallentava valvontakamera.

Loikalan kartanon omavalvontasuunnitelman mukaan ”Loikalan kartanon turvahuoneen kamera ei ole nauhoittava/tallentava”.

5.10 Lapsen postin tarkastaminen

Lastensuojelulain 67 §:n mukaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapselle osoitettu kirje tai siihen rinnastettava muu luottamuksellinen viesti taikka muu lähetys sisältää 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, saadaan lähetyksen sisältö tarkastaa kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta. Säännös oikeuttaa tarkastamaan vain lapselle *osoitetun* lähetyksen tai muun luottamuksellisen viestin. Säännöksen soveltamisala ei siten ulotu lapsen itsensä *lähettämiin* kirjeisiin tai muihin lähetyksiin.

Loikalan omavalvontasuunnitelman mukaan lapsen kirjeitä tai viestejä ei lueta, mutta aikuinen valvoo yleisesti, ettei niiden mukana saavu tai lähde kiellettyjä esineitä tai talon omaisuutta.

Loikalan omavalvontasuunnitelmasta ilmenee siis, että lapselle tulevaa ja myös hänen lähettämäänsä postiliikennettä valvotaan.

Tarkastuksella lapset kertoivat, että heidän täytyy avata kaikki heille tuleva posti Loikalan ohjaajien läsnä ollessa. Laitos vahvisti tämän menettelyn.

Lapset kertoivat myös, että myös sosiaalityöntekijän heille lähettämä posti on avattava ohjaajien läsnä ollessa.

Sosiaalityöntekijän lähettämä posti voi sisältää sellaisia luottamuksellisia lapselle lähetettyjä viestejä tai muita asiakirjoja, jotka eivät kuulu sijaishuollon järjestämisestä vastuussa olevalle laitokselle. Tällainen menettely, jossa lapsen on näytettävä sosiaalityöntekijän lähettämät viestit laitokselle kaventaa toisaalta lapsen oikeuksia vapaasti ilmaista omia mielipiteitään ja toisaalta sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia valvoa järjestettävän sijaishuollon laatua ja sijaishuoltopaikan toimintaa.

Lapselle tulevan postin edellä kuvattu valvonta edellyttää lastensuojelulain mukaisen perustellun syyn olemassaoloa. Oikeutta lapsen lähettämän postin valvontaan laitoksella ei lastensuojelulain 67 §:n perusteella ole.

5.11 Erityisen huolenpidon järjestäminen

Tarkastuksella ilmeni, että laitoksella on ”Eho-kansio” erityisen huolenpidon järjestämistä varten. Lapset kuvailivat yhden lapseen olleen Loikalassa ”eho-jaksolla” ja totesivat, että ”olipa outo eho”.

Etelä-Suomen aluehallintovirastosta saadun tiedon mukaan Loikalan toimiluvassa ei ole mainintaa siitä, että laitoksessa järjestettäisiin erityistä huolenpitoa, tai että laitoksella olisi siihen erikseen määritellyt tilat.

Mikäli laitos järjestää lastensuojelulain mukaista erityistä huolenpitoa, on hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön henkilöstörakenteessa otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. Tämä edellyttää riittävien ja hoidon tarpeeseen vastaavien henkilökuntaresurssien varaamista laitokseen tai sen asuinyksikköön, jossa erityistä huolenpitoa järjestetään. Mikäli yksikössä on samanaikaisesti hoidettavina sekä erityistä huolenpitoa vaativia lapsia, että normaalia lastenkotihoitoa vaativia lapsia, tulee kumpaakin ryhmää varten olla omat tilat ja henkilökunta.

Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 7 §:n mukaan yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajan, joka jatkuvasti tuottaa ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja, on saatava lupaviranomaiselta lupa palvelujen tuottamiseen ennen toiminnan aloittamista ja olennaista muuttamista.

Lupa kattaa kaikki palvelujen tuottajan toimintayksiköt, joissa tuotetaan ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja.

Vaikka erityisen huolenpidon järjestäminen ei edellytä erillistä toimilupaa, on 7 §:n mukaisessa lupaharkinnassa arvioitava edellytykset erityisen huolenpidon järjestämiselle laitoksessa. Mikäli laitos järjestää erityistä huolenpitoa, tulee tämän ilmetä myös sille myönnetyssä luvassa.

5.12 Rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen

Lastensuojelulain 74 §:ssä säädetään, että lain 65–70 §:ssä tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käytön seurannan ja valvonnan turvaamiseksi on lastensuojelulaitoksen asianmukaisesti kirjattava käyttämänsä rajoitustoimenpiteet.

Kirjaamisen tulee sisältää rajoitustoimenpiteen kuvaus, toimenpiteen peruste ja kesto, toimenpiteestä päättäneen, sen käytännössä toteutaneen ja siinä läsnä olleen henkilön nimi sekä tarvittaessa 66 §:n 1 momentissa ja 67 §:n 3 momentissa tarkoitettu erityinen syy. Lisäksi

on mainittava toimenpiteen mahdollinen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan.

Kirjaamisessa on myös mainittava, miten lasta on kuultu ennen rajoitustoimenpiteestä päättämistä tai sen toteuttamista ja mikä oli lapsen mielipide asiasta. Kirjaamisten sisältö on lähetettävä tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuukausittain.

Kirjausmerkinnöistä on selvittävä myös se, miten rajoitustoimenpide on tosiasiallisesti toteutettu ja onko samanaikaisesti tai peräkkäin käytetty eri rajoitustoimenpiteitä.

Lastensuojelussa on kirjattava asian vireilletulosta lähtien kaikki lapsen tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. Asiakasasiakirjojen ylläpito ja niiden huolellinen laatiminen mahdollistaa lapsen hoidon ja huolenpidon suunnittelun, sen toteuttamisen ja seurannan.

Lasta koskevilla asiakirjamerkinnöillä on merkitystä arvioitaessa lapsen lastensuojelutarvetta ja sen johdosta järjestettäviä palveluja ja tukitoimia. Asiakirjamerkinnöillä on erityistä merkitystä myös silloin, kun päätetään esimerkiksi lapsen huostaanotosta, tai kun kysymys on lapsen sijaishuoltoon liittyvästä muusta päätöksenteosta.

Lastensuojelulaitoksen on edellä sanotun mukaisesti kirjattava ja tarkemmin kuvattava lasta koskeviin asiakirjoihin (päivittäismerkintöihin) myös laitoksen käytäntöihin perustuvat kasvatukselliset toimenpiteet, joita lapseen on kohdistettu.

5.13 Rajoituspäätöksissä ja kirjauksissa havaittuja puutteita

Joistakin merkinnöistä ilmenee, että lapsi tai lapsen vanhempi oli ollut eri mieltä lapsen lomien järjestämisestä. Asiakirjoissa ei ole kuitenkaan kuvattu, mihin tämä erimielisyys on perustunut ja mitä lapsen vanhempi tai lapsi itse on asiassa esittänyt. Asiakirjoissa on kuvattu ainoastaan lopputulos esimerkiksi siten, että lapsen vanhempi oli asiasta lopulta samaa mieltä. Yksityiskohtaisemmat tiedot asiakirjoissa ovat kuitenkin tarpeen sijaishuollon valvonnassa, kuten myös tilanteessa, jossa lapsi tai hänen huoltajansa tai muu yhteydenpitoon oikeutettu henkilö on eri mieltä laitoksen työntekijöiden kanssa siitä, millä tavoin ja missä laajuudessa yhteydenpitoa tulisi toteuttaa.

Useista lapsia koskevista asiakirjoista ilmenee, että lapsen koulunkäynti on karkureissun jälkeen lopetettu tai keskeytetty. Lapsella on oikeus sijaishuollon aikana saada perustuslain 16 §:n mukaisesti perusopetusta ja muuta hänen tarvitsemaansa opetusta ja koulutusta. Tämän takia asiakirjoista tulisi selvästi ilmetä, miksi lapsen koulunkäyntiä ja opetusta on päädytty rajoittamaan ja kuka siitä on päättänyt. Mikäli laitos ja sosiaalityöntekijä ovat asiassa neuvotelleet, tulee tämä ilmetä myös asiakirjoista. Asiakirjoista ei myöskään ilmene, että millä tavoin lapsen sosiaalityöntekijä ja sijaishuoltopaikka (Loikalan kartano) on

tehnyt lastensuojelulain 45 §:n 3 momentin tarkoittamaa yhtistyötä lapsen huoltajien kanssa.

Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus saada myös riittävät terveydenhuollon palvelut siten, kuin perustuslain 19 §:ssä säädetään. Lasta koskevista asiakirjoista tulee tämän takia ilmetä, miten terveydenhuolto on pyritty järjestämään ja mitä lapsi on itse mieltä terveydenhuollon palveluista tai esimerkiksi hänelle määrätystä lääkityksestä. Tällaisia yksiselitteisiä kirjauksia ei Loikalan kartanon asiakirjoista ilmene.

Loikalan toimittamista päätösasiakirjoista ilmenee lukuisia puutteita ja virheitä.

Rajoitustoimenpiteitä koskevissa asiakirjoissa ei ole kuvattu asianosaisen mielipiteen sisältöä silloin, kun asiakirjoista ilmenee, että asianosainen vastustaa rajoitustoimenpidettä.

Loikalan kartanon toimittamien asiakirjojen ja tarkastushavaintojen mukaan Loikalan kartanossa tehdään lapsen saapuessa Loikalaan aina säännönmukaisesti liikkumisvapauden rajoittamispäätös sekä pääsääntöisesti yhteydenpidon rajoituspäätös. Loikalan kartanon laatimista asiakirjoista ei ilmene, millä tavoin näistä rajoitustoimenpiteistä päätettäessä on tehty sellaista yksilökohtaista harkintaa, jota lastensuojelulaissa edellytetään.

Lasta koskevista eristämispäätöksistä ja eristämistä koskevista seurantamerkinnöistä ei ilmene eristämisen lopettamisen perustetta. Eristämispäätöksistä ilmenee, että päätökset on pääsääntöisesti tehty heti vuorokaudeksi (24 tuntia) kerrallaan. Rajoituspäätöksistä tai niitä koskevista seurantamerkinnöistä ei kuitenkaan ilmene perustetta tällaiselle eristämisen ennakolta määritellylle kestolle.

Tarkastushavaintojen perusteella on selvää, ettei Loikalan kartano ole aina tehnyt päätöksiä rajoitustoimenpiteistä siten, kuin lastensuojelulaki edellyttää.

Rajoituksia lasten liikkumisessa ja yhteydenpidossa sekä myös lapsen sosiaalisen elämän rajaamisessa on toteutettu huomattavissa määrin ilman lakiperusteita. Käytännöt ovat perustuneet Loikalan sääntöihin.

Kaikista toimeenpannuista rajoituksista ei ole aina tehty lainkaan päätöksiä tai edes kirjauksia.

Henkilönkatsastuksen ja - tarkastuksen osalta ei asiakirjoista aina ilmene, millä tavoin asiaa on yksilökohtaisesti harkittu ja mikä on sääntöksen tarkoittama erityinen syy rajoitustoimenpiteen suorittamiselle.

6 LOIKALAN KÄYTÄNNÖISTÄ

6.1 Lasten välisten keskustelujen rajaaminen laitoksessa

Perustuslain 12 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauden sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.

Sananvapauden ydinalueeseen kuuluu jokaisen oikeus puhua ja keskustella vapaasti toisen ihmisen kanssa, ilman että sitä rajoitetaan käskyillä, kielloilla tai asettamalla uhkia, joita laitoksessa oleva henkilö joutuu seuraamusten pelossa noudattamaan.

Lasten oikeuksien sopimuksen 13 artiklan mukaan lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä. Tätä oikeutta voidaan rajoittaa vain lailla, jos rajoitus on välttämätön esimerkiksi muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi.

Tarkastushavaintojen mukaan lapsen saapuessa Loikalan kartanoon lapsella ei ole yleensä ole alkuvaiheessa lupaa puhua muiden lasten kanssa ja hän viettää aikaansa pääsääntöisesti yksin. Lapsi ulkoilee ja liikkuu huoneensa ulkopuolella vain ohjaajan kanssa, eikä hänen ole tuolloinkaan sallita keskustella muiden lasten kanssa.

Lapset kertoivat, että he eivät saa alkujakson jälkeenkään Loikalassa keskustella vapaasti keskenään. Lapset eivät saa esimerkiksi avata toisten lasten huoneiden ovia ja jutella muiden lasten kanssa vapaasti kahdestaan. Keskustelu muiden lasten kanssa on käytännössä mahdollista vain lasten ulkoillessa valvotusti tai yhteisissä tiloissa. Tällöinkin keskustelua valvotaan ja tietyt puheenaiheet ovat kiellettyjä: esimerkiksi päihteet, karkumatkat, Loikalan käytäntöjen arvostelu tai kantelun tekeminen esimerkiksi oikeusasiamiehelle.

Loikalan laatimien erään lapsen kirjausmerkintöjen mukaan kaksi lasta ”olivat jääneet kiinni” siitä, että he olivat puhuneet toisilleen Banzai-yksikön seinien läpi omista huoneistaan käsin.

Toisen lapsen päivittäismerkinnöistä ilmenee, että ”nuorten keskinäiset seurustelusuhteet, varsinkin fyysisen kanssakäymisen suhteen ovat etenkin Banzai-yksikössä mahdottomia, koska ohjaaja on aina läsnä eikä nuoria päästetä keskenään valvomattomiin tiloihin”.

Loppukeskustelussa laitos ei kiistänyt yllä kuvattua menettelyä ja perusteli toimintaansa muun muassa sillä, että lasten keskinäiset keskustelut eivät tuo kenellekään mitään ”lisäarvoa”.

Loikalan kartanon säännöillä, joilla pyritään järjestelmällisesti katkaistamaan ja estämään lasten sosiaaliset suhteet, puututaan lapsen sananvapauden rajoittamisen ohella lapsen perustuslain 10 §:n turvaamaan yksityiselämän suojaan sekä lapsen itsemääräämisoikeuteen.

Lapsella, kuten jokaisella ihmisellä, on oikeus elää omaa elämäänsä ja tähän liittyen vapaasti päättää omista ihmissuhteistaan. Lapsen ihmissuhteita voidaan sijaishuollossa rajoittaa vain lastensuojelulaista ilmevin perustein.

Henkistä väkivaltaa ovat lapsen emotionaalista kehittymistä haittaavat teot, kuten nöyryyttäminen, alistaminen, pilkkaaminen, uhkailu, syrjintä, hylkääminen, lapsen huomiotta jättäminen sekä turvattoman kasvuympäristön tarjoaminen.

Käytäntöjä, joissa lapsen inhimilliseen elämään liittyvät normaalit ja luonnolliset sosiaaliset suhteet katkaistaan, tai niitä voimakkaasti rajoitetaan, eivät ole lainmukaisia. Sijoitettujen lasten sosiaalisten suhteiden katkaisemisella puututaan lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin, ilman laissa säädettyä perustetta.

Lasten on ollut pakko seuraamusten pelossa suostua ja alistua tähän menettelyyn. Loikalan kartano käyttää asiassa lakiin perustumatonta laitosaltaa.

6.2 Hiljaiset ruokailut

Loikalassa on käytössä niin sanotut hiljaiset ruokailut. Lapset eivät saa puhua ruokailun aikana keskenään ollenkaan. Kaikki ruoka on syötävä, mikä on lautaselle otettu tai annosteltu. Ruokailu loppuu vasta kun viimeinenkin lapsi on syönyt. Kaikki lapset pitivät ruokailutilannetta ahdistavana, kauhistuttavana ja epänormaalina. Kaikki lasten välinen sosiaalinen kontakti oli ruokailutilanteessa kielletty.

Tarkastajat osallistuivat kahteen hiljaiseen ruokailuun. Tarkastustilanteessa ruokailutilanne ja ruokalassa vallitseva ilmapiiri tuntui tarkastajista erittäin painostavalta ja epämuikavalta. Tarkastajat havainnoivat, että lapset olivat ruokalassa ahdistuneita ja alistuneita. Tarkastajat yrittivät keskustella samassa pöydässä istuneiden lasten kanssa ruokailun kuluessa. Lapset eivät kuitenkaan uskaltaneet vastata tarkastajille peläten puhumisesta heille aiheutuvia seuraamuksia. Tarkastajat näkivät, miten erään lapsen silmät laajentuivat pelosta, kun tarkastajat esittivät hänelle kysymyksen.

Lasten piti myös syödä lautanen tyhjäksi siitä riippumatta, pitikö lapsi ruuasta vai ei. Tarkastustilanteessa tarkastajien pöydässä istunut lapsi silminnähden pidätteli oksennusta ja pakotti itsensä syömään ruokaannoksen. Lapsi kertoi myöhemmin, että lapsi inhosi sinä päivänä tarjolla ollut ruokaa, mutta ruoka oli sääntöjen mukaan pakko syödä loppuun, koska muussa tapauksessa siitä voidaan rangaista eristämishuoneeseen menemisellä (erkka 1-3 huoneet).

Ruokailutilanne jatkuu Loikalan sääntöjen mukaan siihen asti, kunnes kaikki ovat syöneet lautasen tyhjäksi. Ruokailun loppua kohden ruokalassa kuului enää tarkastajien pöydässä istuneen lapsen ruokailuväli-

neistä kuuluva kilinä ja kaikki muut lapset ja ohjaajat istuivat täysin äänettöminä odottamassa tämän lapsen ruokailun loppumista. Tässä vaiheessa muut lapset olivat jo kääntyneet katsomaan lasta, jolla oli vaikeuksia syödä ruokaansa loppuun. Tarkastajille syntyi vaikutelma, että lapset ovat ruokailusääntöjen johdosta ajautuneet painostamaan ja syylistämään toisiaan sanattomalla viestinnällä syömään mahdollisimman nopeasti hiljaisen ruokailutilanteen keston lyhentämiseksi.

Laitoksen ruokailusäännöt saattavat johtaa myös siihen, että lapset eivät ota lisää ruokaa, vaikka heillä olisi vielä nälkä, koska lisäruuan ottaminen pitkittää kaikkien lasten hiljaista ruokailua.

Lisäksi lapset oli luokiteltu ruokailutilanteessa eriarvoisiksi. Loikalan ruokalassa on kolme pöytää, joihin Loikala jakaa lapset heidän käyttäytymisensä mukaan. Pöydässä 1 istuivat uudet lapset ja hatkalta palanneet lapset sekä ne, jotka käyttäytyvät huonosti tai ovat jotenkin mokanneet ja vaativat tarkkailua. Pöydässä 1 oli eniten ohjaajia valvomassa ruokailua. Pöydässä 2 istuivat paremmin käyttäytyvät lapset ja ne lapset, jotka olivat uuden lapsen pöytään 1 joutumisen myötä jouduttu siirtämään pöytään 2. Peräpöydässä istuvat ”edistyneimmät”, ”parhaiten käyttäytyvät” tai ”kiltit lapset”. Tarkastajat istuivat tässä pöydässä.

Loikalan kartanon omavalvontasuunnitelman ja laitoksen tarkastuksella kertoman mukaan ”ruokailuajat Loikalassa ovat yhteisöllisesti päivän ajankohtia ja kasvatuksellisesti oivallisia tilanteita. Hyvän ruokakulttuurin ja hyvien ruokailutapojen opettaminen on yksi keskeisimpiä tehtäviä. Ruokailutilanteet pyritään rauhoittamaan ja usein ne pidetään täysin hiljaisina.” Suunnitelman mukaan ”ruokailu päättyy, kun kaikki ovat syöneet ja palauttaneet astiansa.”

Laitoksessa lapselle annettavan kasvatuksen tarkoituksena on myös opettaa lapselle hyviä yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä tapoja ja sääntöjä. Yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttynä ja käytettynä tapana on ottaa toiset ruokailijat kohteliaasti huomioon ja muun muassa keskustella ruokailun aikana samassa pöydässä istuvien ihmisten kanssa.

Yksilön itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös oikeus vapaasti päättää siitä, syökö hän, ja kuinka paljon. Syömään pakottaminen tai kiristäminen ei ole sallittua, eikä syömättä jättämisestä voida antaa rangaistusta.

Loikalan kartanon tapaa luokitella lapset heidän käyttäytymisensä perusteella tiettyihin pöytiin ja järjestää lasten ruokailut täysin hiljaisina ei voida pitää hyvänä ja tavanomaisena kasvatuksena. Menettelyyn liittyy epäasiallista vallankäyttöä, jolla tosiasiaa alistetaan ja nöyryytetään lasta.

Edellä kuvatuilla ruokailuun liittyvillä säännöillä puututaan lapsen itsemääräämisoikeuteen ja sananvapauteen. Näitä sääntöjä ei voida pitää sijaishuollon järjestämisen ja yksilöllisten tavoitteiden saavuttamiseksi välttämättömänä, eikä millään tavoin puolustettavana.

6.3 Kameravalvonta ja ikkunoiden hälytyslaitteet

Loikalan kartanossa on tallentava kameravalvonta kaikissa yleisissä tiloissa lukuun ottamatta kartanon antiikkihuonetta. Myös laitoksen ulkoalueilla on tallentava kameravalvonta.

Lasten kertoman mukaan Banzai-yksikössä kameravalvonnan tarkoituksena on valvoa, etteivät lapset poistu huoneistaan luvatta tai oleskele muiden lasten huoneissa. Pihapiirissä kieltoa mennä toisten lasten huoneisiin tai poistua vapaasti muutoin asuntolasta valvotaan lasten mukaan valvontakameroilla.

Ainakin Banzai-yksikössä lasten asuinhuoneiden ikkunoihin oli lisäksi asennettu hälytysjärjestelmä. Jopa tuuletusikkunan avaaminen aiheuttaa hälytyksen, joka menee suoraan ulkopuoliselle vartiointiliikkeelle.

Lastensuojelulaitoksessa toteutettavasta kameravalvonnasta ei ole säännelty lailla, kuten esimerkiksi vankiloissa toteutettavan kameravalvonnan osalta on tehty.

Kameravalvonnalla, oli sitten kysymys nauhoittavasta tai ei-nauhoittavasta kameravalvonnasta, puututaan aina henkilön yksityisyyteen. Kameravalvonnan järjestämisessä on noudatettava suhteellisuusperiaatetta. Tällöin on arvioitava, voidaanko kameravalvonnan sijasta käyttää muita lapsen yksityisyyttä paremmin huomioivia keinoja. Jatkuvaa kameravalvontaa voidaan järjestää vain, jos kysymys on lapsen terveyden, hoidon ja turvallisuuden kannalta välttämättömästä valvonnasta, joka ei ole muutoin järjestettävissä. Kameravalvonnan sekä sen syyn tulee olla kaikkien tiedossa.

Kameravalvonnan järjestämisellä ei siis voida korvata puutteellisia, sijoitettujen lasten hoidon tarpeeseen vastaamattomia henkilöresursseja, eikä varsinkaan lapsen tarvitseman laitoksen ohjaajan tai muun työntekijän tukea ja läsnäoloa sijoitetun lapsen arjessa.

Sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:n tarkoittamaa laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa voidaan toteuttaa vain silloin, kun toimintayksiköllä on riittävä määrä koulutettua henkilökuntaa suorittamassa toimintayksikölle kuuluvia tehtäviä. Vaadittavaan henkilöstötarpeeseen vaikuttavat kulloinkin erityisesti annettavat palvelut, asiakasryhmä sekä asiakkaiden tarpeet ja heidän kuntonsa. Henkilökunnan määrään vaikuttavat myös lasten määrä, ryhmäkokoo, työaikajärjestelyt, tilat sekä tehtävien ja toiminnan järjestämistapa.

Henkilöstömäärän ja sen koulutusrakenteen arvioinnissa on aina otettava huomioon yksikön toiminnallinen kokonaisuus. Hoidettavina olevien lasten tarpeet voivat myös muuttua, joten henkilöstötarvetta tulee arvioida joustavasti koko ajan.

Henkilöstön määrä, osaaminen ja perehdytys tulee olla sellaisella tasolla, että liian vähäinen henkilöstömäärä tai puutteet henkilöstön osaamisessa suhteessa asiakaskunnan hoitoisuuteen ja hoidon vaativuuteen eivät johda lapsen yksityisyyden suojan kohtuuttomaan rajoamiseen jatkuvalla kameravalvonnalla vain laitoksen tarpeista johtuen.

Loikalan kartanossa kameravalvonta kattaa käytännössä kaikki laitoksen tilat lasten omia huoneita ja saniteettitiloja lukuun ottamatta. Lasten jokainen liike oman huoneensa ja saniteettitilojen ulkopuolella tallennetaan. Näin laajan kameravalvonnan järjestämistä lapsen kodiksi tarkoitetuissa tiloissa ja sen ympäristössä ei voida pitää lapsen sijaishuollon järjestämisen kannalta välttämättömänä, hyväksyttävänä eikä kohtuullisena. Lasten liikkumista valvotaan ja tosiasiaassa rajoitetaan myös ainakin Banzai-yksikössä ikkunoihin asennetulla hälytysjärjestelmällä. Näin kattava kameravalvonta ja hälytysjärjestelmä ei ole hyväksyttävä.

6.4 Lapsen itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä loukkaavat käytännöt

6.4.1 Meikkaus ja vaatekielto ja lapsen yövaatteista määrääminen

Lapset kertoivat, etteivät he saa meikata laitoksessa, värjätä hiuksiaan, ottaa lävistyksiä, käyttää toppeja tai muuta laitoksen mielestä epäasiallista vaatetusta. Lapset eivät ymmärtäneet mainittujen sääntöjen perustetta ja tarkoituksenmukaisuutta. Lapset kokivat mainitut säännöt epäoikeudenmukaisina ja heidän itsemääräämisoikeuteensa puuttuvina.

Laitos vahvisti, että sillä on käytössään lasten kertomat säännöt.

Erään 15-vuotiaan lapsen päivittäismerkinnöistä ilmenee, että lapsi nukkui yöt omassa huoneessaan stringit päällä. Merkintöjen mukaan "lastensuojelulaitoksessa nukutaan asialliset vaatteet päällä" ja "lapsella nukkuessaan hyvin pienet alushousut jalassa ja tilanne on kiusallinen yötyöntekijän kannalta, koska valvontaa on kuitenkin suoritettava". Laitoksen merkintöjen mukaan lapsi on kysynyt, pitääkö nukkua housut jalassa. Hänelle on vastattu, "että kyllä, ja mieluummin vaikka pitkät yöppis housut".

Lävistykset, pukeutuminen ja esimerkiksi hiusten värjääminen liittyvät keskeisesti henkilön oman identiteetin ilmaisemiseen.

Ottaen huomioon, että Loikalan kartanoon sijoitetut lapset ovat teini-ikäisiä, on heillä oikeus itse päättää vaatetuksestaan kuten siitä, millaisia yövaatteita käyttää.

Loikalan säännöillä, jotka koskevat lapsen ulkonäköä, puututaan lapsen perustuslain 7 ja 10 §:ssä perusoikeuksina suojattuun itsemääräämisoikeuteen ja yksityisyyden suojaan, eli lapsen oikeuteen määrätä vapaasti omasta kehostaan ja ulkonäöstään.

Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen suojaa sellaiselta ihmisarvoa loukkaavalta kohtelulta, joka toteutetaan puuttumalla henkilön fyysiseen olemukseen ilman hänen suostumustaan. Yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä.

Laitoksen säännöt eivät saa rajoittaa lapsen itsemääräämisoikeutta enempää, kuin on välttämätöntä. Asiaa on kussakin asiayhteydessä arvioitava jokaisen lapsen kohdalla erikseen yksittäisten perusoikeuksien kaventamisen välttämättömyyden näkökulmasta. Laitoksessa ei voida antaa yleisiä, ehdottomia ja kaiken kattavia kieltoja tai määräyksiä, kuten edellytystä siitä, että lasten on pakko, vastoin omaa tahtoaan käydä suihkussa joka ilta.

Laitoksen yötyöntekijät, jotka ovat pääsääntöisesti miehiä, katsovat lasten huoneisiin säännönmukaisesti useita kertoja yön aikana. En pidä menettelyä hyväksyttävänä. Asiaa on arvioitava toisin, mikäli lapsen yksilöllinen tilanne edellyttää myös yöaikaista lapsen terveydestä ja turvallisuudesta huolehtimista.

6.4.2 Kielto käyttää tamponeja

Erään lapsen asiakirjoista ilmenee, että Loikalan sääntöjen mukaan tytöt saavat käyttää tamponeja ainoastaan urheillessa ja saunomisen tai uimisen yhteydessä.

Tytöt eivät asiakirjamerkintöjen perusteella laitoksessa asuessaan saa itse päättää, mitä hygieniatuotteita hän kuukautistensa aikana käyttää. Lapsilla ei laitoksen muiden sääntöjen (lapsi ei pääse kauppaan) johdosta ole mahdollisuutta myöskään itse hankkia kaupasta haluamiaan kuukautissuojia, vaan tytöt ovat laitoksen valitsemien ja hankkimien tuotteiden varassa.

Tällaisella säännöllä laitos puuttuu lapsen yksityisyyteen ja hänen itsemääräämisoikeuteensa. Sääntö on osoitus lasten henkilökohtaiseen elämään kohdistuvan kontrollin laajuudesta, joka laitoksessa lasten kertoman ja asiakirjamerkintöjen perusteella on.

Loikalan kartanon käytäntö rajoittaa voimakkaasti tytön oikeutta määrätä omasta kehostaan ja päättää omista hänen henkilöönsä ja yksityisyyteensä syvästi liittyvistä asioista. Käytännöllä puututaan lapsen perustuslain 10 §:n yksityiselämän suojattuun ydinalueeseen, jokaiselle kuuluvaan oikeuteen päättää omasta yksityiselämästään ja henkilökohtaisista asioistaan.

Sellainen käytäntö, jossa lastensuojelulaitos määrää siitä, millaisia kuukautissuojia oman kotinsa ulkopuolelle sijoitetut tytöt saavat laitoksessa käyttää, on tyttöjä alistava eikä kunnioita tyttöjen oikeutta ihmisarvoiseen kohteluun. Lapsella on oikeus päättää itse siitä, millaisia kuukautissuojia hän käyttää.

6.4.4 Lastensuojeluasiakkuuden paljastuminen

Lasten mukaan heitä kuljetetaan muun muassa kouluun ja julkisen liikenteen asemille Loikalan autolla, joka on varustettu Loikalan kartanon tunnuksilla.

Sosiaalihuollon asiakkuus on julkisuuslain mukaan ehdottomasti salassa pidettävä. Menettely on siten lainvastainen. Kuljetuksen tällaisesta järjestämisestä saattaa aiheutua lapsille leimautumista, ja joka tapauksessa siitä on pääteltävissä lapsen olevan sijoitettuna Loikalan kartanon lastenkotiin.

6.5 Rasismi

Tarkastuksella yksi lapsista kertoi, että eräs laitoksen työntekijä oli kohdellut häntä rasisistisesti kertomalla hänelle muidenkin lasten ja aikuisten kuullen ”neekeriläppää”. Lapselle kerrotut vitsit ilmenevät kohdasta 2.16. Laitoksen työntekijä oli lapsen kertoman mukaan uhannut lasta myös väkivallalla.

Lapsen suostumuksella asiaa ryhdyttiin selvittämään laitoksen johdon kanssa. Tarkastuksen jälkeen laitoksen johtajalle lähetettiin kirjallinen selvityspyyntö koskien kyseisen työntekijän käyttäytymistä. Kirjallisen selvityksen sijaan laitos toimitti selvityksenään videotallenteen noin tunnin pituisesta tilaisuudesta, johon osallistui kyseinen työntekijä, lapsen vanhemmat, lapsi ja laitoksen johtaja.

Videotallenteella laitoksen työntekijä myöntää rasisistiset vitsit ja epäasiallisen menettelynsä. Tallenteelta ilmenee myös, että toinenkin laitoksen työntekijä on kohdellut lasta rasisistisesti. Tallenteesta selviää myös se, että laitoksen henkilökunta on pääosin suhtautunut hyväksyvästi, sallivasti tai passiivisesti näiden työntekijöiden epäasialliseen ja rasisistiseen kielenkäyttöön. Videotallenteella laitoksen johtaja antaa vakavan huomautuksen työntekijälleen.

Videotallenteella annetaan ymmärtää, että laitos on suhtautunut työntekijän menettelyyn vakavasti ja asiaa on selvitetty. Tallenteelta ei kuitenkaan ilmene se, oliko lasta mitenkään valmisteltu asian läpikäymiseen neljän aikuisen kanssa siten, että tilanne tallennetaan ja että tallenne pyytämättä lähetetään oikeusasiamiehen kansliaan. Videotallenteen perusteella näyttää lapsen kannalta katsottuna kohtuuttomalta, että asiaa selvitettiin tällaisella täysin poikkeuksellisella tavalla. Videotallenteella lapsi näyttää silminnähden ahdistuneelta ja osoittaa olemuksellaan olevansa erittäin epämukavassa tilanteessa. En pidä hyväksyttävänä tällaista menettelyä, jolla lapselle aiheutetaan lisää ahdistusta ja lasta alistetaan.

Sijaishuoltopaikassa lapsi on alisteisessa asemassa, eikä hän välttämättä pysty luonnollisella tavalla ilmaisemaan itseään tällaisessa tilanteessa. Lapselle voi olla vaikeata kertoa omaa mielipidettään varsinkin, jos lapsi pelkää hänelle mahdollisesti koituvia seuraamuksia. Tämä ilmenee myös videotallenteella, jossa laitoksen johtaja kertoo, että lapsi on miettinyt, mihin tämä selvitystilanne johtaa ja mitä seurauksia se hänelle mahdollisesti aiheuttaa.

Perustuslain 21 §:n mukaiseen hyvään hallintoon kuuluu kansalaisten oikeuksista ja asianmukaisesta kohtelusta huolehtiminen. Hyvään hallintoon kuuluu asiallinen kielenkäyttö myös suullisessa keskustelussa.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakkaan kohtelulla tarkoitetaan myös niitä tapoja, joilla asiakkaaseen suhdataan eri tilanteissa.

Myös viranomaisen toimeksiannosta toimivan, kuten yksityisen lastensuojelulaitoksen työntekijöiden, on käytäyttyävä asiallisesti ja käytettävä sellaista kieltä ja sellaisia ilmaisuja, jotka ovat hyvän tavan mukaisia ja lasta kunnioittavia. Vaativassa lastensuojelutyössä murrosikäisten lasten kanssa työskennellessä voi olla haasteellisia tilanteita, joissa aikuinen saattaa provosoitua lapsen käytöksestä. Kuitenkaan työssään ammattimaisesti toimiva aikuinen ei saa tällaisessakaan tilanteessa menettää malttiaan, eikä hänen suhtautumisensa lapseen saa missään tilanteessa olla loukkaavaa tai alentavaa.

Laitoksen johdolla on velvollisuus puuttua välittömästi työntekijöiden epäasialliseen ja lasta loukkaavaan kielenkäyttöön ja menettelyyn. Laitoksen johdolla ja myös kaikilla työntekijöillä on velvollisuus huolehtia siitä, että sijoitettua lasta kohdellaan asianmukaisella tavalla ja että henkilökunnan kielenkäyttö on kaikilta osin asiallista ja lasta kunnioittavaa. Mikäli lapsi joutuu elämään sellaisessa yhteisössä, jossa häntä vähätellään, halveksitaan ja nöyryytetään hänen henkilökohtaisten ominaisuuksiensa johdosta, on se lapselle vahingollista ja vaikuttaa negatiivisesti hänen suhtautumiseensa häntä kasvattaviin aikuisiin.

Asiallisen kielenkäytön vaatimus ei estä huumorin käyttämistä. Huumoria käytettäessä tulee kuitenkin aina varmistua siitä, että toinen osapuoli on ymmärtänyt tilanteen oikein, eikä koe huumorilla sanottuja asioita loukkaavina. Tällöinkin kielenkäytön tulee olla asiallista ja lapsen kulloisenkin yksilöllisen tilanteen huomioivaa.

Rasistista tai muuta lasta alentavaa kielenkäyttöä tai käyttäytymistä ei voida missään olosuhteissa pitää hyväksyttävänä.

6.6 Tupakointitilat laitoksessa

Tarkastuksella ilmeni, että henkilökunnan tupakointitilat oli sijoitettu Banzai-yksikön terassille ja ulkoalueella erään rakennuksen taakse.

Kaikki lapset tiesivät henkilökunnan tupakointipaikkojen sijainnin.

Laitoksen johtaja ihmetteli loppukeskustelussa tupakkapaikkojen olemassaoloa.

Vaikka voimassa oleva tupakkalaki ei enää nimenomaisesti kiellä tupakointia laitosalueella, ei tällaista henkilökunnan taukopaikan valintaa, jossa tupakoidaan lasten nähdessä ja heidän läheisyydessään aiheuttaen tupakanhajua laitoksen sisätiloihin, voida pitää hyväksyttävänä.

Lastensuojelulaitoksen henkilökunnan antama sijaishuollon toteuttamiseen liittyvä kasvatustyö antaa laitokseen sijoitetulle lapselle esimerkkejä siitä, miten aikuiset eri tilanteissa käyttäytyvät. Tämän vuoksi laitoksen hoitotyöstä vastaavien henkilöiden ja laitoksessa työskentelevien tulee toimia siten, että sijoitetut lapset voivat omaksua laitoksessa asiallisia käyttäytymismalleja ja hyviä tapoja.

6.7 Päätösten tiedoksianto ja lapsen oikeus saada tieto häntä koskevista asiakirjoista

Perustuslain 21 § sisältää oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja hyvän hallinnon takeita koskevan perussäännöksen. Sen mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Jokaisella on myös oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsitteilyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet tulee turvata lailla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artikla sisältää säännöksen oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon. Sen mukaan jokaisella, jonka sopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä.

Perustuslain 21 §:ä läheisesti vastaava säännös on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappale oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:ssä on säädetty viranomaiselle kuuluvasta selvitysvelvollisuudesta. Mainitun säännöksen mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä sosiaalihuollon asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Säännöksen mukaan selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Lastensuojelulain 5 §:ssä on säädetty lapsen ja nuoren mielipiteen ja toivomusten huomioon ottamisesta. Säännöksen mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä tai lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin.

Päätöksen tiedoksiannosta ja tiedoksiantotavoista on säädetty hallintolain (434/2003) 54–63 §:ssä. Viranomaisen on hallintolain 54 §:n 1 momentin mukaan viipymättä annettava tekemänsä päätös tiedoksi asianosaiselle ja muulle tiedossa olevalle, jolla on oikeus hakea siihen oikaisua tai muutosta valittamalla. Säännöksen 3 momentin mukaan asiakirja annetaan tiedoksi alkuperäisenä tai jäljennöksenä.

Jotta lapsi voisi käyttää oikeuttaan tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin, lapselle tulee antaa häntä koskevat päätökset tiedoksi. Lapselle tulee myös antaa asiaan vaikuttavia muita tietoja, jotta lapsi voi tehdä tietoon perustuvan ratkaisun oikeussuojakeinojen käyttämisestä. Päätöksiä tiedoksi annettaessa olosuhteiden tulisi olla sellainen, että lapsi pystyy tosiasiasa vastaanoottamaan ja ymmärtämään hänelle kerrottavaa tietoa rajoituspäätöksen perusteista.

Lasten kanssa käytyjen keskustelujen perusteella syntyi sellainen kuva, että ainakaan kaikille lapsille ei ole kaikissa tilanteissa riittävällä ja lapsen kannalta ymmärrettävällä tavalla kerrottu heidän oikeuksistaan ja rajoituspäätösten sisällöstä silloin, kun päätöksiä on annettu tiedoksi.

Lapsella on oikeus säilyttää (niin halutessaan) omat asiakirjansa tai niiden kopiot itsellään. Siinä tapauksessa, että lapsi itse ei halua säilyttää omia asiakirjojaan, voidaan niitä säilyttää lapsen lukuun yksikön toimistossa. Lapsella tulee tällöinkin kuitenkin olla aina mahdollisuus perehtyä rauhassa hänelle tullessiin asiakirjoihin. Lapsen asiakirjat tulee olla helposti saatavilla erityisesti valitusajan tai muun määräajan kulumisen aikana.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja lapsen sijaishuolto- paikan velvollisuutena on edistää lapselle kuuluvien tiedollisten oikeuksien toteutumista ja kertoa lapselle hänen käytettävissään olevista oikeussuojakeinoista. Lapsella tulee olla aina hänen iästään riippumatta oikeus saada tietoa mm. siitä, minkälaisia toimivaltuuksia ja velvollisuuksia viranomaisella tai viranomaisen toimeksiannosta toimivalla lastensuojelulaitoksella on, millä tavoin lapsi pystyy esittämään omia näkemyksiään, mikä merkitys niillä on ja mitä velvollisuuksia ja oikeuksia lapsella on.

Eräs lapsi kertoi, että hän oli pyytänyt eristämisestään syntynyttä videotallennetta. Eristämiseen liittyi lapsen kiinnipito eristämishuoneessa. Lapsi piti kiinnipitoa perusteettomana. Lapsi kertoi, että hänen pyyntönsä saada nähdä videotallenne ei suostuttu.

Lapsella on oikeus lastensuojelulaista ilmenevin poikkeuksin lukea ja saada tieto häntä itseään koskevista viranomaisen laatimista asiakirjoista. Tällaisia viranomaisen asiakirjoja ovat myös kunnan toimeksiantosta toimivan yksityisen lastensuojelulaitoksen laatimat lasta koskevat asiakirjat, kuten esimerkiksi laitoksen tekemät päivittäismerkinnät ja mahdolliset lapsesta otetut tekniset tallenteet.

Laitoksella on velvollisuus edistää lapsen oikeutta saada tietoa itseään koskevista asiakirjoista ja muista tiedoista. Erityisen tärkeää tämän lapselle kuuluvan oikeuden toteuttaminen on silloin, kun lapsi kokee, että häntä on kohdeltu epäasiallisesti tai lainvastaisesti laitoksessa.

Lapsella on julkisuuslain 12 §:n mukaan oikeus saada tietoa itseään koskevista viranomaisen asiakirjoista. Lapsi voi pyytää tietoja myös julkisuuslain 11 §:n mukaisesti asianosaisena, esimerkiksi valituksen tai kantelun tekemiseksi. Tätä lapselle kuuluvaa oikeutta saada tiedot itseään koskevana tai asianosaisasemassa voidaan rajoittaa julkisuuslain 11 §:n mukaisella tavalla.

Tietojen luovuttamisesta päättää toimeksiantannon tehnyt viranomainen, jollei se ole siirtänyt ratkaisovaltaa (myönteisissä tilanteissa) esimerkiksi ostopalvelusopimuksessa tai muutoin yksityiselle palveluntuottajalle.

Laitos ei voi ilman lastensuojelulaissa tai julkisuuslaissa säädettyä syytä jättää tietoja antamatta lapselle. Mikäli lapsi pyytää omia asiakirjojaan, eikä pyyntöön perustellusta syystä voida suostua, tulee tällöin noudattaa julkisuuslain mukaista menettelyä ja lapselle tulee antaa asiassa valituskelpoinen päätös. Päätös tehdään sijoittajakunnassa.

Laitoksen velvollisuutena on kielteisissä tilanteissa välittömästi siirtää tietopyyntö kuntaan ja selvittää tietoa pyytäneelle lapselle julkisuuslain mukainen menettely.

6.8 Terveystenhoito

6.8.1 Alaikäisen potilaan asema

Lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen 24 artiklassa (1 kappale) sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudesta nauttia tällaisista terveyspalveluista.

Lastensuojelulain 45 §:n mukaan huostassapidon aikana toimitelmalla on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta.

Sosiaalihuollosta vastaava toimielin voi päättää lapsen terveydenhuollosta huostaanoton tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Huostaanoton tarkoituksen toteuttamisen kannalta välttämättömiä terveydenhuollollisia toimenpiteitä ovat ainakin ne toimenpiteet, joilla pyritään vaikuttamaan huostaanoton taustalla olleisiin syihin.

Jos kysymys on sellaisista terveydenhuollon toimenpiteistä, joilla ei ole merkitystä lapsen sijaishuollon järjestämisen kannalta, päättää niistä lähtökohtaisesti lapsi itse tai lapsen huoltaja potilaslain mukaisella tavalla.

Potilaslain 7 §:ssä on säädetty alaikäisen potilaan asemasta. Säännöksen mukaan, jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Silloin, kun lapsi ei ikänsä ja kehitystasonsa johdosta ole kykenevä päättämään hoidostaan, on alaikäistä hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa. Arvion lapsen kehitystasosta tekee terveydenhuollon työntekijä.

Potilaslain 9 §:n mukaan, jos alaikäinen potilas ikänsä ja kehitystasonsa nähden kykenee päättämään hoidostaan, hänellä on oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee arvioida, millaisia palveluja lapsi tarvitsee, ja miten ja milloin ne hänelle järjestetään. Lapsen hoidon suunnittelusta ja toteuttamisesta on ensisijaisesti vastuussa siis sijaishuollosta vastuussa oleva toimielin, mutta palvelujen käytännön järjestämisessä eri viranomaisten on tehtävä yhteistyötä.

Lapsen sijoittaneen kunnan viranomaisten tulee varmistaa lapselle hyödylliseksi todettujen terveydenhuoltopalvelujen jatkuvuus myös lapsen sijaishuoltopaikan muuttuessa.

6.8.2 Ajan varaaminen lääkärille

Tarkastushavaintojen ja lasten kertoman mukaan lapset eivät itse saa varata aikaa lääkärille. Lääkäriin tai muun terveydenhuollon työntekijän vastaanotolla on yleensä Loikalan työntekijä mukana tutkimushuoneessa yhdessä lapsen kanssa.

Erään Loikalaan sijoitetun lapsen kantelukirjoituksessa lapsi kertoi kohtelustaan Loikalassa ja siitä, että hänen lääkityksensä ei ollut asianmukaista. Lapsi oli pyytänyt Loikalan ohjaajilta ja omalta sosiaalityöntekijältään toistuvasti päästä psykiatrin vastaanotolle, ja että hänen lääkityksensä tarkistetaan. Vasta Loikalan kartanoon lähetetyn selvityspyynnön jälkeen lapsen pääsy psykiatrille toteutui.

Laitoksen on omalta osaltaan sijaishuoltoa viranomaisen kanssa solmivan sopimuksen perusteella antavana tahona myötävaikutettava siihen, että laitokseen sijoitetun lapsen terveydenhoitopalvelujen tarve

arvioidaan, ja että lapsi saa hänelle tarpeelliset terveydenhoitoon liittyvät palvelut. Näin on erityisesti silloin, kun lapsi esittää terveydenhoitoon liittyviä tarpeitaan suoraan laitoksen työntekijälle. Tällaisessa tilanteessa sijaishuoltopaikan velvollisuus on ilman aiheetonta viivästystä ilmoittaa lapsen palvelujen tarpeesta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Mikäli lapsi ilmaisee tarpeensa päästä terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolle, ja jos laitoksella ole mahdollisuutta esimerkiksi resurssivajeen johdosta itse vastata lapsen tarpeeseen, tulee laitoksen ottaa yhteyttä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään ja yhdessä tämän kanssa huolehtia siitä, että lapsen terveystarpeiden tarpeeseen vastataan oikea-aikaisesti.

Lapsella saattaa olla sellaisia henkilökohtaisia tarpeita hakeutua lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolle, joilla ei ole liittymää tai merkitystä sijaishuollon yksilölliseen järjestämiseen. Tämän takia kovin tarkkojen ja yksityiskohtaisten selvitysten pyytäminen lapselta lääkärikäynnin tarpeesta ei lähtökohtaisesti ole perusteltua. Lapsen terveydenhuoltoa käytännössä järjestettäessä tulee arvioida, mikä palvelun järjestämistapa on lapsen edun mukainen, ottaen samalla huomioon myös lapsen oman mielipiteen asiassa.

Lapsella on potilaslain mukaisesti oikeus päättää siitä, kuka on läsnä lapsen tavatessa lääkäriä, tai muuta terveydenhuollon ammattihenkilöä. Halutessaan lapsi voi ottaa mukaan vastaanotolle ohjaajan tai muun tukihenkilön.

6.8.3 Lääkkeiden ottamisen valvonta

Lasten mukaan lapselle määrätyt lääkkeet on otettava ja Loikalan henkilökunta valvoo lääkkeiden ottamista. Useat lapset toivat esille kokevansa, ettei heille määrätyistä lääkkeistä olisi hyötyä ja he haluaisivat vähentää lääkityksen käyttämistä. Osa kertoi, ettei huomaa lääkkeestä yhtään mitään vaikutusta. Muutama lapsi kertoi, että hyötyy Ketipinor-lääkkeestä. Eräs lapsi kertoi saaneensa Seronil-lääkkeestä sivuvaikutuksena raivokohtauksia. Toinen kertoi Ketipinor-lääkkeen väsyttävän niin paljon, että hän menee illalla heti puhelimen palautuksen jälkeen klo 21.00 aikaan nukkumaan.

Lapsille määrätyt lääkkeet olivat pääsääntöisesti vahvojakin mielialalääkkeitä. Laitoksen toimittamista lasten lääkehoitoa koskevista asiakirjoista ei pääsääntöisesti ilmene lasten mahdollisia diagnooseja eikä myöskään sitä, kuka lääkäri on määrännyt lapselle lääkkeen ja milloin lääkemääräys on tehty.

Loppukeskustelussa laitos ilmoitti, että jos lapsi ei tahdo ottaa lääkettä, lapsen kanssa keskustellaan asiasta ja laitos tekee lääkepoikkeamailmoituksen siitä, ettei lääkettä ole otettu tai lapsi ei ole halunnut ottaa lääkettä.

Tarkastaja kuitenkin havaittiin, että lasten on pakko ottaa heille määrätty lääkkeitä. Tarkastaja oli paikalla laitoksen toimistossa, kun lapset tulivat hakemaan iltalääkkeitään noin klo. 18.00.

Tarkastaja näki, miten lapset asettuivat jonoon toimiston ovelle, ottivat vuoron perään vesilasin toimiston pöytätasolta ja ohjaaja antoi kullekin lapselle dosetista lääkkeitä, jotka lapsi nieli ohjaajan edessä. Lasten piti näyttää ohjaajalle lääkkeen nielemisen jälkeen suunsa olevan tyhjä työntäen myös kielensä ulos suusta.

Tarkastuksen havaintojen perusteella kysymyksessä näytti olevan täysin rutiinimenettely, eikä lapsilla ollut tosiasiaa halutessaan mahdollisuutta kieltäytyä lääkkeen ottamisesta.

Lapset, jotka siis olivat monet lähellä täysi-ikää, eivät olleet tietoisia siitä, että heillä on oikeus kieltäytyä lääkkeestä niin halutessaan. Lapset eivät myöskään tienneet sitä, että heillä on mahdollisuus keskustella lääkityksestään oman sosiaalityöntekijänsä kanssa. Keskustelujen perusteella lapset eivät tienneet heillä olevan oikeus kyseenalaistaa oma lääkityksensä ja pyytää sen muuttamista.

Lääkkeiden ottamisen valvonta ilmenee myös laitoksen laatimista asiakirjoista. Erään lapsen päivittäismerkinnöistä ilmenee, että ”lapsi pyörittänyt ko lääkettä suussaan” ja ”pyydetty lasta näyttämään, että lääkkeet suussa”.

Edelleen myöhemmin merkintöjen mukaan ”tuotu myös julki huolta tämän aamuisesta lääkkeen otosta” ja ”lääkkeenjako valvottu tänään ko. tapahtumasta johtuen erityisen tarkasti”.

Suomen lainsäädäntö ei mahdollista lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen pakkolääkitsemistä. Näin ollen lapsella on aina kehitystasonsa mukaisesti oikeus kieltäytyä lääkkeen ottamisesta. Mikäli lapsi syystä tai toisesta kieltäytyy lääkkeiden ottamisesta, tulee asia selvittää yhteistyössä lapsen, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän sekä hoitavan lääkärin kanssa.

Lapsella on oikeus potilaslain mukaisin edellytyksin keskustella häntä hoitavan lääkärin kanssa lääkityksestään ja hoidostaan ja osallistua hoitoaan koskevaan päätöksentekoon.

6.9 Käyttövarat

Kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, kunnan on huolehdittava, että hänen opintojaan ja harrastuksiin tuetaan tarvittaessa taloudellisesti.

Taloudellisen tuen lisäksi lapselle tai nuorelle on hänen omaan käyttöönsä henkilökohtaisia tarpeita varten annettava kalenterikuukaudessa käyttövaroja iästä ja kasvuympäristöstä riippuen seuraavasti:

1) alle 15-vuotiaalle lapselle määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan; ja

2) 15 vuotta täyttäneelle lapselle tai nuorelle vähintään määrä, joka vastaa yhtä kolmasosaa elatustukilain 9 §:ssä säädetystä yhdelle lapselle suoritettavasta elatustuen määrästä.

Säännöksen mukaan alaikäisellä on oikeus itse päättää maksettujen varojen käytöstä sen estämättä, mitä holhoustoimesta annetussa laissa säädetään.

Lapsen sijoituspaikan on pidettävä kirjaa lapselle annettujen käyttö-varojen maksamisesta. Kirjaukset on lähetettävä tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle vuosittain.

Käyttövarojen tarkoituksena on opettaa lapselle oman rahan käyttöä, kuten lapselle opetetaan rahankäyttöä kotonakin. Kysymys on taskurahan luonteisista varoista, jotka voidaan maksaa lapsen iästä ja yksilöllisestä tarpeesta riippuen esimerkiksi kuukausittain, viikoittain tai päivittäin. Lapsella tulee olla mahdollisuus myös yrityksen ja erehdyksen kautta oppia vastuullista rahavarojensa käyttöä.

Käyttövarojen määrään ja maksamiseen ei vaikuta lapsen käyttäytymisen sijoituspaikassa. Käyttövarojen määrää ei voida siten vähentää esimerkiksi lapsen karkumatkojen tai muun käyttäytymisen perusteella. Käyttövaroja ei voi käyttää myöskään esimerkiksi lapsen aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen.

Lapsen sijoituspaikan tulee pitää kirjaa lapselle annettujen käyttövarojen maksamisesta. Käyttövarojen maksamisesta tehdyt kirjaukset on lähetettävä sijaishuoltopaikasta oma-aloitteisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle vuosittain. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä seuraa ja valvoo, miten käyttövaroja on lapselle maksettu ja mihin niitä on käytetty.

Lapset eivät kertomansa mukaan saa käydä kaupassa ja lauantaiksi sallittuja herkkuja saa ostaa viiden euron arvosta valitsemalla Loikalan tuottamasta kansiosta haluamansa herkut. Lapset saivat 52 euroa kuukaudessa käyttövaroja, mutta useimmat lapsista eivät tienneet, missä rahat fyysisesti ovat.

Mikäli lapset tarvitsevat esimerkiksi käsirasvaa, pitää se "tilata" kirjoittamalla toimistossa olevaan lappuun toiveensa. Ohjaajat käyvät ostamassa tavarat.

Lasten mukaan isommat hankinnat menee "rapsan" kautta, eli työryhmä päättää, saako lapsi käyttää omia rahojaan esimerkiksi kuulokkeiden hankintaan.

Loikalan kartanon kanssa käydyssä loppukeskustelussa laitos vahvisti lasten kertomat toimintatavat käyttövarojen maksamisessa ja niiden käytössä.

Loikalan kohdassa 2.28 ja 3.4 kuvattu menettely käyttövarojen maksamisessa ja käyttövarojen käytön rajoittamisessa ei ole lastensuojelulain mukaista.

Lapsen omien rahojen säännöstely ja niiden, tai lapsen pankkikortin haltuunotto, edellyttävät lastensuojelulain mukaisten edellytysten täyttymistä ja asianmukaisten päätösten tekemistä.

6.10 Työnteko ja ahkeruusrahojen maksaminen

Useat lapset arvostelivat erilaisten töiden tekemistä Loikalan kartanossa, luonnehtien sitä muun muassa ”pakkotyöksi” ja ”orjatyövoimaksi”. Lapsilla oli käytössä ”työvihot”, johon tehdyt työtunnit kirjattiin ylös.

Haravoinnin lisäksi lapset kertoivat tehneensä muun muassa muita pihatöitä ja maalanneensa laituria ja hevosaitaa. Lasten sanojen mukaan laitoksessa on ”tosi paljon hommia”. Lapset kokivat työt pakollisina ja kertoivat, että jos töihin ei suostu, joutuu eristämishuoneeseen.

Lapset kertoivat, että tehdystä työstä ei aina saanutkaan siitä ennalta sovittua ahkeruusrahaa (palkkaa). Kuukaudessa kerätyt ahkeruusrahat saattoi myös menettää kokonaan. Kysymyksessä on ollut rangaistus lapsen käytöksestä.

Loikalan kartano ilmoitti loppukeskustelussa, että lapselle ei aina makseta ahkeruusrahoja työhön käytettyjen tuntien mukaan. Laitoksen mukaan ohjaaja voi päättää siitä, että lapselle maksetaan ahkeruusrahaa esimerkiksi vain kolmesta tunnista, vaikka lapsi olisi tehnyt töitä kahdeksan tuntia.

Alla olevasta kuvasta ilmenee, että lapsi oli menettänyt kaikki heinäkuussa 2018 ansaitsemansa ja laitoksen nimenomaisesti hyväksymät ahkeruusrahat tekemästään työstä. Lapsen kertoman mukaan tehdystä työstä ei maksettu palkkaa rangaistuksena heinäkuussa tapahuneesta karkumatkasta. Työvihkosta ilmenee, että lapsi menetti 14,5 tehdyn työtunnin palkan (”ei tunteja maksuun!”), eli 43,5 euroa. Ahkeruusraha on laitoksen mukaan 3 euroa tunnilta.

1.6	Päiväkeittiö	10	Veera
4.6	Päiväkeittiö	8	Annika
5.6	Kesätyö	5	Annika
7.6	Käsihoito, harjoitus	4	Annika
8.6	Päiväkeittiö	8	Annika
11.6	Käsihoito pesu + harjoitus	4	Matti
14.6	Päiväkeittiö	8	Annika
15.6	Siivous	3	J.P.
28.6	Tunnit OK.	50	Veera
13.7	Päiväkeittiö	4,5	Annika
16.7	Päiväkeittiö	1	Annika
17.7	Päiväkeittiö	6	Annika
18.7	Asiainvastaamista	1	Annika
18.7	Päiväkeittiön siivous	2	J.P.
1.8	ET TUNNEJA MAKSUUN	1	Veera
3.8	Päiväkeittiön + siivouksen	3	Annika
9.8	Käsihoito	2	Annika
10.8	Päiväkeittiö	8	Annika
13.8	Päiväkeittiö	8,4	Annika
17.8	Päiväkeittiö	8	Annika
3.9	OK Hylä	25	Veera

Kuva erään lapsen työvihosta

Sijoitetut lapset eivät laitoksessa töitä tehdessään olekaan laitokseen työsuhteessa, mutta lapsella on oikeus luottaa siihen, että hänen suoritettuaan sovitut työtehtävät, Loikala maksaa hänelle työstä sovitun korvauksen (ahkeruusrahan) tosiasiaa tehtyjen työtuntien mukaan. Lapsen kanssa tehtyä sopimusta ei voi yksipuolisesti ja mielivaltaisesti muuttaa.

Laitos ei voi jälkikäteen päättää, ettei se maksakaan lapsen työnteollaan ansaitsemia ahkeruusrahoja. Sopimuksen mukaan lapsen ansaitsemia ahkeruusrahoja ei voi jättää maksamatta rangaistuksena esimerkiksi lapsen karkumatkasta. Sovitun korvauksen (ahkeruusrahojen) maksamatta jättäminen tehdystä työstä ei anna lapselle oikeaa käsitystä hyväksyttävistä sopimuksen tekemiseen liittyvistä pelisäännöistä. Lapsille, joista osa oli lähes täysi-ikäisiä, saattaa jäädä tällaisesta menettelystä väärä käsitys siitä, mikä on oikeudenmukaista toimintaa.

Tarkastushavaintojen ja asiakirjamerkintöjen mukaan lapset tekevät siis Loikalan kartanossa merkittävässä määrin sellaista työtä, jonka ei voida katsoa olevan ominaista lasten tavanomaiselle kasvatukselle.

Lapset tekevät laitoksessa käytännössä päivittäin siivoustöitä ja keittiötöitä ja he kunnostavat kartanon ulkorakennuksia ja rakenteita tiluksilla (mm. aidan maalaustyöt) sekä huoltavat laitoksen pihaa (mm. haravointi) ja ympäristöä. Lapset myös pesevät ja huoltavat laitoksen autoja ja muuta omaisuutta. Epäselväksi jäi, millä tavoin Loikalan kartano huolehtii lasten työolojen turvallisuudesta siten kuin lainsäädännössä on nimenomaisesti säädetty.

Lapset myös siivoavat koko kartanon kaikki yleiset tilat kaksi kertaa viikossa siten, ettei laitoksessa ole nähty tarvetta käyttää ulkopuolista laitoshuoltoa kuten laitoksissa yleensä. Laitoksen keittiössä työskentelee yksi henkilö klo. 14.00 saakka ja joka päivä joku lapsista suorittaa keittiövuoroja.

Lasten laitoksen hyväksi tekemää työtä ei voida tarkastushavaintojen pitää vähäisenä. Tarkastushavaintojen perusteella laitos saattaa saada merkittävääkin taloudellista hyötyä lasten tekemästä työstä. Mikäli korvaus tästä laitoksen hyväksi tehdystä työstä jäisi maksamatta, saisi laitos sijoitettujen lasten kustannuksella perusteetonta hyötyä ja etua.

Lapset toivat esille, ettei työtehtävistä ainakaan aina ole mahdollista kieltäytyä sen uhalla, että lapsi joutuu menemään eristämishuoneeseen tai hänelle aiheutuu muita seuraamuksia. Lasta ei ole kuitenkaan mahdollista rangaistuksen uhalla pakottaa töihin.

Tarkastuksella jäi epäselväksi, millä tavalla edellä kuvattu lasten työnteke palvelee lapsen yksilöllisen sijaishuollon järjestämistä ja lapsen huostaanotolle asetettuja tavoitteita.

6.11 Koulunkäynti ja jatko-opintomahdollisuudet

Perustuslain 16 § velvoittaa julkisen vallan turvaamaan, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläisen mahdollisuuden saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Näin ollen myös kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla on yhdenvertainen oikeus vastaavaan muuhun opetukseen.

Lasten kertomuksista ja Loikalan lasta koskevista päivittäismerkinnöistä ilmeni, että hatkareissujen tai muiden syiden vuoksi joidenkin lasten koulunkäynti oli lopetettu, tai se oli keskeytetty. Epäselväksi jäi, kuka oli tehnyt lasten opetusta koskevan ratkaisut, ja millä tavoin lasten ja lasten vanhempien mielipiteet oli selvitetty, sekä millä tavoin ne oli otettu huomioon ratkaisuja tehtäessä.

Erään lapsen päivittäismerkinnöistä ilmenee lapsen äidin ja laitoksen puhelinkeskustelu, jonka mukaan ”koulupaikka on otettu vastaan, mutta koulun aloitusta lykätty”. Edelleen merkintöjen mukaan ”kerrottu, että varmistetaan vielä vastaavalta ohjaajalta ja tämän jälkeen ilmoitetaan sos.tt:lle”. Merkinnöistä ei ilmene, että asiasta olisi neuvoteltu sosiaalityöntekijän kanssa, vaan merkinnän perusteella vaikuttaa pikemminkin siltä, että kyseessä on ollut ilmoitusluonteinen asia. Samaa lasta koskevista merkinnöistä ilmenee myöhemmin, että Loikalan kartanon työryhmä linjannut, ettei lapsi voi mennä kouluun ja että lapsen loma peruuntuu. Yhteydenpidon rajoituspäätöstä ei lapsen asiakirjoissa ole. Merkintöjen mukaan sosiaalityöntekijälle on soitettu ”linjauksista” seuraavana päivänä.

Myös viikkoa myöhemmin lapsen lomat peruttiin. Päätöstä yhteydenpidon rajoituksesta ei mainitulle ajalle oltu tehty.

Lapsella on oikeus saada opetusta tai koulutusta joko laitoksessa tai sen ulkopuolella. Lapsen oikeus opetukseen ei lakkaa, vaikka lapsi olisi-kin lastensuojelullisena toimenpiteenä sijoitettu kodin ulkopuolelle. Sijoitettujen lasten koulutuksen tulisi olla saman tasoista muiden lasten kanssa. Sijoitetuilla lapsilla tulee olla yhdenvertainen mahdollisuus osallistua opetukseen ja esimerkiksi jatkaa opintoja lukiossa tai hankkia itselleen ammatti ammattikoulua käymällä peruskoulun suorittamisen jälkeen.

Päätösvalta lapsen koulunkäynnistä ja muun opetuksen järjestämisestä kuuluu lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tätä päätösvaltaa ei voi siirtää sijaishuoltopaikalle. Lapsen opetusta järjestettäessä on lisäksi pyrittävä hyvään yhteistoimintaan lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa.

6.12 Päihdehoito

Loikalaan sijoitettujen lasten yhtenä huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen syynä on ollut lapsen päihdeongelma. Lasten edellä kohdassa 2.12 esittämät kokemukset Loikalan järjestämän päihdehoidon tuloksellisuudesta ja vaikutuksista heidän elämäänsä olivat hyvin pessimistisiä. Lapset pitivät päihdehoitoa pääosin tuloksettomana ja turhana.

Tarkastuksella ei ilmennyt, millä tavoin vastuussa oleva sijoittajakunta seuraa ja valvoo päihdehoidon järjestämistä ja sen tuloksellisuutta.

Lastensuojelulain mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on oikeus saada sellaista sijaishuoltoa, joka vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Mikäli sijaishuoltopaikka ei voi omana toimintanaan järjestää lapselle hänen tarvitsemaansa sijaishuoltoon liittyvää palvelua, tulee sijoituksesta vastuussa olevan kunnan se järjestää.

6.13 Harrastukset

Tarkastushavaintojen perusteella lasten mahdollisuudet harrastaa Loikalassa ovat rajoitettuja. Käytännössä lapsille tarjotaan kaikille pakollisia yhteisiä liikuntatunteja ja mahdollisuus käyttää rajoitetusti Loikalan kartanon kuntosalia.

Loikalan hoidon- kasvun polku asiakirjan mukaan lapset voivat aloittaa laitoksen ulkopuoliset harrastukset vasta saavuttaessaan tason 4. Asiakirjan mukaan riippuen lapsen käytöksestä ja laitoksen aikatauluista lapsella saattaa olla mahdollisuus ulkopuoliseen harrastukseen. Tasolla 5 ”mahdolliset talon ulkopuoliset harrastukset eivät häiritse arkea”.

Tarkastushavaintojen mukaan Loikalaan sijoitetuista lapsista ei ilmeisesti kukaan ollut tasolla 5. Mahdollisesti kaksi lasta saattoi olla tasolla 4. Lasten kanssa käydyissä keskusteluissa ei tullut esille, että lapsilla olisi ollut laitoksen ulkopuolisia harrastuksia.

Lasten mahdollisuus harrastaa ja tehdä mieltymyksiään koskevia asioita on sijaishuollossa tärkeää. Lapsen kuntoutumisen kannalta on lapsen edun mukaista, että lapsilla on myös sijaishuollossa mahdollisuus kokea uusia ja hänelle tärkeitä asioita.

Sijaishuollossa lapselle on annettava sellaista hoitoa ja huoltoa, jota tarkoitetaan lapsen huollosta tapaamisoikeudesta annetussa laissa. Lapsella on siis oikeus saada tavanomaista kasvatusta, johon kuuluu myös sijaishuoltopaikan ulkopuolinen toiminta, esimerkiksi lapsen taipumuksia ja mieltymyksiä huomioiva harrastus.

6.14 Lapsen ja sosiaalityöntekijän väliset tapaamiset

Lastensuojelulain 53 §:n mukaan lapselle on aina järjestettävä riittävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää. Säännös oikeuttaa lapsen tapaamaan omaa työntekijäänsä muiden läsnä ole-matta ja keskustelemaan itseään ja sijaishuollon toteuttamista koskevista asioista työntekijänsä kanssa.

Lapsella tulee olla oikeus vapaasti kertoa omista olosuhteistaan sijaishuoltopaikassa sekä tuoda esiin omia näkemyksiään ja mahdollisesti kokemiaan epäkohtia sijaishuoltopaikassa.

Lastensuojelun menneisyyttä koskevan sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen johtopäätöksissä esitetään, että haastatteluissa tuli esiin tilanteita, joissa lapset eivät eri syistä kertoneet kaltoinkohtelusta ja väkivallasta, vaikka heille olisi tarjottu tilaisuus siihen valvontakäynnin yhteydessä. Usein syynä oli pelko seurauksista. Toisaalta haastatteluissa on kertomuksia siitä, miten lapset ovat aktiivisesti hakeneet apua ja muutosta tilanteeseen – ja joskus onnistuneetkin siinä. Kuitenkin haastatelluilla oli paljon enemmän kokemuksia siitä, ettei heillä ollut ketään kenelle olisi voinut kertoa, heitä ei kuunneltu tai uskottu eikä kertomisesta seurannut asiaan parannusta. Lapsen kannalta on siis ensiarvoisen tärkeää, että hänellä olisi joku turvallinen ja luotettava aikuinen, jolle väkivallasta tai kaltoinkohtelusta olisi mahdollista kertoa. (Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983, s. 174, sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22)

Selvityksessä tuodaan esille, että lapsen kannalta valvonnassa oleellista on se, että ”hän tuntisi asioitaan hoitavan sosiaalityöntekijän, tietäisi miten häneen saa yhteyden ja voisi turvallisesti kertoa epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivallan kokemuksista. Tämän päivän kokemukset käytännön sosiaalityöstä ja jotkut, erityisesti perhehoitoa koskevat opinnäytetyöt osoittavat kuitenkin, että

sosiaalityöntekijöillä ei useinkaan ole resursseja tavata sijoitettuja lapsia riittävän usein. Työntekijät myös vaihtuvat, jolloin lapsi – tai sijaisvanhemmat tai laitoksen henkilökunta – ei tunne ja tiedä, kuka lapsen asioita hoitaa.

Suurin osa lapsista tiesi oman sosiaalityöntekijänsä yhteystiedot ja kertoi sosiaalityöntekijän käyneen yksikössä. Lasten kertoman mukaan sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan välttämättä juttele lapsen kanssa kahden kesken käydessään sijaishuoltopaikassa. Jotkut lapset kertoivat, ettei heillä ole luottamuksellista suhdetta omaan sosiaalityöntekijäänsä. Eräs lapsi kertoi, ettei hänelle ole nimetty omaa sosiaalityöntekijää.

Hyvänä ja lapsen oikeuksia toteuttavana ja niitä edistävänä menettelynä on pidettävä, että niin laitos, kuin sosiaalityöntekijäkin, kirjaavat lapsen asiakirjoihin, milloin sosiaalityöntekijä on tavannut lasta ja miten tapaaminen on toteutettu. Lisäksi tulisi kirjata, onko tapaaminen järjestetty kahden kesken ilman henkilökunnan läsnäoloa.

Lastensuojelulaitokseen sijoitetulla lapsella on ehdoton oikeus halutessaan keskustella oman sosiaalityöntekijänsä kanssa luottamuksellisesti. Vastaavasti laitoksen henkilökunnalla on velvollisuus tukea lapsen ja hänen sosiaalityöntekijänsä välistä luottamuksellista yhteydenpitoa.

7 VIRANOMAISVALVONNASTA

7.1 Aikaisemman hallinnollisen ohjauksen noudattaminen Loikalan kartanossa

Edellä kohdassa 4 selostetussa Loikalan kartanoon aiemmin kohdistuneessa laillisuusvalvonnassa on todettu, että Loikalan kartano on useassa eri tapauksessa ja useilla eri tavoilla toiminut lainvastaisesti sijaishuoltoa järjestäessään.

Lasten henkilökohtaista vapautta oli ”pysäyttämässä” rajoitettu lainvastaisella tavalla, mistä laitoksen johtaja sai vakavan huomautuksen vastaisen varalle.

Loikalan kartano on tämän jälkeen ilmoittanut aluehallintovirastolle, ettei pysäyttämismenettelyä enää jatketa, vaan tarvittaessa toimintayksikössä käytetään vain lastensuojelulain mukaisia rajoitteita, sekä kasvatus- ja hoitotoimenpiteet dokumentoidaan (kirjataan) erillään rajoitteista. Loikalan kartano on lisäksi ilmoittanut apulaisoikeusasiamiehelle, että mikäli apulaisoikeusasiamies katsoo jonkun kartanon menettelyn laittomaksi, tulee Loikalan kartano noudattamaan oikeusasiamiehen linjauksia.

Edellä todetusta huolimatta tarkastushavaintojen perusteella Loikalan kartanossa oli edelleen vuonna 2018 käytössä hyvinkin samanlaisia menettelytapoja, kuin ne, jotka oli jo vuonna 2010 todettu lainvastaisiksi. Vaikka varsinaisesta 30 vuorokauden pysäyttämismenettelystä

on muodollisesti luovuttu, toteuttaa laitos kuitenkin hyvin samankaltaista toimintatapaa lapsen saapuessa laitokseen, kun lapsi laittomasti eristetään muista lapsista useiden päivien, ellei viikkojen ajaksi, ja kun lapsen sosiaalinen kanssakäyminen muiden lasten kanssa estetään.

Laitos on suhtautunut laillisuusvalvojilta saamaansa hallinnolliseen ohjaukseen välinpitämättömästi, eikä se ole tarkastushavaintojen perusteella noudattanut saamaansa ohjausta. Loikalan kartano on jatkanut samoja menettelytapoja vuosikymmenet.

Laitoksen välinpitämätöntä suhtautumista laillisuusvalvontaan ilmenee myös se, että laitoksessa työskentelevä pehtoori oli lasten kertoman mukaan sanonut lapsille tarkastuksen aikana, että ”20 vuoden kokemuksella voin sanoa, ettei tästä tarkastuksesta aiheudu muutoksia tai seuraa mitään”.

7.2 Viranomaisvalvonnan toteuttaminen

Mahdollisen kaltoinkohtelun paljastumiseksi ja loppumiseksi on oleellisen tärkeää, että lapsella on mahdollisuus kertoa kokemuksistaan seureauuksia pelkäämättä. Lapsen on voitava luottaa siihen, että hänen kertomansa asiat otetaan vakavasti ja että kertominen myös johtaa tilanteeseen puuttumiseen nopeasti.

Tarkastushavaintojeni, Loikalan kartanoon sijoitettujen lasten kanteluiden, lasten muiden yhteydenottojen ja Etelä-Suomen aluehallintoviraston suorittamien valvontatoimien perusteella näyttää siltä, että Loikalan kartanon järjestämän sijaishuollon valvonnasta ei ole huolehdittu kuntien ja aluehallintoviraston taholta siten, kuin lainsäädäntö yksiselitteisesti edellyttää.

Tarkastushavaintoni osoittavat, että sijoitettuja lapsia on kohdeltu Loikalassa lainvastaisella ja heitä voimakkaasti alistavalla tavalla. Lainvastaiset menettelyt ovat saaneet jatkua huolimatta eri viranomaisten vuosien varrella laitokseen suorittamista tarkastuksista. Valvonnan epäonnistumiseen on saattanut vaikuttaa se, ettei lasten kanssa ole tarkastuksilla keskusteltu, lasten kertomaa ei ole uskottu, lasten asiakirjoja ei ole tarkastettu tai lyhytkestoisella tarkastuksella on tyydytty keskustelemaan vain laitoksen johdon ja henkilökunnan kanssa.

Lastensuojelun menneisyyttä koskevan sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen johtopäätöksissä esitetään, että jo vuosina 1937-1983 kaikkien eri sijoitusmuotojen kohdalla tuli esiin riittämätön tai tehoton sijoituspaikan valvonta. Niin lastenkodeissa, koulukodeissa kuin sijoitusperheissäkin valvontakäynneillä käynyt viranomainen keskittyi ulkoisten puitteiden tarkasteluun tai keskusteluun aikuisten kanssa. Kaltoinkohdellulla lapsella ei ollut tietoa, keneltä hän voisi pyytää apua. Apua pyytäneitä lasta ei läheskään aina uskottu. Lasten kasvuympäristö ei ole aina ollut turvallinen. Lapset ovat sijoituspaikoissaan joutuneet sekä näkemään että kokemaan kaltoinkohtelua.

Selvityksen mukaan kaltoinkohtelu on jatkunut, sillä sijaishuollon valvonta ei ole ollut tehokasta tai toimivaa. Sijaishuoltoa koskevien aikalaisaineistojen kuten alan ammattilehtien mukaan osa erityisesti rakenteellisista ongelmista on ollut ainakin jollain tasolla viranomaisien tiedossa. Liiallinen ruumiillinen kurittaminen ei ole ollut sallittua, eikä lasta ole saanut kohdella väkivaltaisesti. Sijaishuollon toiminnan ohjeissa annettiin esimerkiksi sijoitusperheiden valvonnan perusohjeet, mutta haastatteluissa valvonta ei esiinny tehokkaana tai toimivana. Aikalaisaineisto myös osoittaa, että lastensuojelun resurssit ovat olleet alimitoitettut työmäärään ja tehtäviin nähden.

Selvityksessä todetaan, että valvontakäyntien tulisi olla säännöllisiä ja niiden määrästä ja sisällöstä olisi tärkeää olla yhtenäinen ohjeistus. Jokaisella käynnillä tulisi keskustella lapsen kanssa kahden kesken ja ottaa puheeksi myös mahdolliset epäkohdat ja kaltoinkohtelu. Lisäksi tulisi kehittää säännöllisiä sähköisiä, kommunikaatioteknologian mahdollistamia yhteydenpidon tapoja lasten kanssa (kännykkä, sähköposti, some), jotka toimisivat samalla myös sijaishuollon valvontana. Yhteydenpidon mahdollistamiseksi sille tulee varata riittävät ajalliset ja henkilökuntaresurssit. (Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983, sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22)

Selvityksessä kuvatut ennen 1980-lukua havaitut valvonnan ongelmat ovat lastensuojelulaitoksiin tehtyjen tarkastuksien havaintojen perusteella edelleen vuonna 2019 ajankohtaisia.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 25 artikla edellyttää muun muassa sijaishuollossa olevien lasten hoidon ja olosuhteiden valvontaa. Sen mukaan sopimusvaltiot tunnustavat lapselle, jonka toimivaltaiset viranomaiset ovat sijoittaneet hänen huoltonsa järjestämiseksi, hänen suojelemisekseen tai hänen ruumiillisen tai henkisen terveytensä hoitoa varten, oikeuden hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.

Sijaishuollon valvonnassa on kiinnitettävä erityisesti huomiota lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämiseen, käytettäviin rajoitustoimenpiteisiin ja siihen, millä tavoin lapsen etu sijaishuoltopaikassa toteutuu.

Sijoittajakunnan on varmistuttava lasta sijoitettaessa (etukäteisvalvonta) sekä erityisesti sijoituksen aikana siitä, että sijaishuoltopaikka vastaa niihin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, joiden perusteella hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai avohuollon tukitoimenpiteillä.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuutena on varmistua siitä, että sijaishuoltopaikka vastaa koko sijoituksen ajan lapsen etua siten, kuin lastensuojelulain 50 §:ssä on säädetty. Tämä edellyttää aina vastuussa olevan työntekijän säännöllisesti tekemiä, henkilökohtaisia käyntejä sijaishuoltopaikassa.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava lapsen huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoituksen aikana, onko sijoituksen jatkaminen hänen sijaishuoltopaikassaan lapsen edun mukaista. Tähän arviointiin vaikuttaa myös se, mitä lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan on sijaishuollon tarkoituksesta, sen tavoitteesta, sekä lapsen tarvitseman erityisen tuen ja avun järjestämisestä erikseen kirjattu.

Lastensuojelulain 79 §:n 3 momentissa on säädetty sijoittajakunnalle erityinen velvollisuus tehdä ilmoitus muille lapsia laitokseen sijoittaneille kunnille sellaisissa tilanteissa, joissa se havaitsee sijaishuoltopaikan toiminnassa epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon.

Sijoitettuina olevien lasten hoidon asianmukaisen järjestämisen kannalta on välttämätöntä, että valvonnasta vastaavat tahot – sijoitus-kunta, aluehallintovirasto tai sijoittajakunta – saavat tiedon lapsen hoitoon ja huolenpitoon vaikuttavista puutteista tai epäkohdista.

Ilmoitusvelvollisuus koskee sellaisia oleellisia puutteita tai epäkohtia, jotka vaarantavat tai voivat vaikuttaa haitallisesti sijoituspaikassa olevien lasten hoitoon ja huolenpitoon, ja joihin ei voida välittömästi saada korjausta. Vaikka mainitut epäkohdat ja puutteet olisivatkin heti korjattavissa, oleellisista puutteista ja epäkohdista on aina ilmoitettava muulle lapsen sijoittaneelle kunnalle.

Puutteet voivat liittyä suoraan lapsen hoitoon ja huolenpitoon, sijaishuoltoa antavan yksikön tiloihin tai kasvatustietoihin, esimerkiksi laitoksen henkilökunnan määrään tai kelpoisuuteen, tai mihin muuhun seikkaan tai asiaan tahansa, jolla voi olla vaikutusta sijaishuoltopaikassa hoidettavana olevien lasten asemaan ja huolenpitoon. Vaikka säännöksessä ei ole mainittu nimenomaisesti aluehallintovirastoa, on myös sen ilmoitettava havaitsemistaan puutteista sijaishuollon järjestämisestä vastuussa oleville tahoille.

Aluehallintovirastolla on valvontaviranomaisena keskeinen asema lapsen oikeusturvan varmistamisessa. Aluehallintoviraston on lastensuojelulain 80 §:n mukaan seurattava lastensuojelulaitosten toimintaa 79 §:ssä säädetyn lisäksi omasta aloitteestaan tapahtuvien tarkastuskäyntien avulla ja erityisesti valvottava lain 11 luvun nojalla tapahtuvaa rajoitustoimenpiteiden käyttöä lastensuojelulaitoksissa.

Aluehallintovirasto voi toteuttaa valvontavelvoitettaan muun muassa seuraamalla ja selvittämällä rajoitustoimenpiteiden käytön yleistä asianmukaisuutta lastensuojelulaitoksissa tai tarvittaessa esimerkiksi tarkistamalla yksittäiseen lapseen kohdistetun rajoitustoimenpiteen asianmukaisuuden.

Keskustelu kahden kesken sijoitettujen lasten kanssa ja asiakirjoihin ja rajoitustoimenpiteisiin tutustuminen ovat oleellinen osa valvontaa. Tarkastuskäynneillä lapsille tulee varata tilaisuus luottamukselliseen keskusteluun. Näiden keskustelujen avulla aluehallintovirasto voi seurata

yksittäistapauksessa sekä myös yleisesti lasten kohtelua ja olosuhteita sekä arvioida lastensuojelulaitoksen toimintaedellytysten täyttymistä.

Jotta valvonta olisi tehokasta, tulee valvontakäyntejä tehdä myös yllätystarkastuksina sekä sellaisiin aikoihin, jolloin lapset ovat sijaishuolto-paikassa. Pelkästään virka-aikana tehdyt tarkastuskäynnit merkitsevät usein sitä, ettei sijoitetuilla lapsilla ole tosiasiasa mahdollisuutta keskustella tarkastuksen toimittavan viranomaisen kanssa siten, kuin lastensuojelulaki edellyttää. Tämä voi tarkoittaa tarkastusten tekemistä myös iltaisin ja viikonloppuisin.

Mikäli tarkastus tehdään ennalta ilmoitettuna käyntinä, tulisi valvojan viranomaisen joka tapauksessa edellyttää laitokselta, että lapset ovat koulutyön ja esimerkiksi lasten lomien sallimissa rajoissa tarkastushetkellä paikalla.

8 TOIMENPITEENI

8.1 Loikalan säännöt ja tasot

Loikalan hoidon kasvu ja polku asiakirjan ja omavalvontasuunnitelman mukaan Loikalaan sijoitetut lapset asettuvat eri tasoille, joilla edetään oman käytöksen mukaan ja saavutetaan erilaisia etuuksia ja oikeuksia. Kaikki Loikalaan saapuvat nuoret aloittavat 1. tasolta. Lapsen karkumatkan jälkeen tasot alkoivat alusta. Lapsen käytöksestä riippuen lapsen tasoa saatettiin alentaa.

Arvioimani tässä pöytäkirjassani kuvatut Loikalan tasot sisältävät monia lapsen perusoikeuksiin kajoavia elementtejä, joilla tosiasiallisesti eristetään lapsi tai rajoitetaan hänen liikkumistaan ja oikeuttaan yhteydenpitoon lastensuojelulain vastaisella tavalla.

Loikalan säännöt ja käytännöt sekä se, miten sääntöjä Loikalassa toimitetaan, eivät tue ja edistä sellaista laadultaan hyvää hoitoa, kasvatus- ja kuntoutusta, joka tähtää ja valmentaa sijoitettuja lapsia yhteiskunnassa normaalina pidettävään arkielämään.

Loikalan kartanossa vallitsee tarkastushavaintojen perusteella lasten voimakkaaseen rajoittamiseen perustuva kasvatuskulttuuri. Laitoksen säännöillä rajoitetaan lainvastaisesti muun muassa lasten liikkumisvapautta, sosiaalista elämää ja itsemääräämisoikeutta. Kysymys on laitoksen tietoisesta menettelystä, jonka laitoksen työntekijät ovat hyväksyneet. Laitoksen arjessa sivuutetaan se seikka, että tosiasiasa lapsen oikeuksien rajoittaminen on sallittua vain laissa säädetyin edellytyksin.

Laitoksen säännöillä ei voida mennä pidemmälle kuin lastensuojelulaki oikeuttaa. Sijaishuollon aikana lapsen sijaishuoltopaikan on jatkuvasti arvioitava, miten lapsen kasvua aikuisuuteen tuetaan ja miten laitos edesauttaa lapsen itsenäistymistä ja arjessa pärjäämistä sijaishuollon jälkeen. Yksikön sääntöjen ja käytäntöjen tulee osaltaan tukea mainittujen tavoitteiden toteutumista.

Loikalan kartanon sääntöjä ja niiden toteuttamista lasten sijaishuollon arjessa tulee muuttaa siten, että ne ovat lastensuojelulain mukaisia.

Pidän myös tärkeänä, että Loikalan kartanossa laaditaan yhteistyössä sijoitettujen lasten kanssa sellaiset ymmärrettävät ja oikeudenmukaiset säännöt, joihin sijoitettujen lasten on mahdollista sitoutua. Siitä, miten sääntöjä tarvittaessa muutetaan, tulee myös sopia yhdessä.

8.2 Lasten kokemukset

En pidä hyväksyttävänä ja lainmukaisina sellaisia Loikalan kartanon käytäntöjä, jotka ovat mielivaltaisia tai alistavia, tai joilla selvästi puututaan lapsen perusoikeuksiin, silloin kun puuttuminen ei täytä laissa säädettyjä edellytyksiä tai menettelyä.

Tällaisia tarkastuksella havaittuja käytäntöjä (ks. kohta 2) olivat ainakin lasten riisuttaminen, koputusmenettely, puuttuminen lapsen pukeutukseen ja muuhun ulkonäköön ja itsemääräämisoikeuteen, lasten sosiaalisten suhteiden katkaiseminen eri tavoin, lainvastaiset lasten eristämiset, jatkuvan kameravalvonnan alaisuudessa oleminen, oman rahan käytön perusteeton rajoittaminen, yhteisesti tapahtuva lääkkeiden ottaminen valvotusti, ahkeruusrahojen menettäminen ja hiljaiset ruokailut ja siihen liittyvä syömiseen pakottaminen.

8.3 Rajoituspäätökset

Kiinnitän Loikalan kartanon vakavaa huomiota siihen, että rajoitustoimenpiteiden käyttö edellyttää laissa säädettyjen edellytysten täyttymisen yksilöllistä ja erillistä arviointia ja erillistä päätöksentekoa. Sijaishuoltopaikan on varmistettava, että laissa tarkoitetut edellytykset rajoitustoimenpiteelle toteutuvat jokaisen käytetyn rajoitustoimenpiteen kohdalla erikseen.

Kiinnitän myös vakavaa huomiota rajoitustoimenpiteiden ja kasvatustoimenpiteiden kirjaamiseen siten, kuin laki edellyttää.

8.4 Yhteydenpidon rajoittaminen

Edellytän, että Loikalan kartano kertoo lapsen sosiaalityöntekijälle etukäteen suunnitelmistaan rajoittaa lapsen yhteydenpitoa (esimerkiksi lomien peruuttamista koskevassa tilanteessa). Laitos ei voi ottaa itselleen sosiaalityöntekijälle kuuluvia toimivaltuuksia.

Edellytän myös, että sijoitettujen lasten yhteydenpidon rajoittamisesta tehdään aina valituskelpoinen päätös siten, kuin lastensuojelulaissa säädetään. Lapsen yhteydenpitoa ei ole mahdollista rajoittaa ilman laissa säädettyjen edellytysten täyttymistä yksilöllisesti arvioiden. Yhteydenpidon rajoittaminen ei voi missään tapauksessa perustua laitoksen laatimiin sääntöihin.

8.5 Aineiden ja esineiden haltuunotto

Edellytän, että Loikalan kartanossa lasten omaisuutta otetaan haltuun vain laissa säädettyjen edellytyksien täyttyessä ja haltuunotoista tehdään lain edellyttämät päätökset. Haltuunottoa ei voida koskaan käyttää rangaistuksena. Lapsilla on oikeus säilyttää omassa huoneessaan omistamiaan tavaroita, eikä lapsen omaisuutta voida varastoida ilman, että lapsi on itse sitä pyytänyt.

Kiinnitän vakavaa huomiota haltuunotosta ja sitä koskevasta päätöksentekoko- ja kirjaamisvelvollisuudesta sanottuun.

8.6 Henkilöntarkastus

Edellytän, että lasten riisuttamisesta luovutaan välittömästi.

Edellytän, että Loikalan kartanossa lapsen henkilöntarkastuksista tehdään asianmukaiset ja lakiin perustuvat ratkaisut ja kirjausmerkinnät.

Edellytän, että jatkossa lapsen asiakirjoihin merkitään, mikä on ollut laissa tarkoitettu henkilönkatsastuksen tai - tarkastuksen tekemiseen johtanut perusteltu syy epäillä. Kysymys on aina yksilöllisestä perusteesta, joka tulee arvioida jokaisen lapsen osalta erikseen. Lisäksi lapsen asiakirjoissa tulee kuvailla, millä tavalla henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus on käytännössä toteutettu.

Henkilöntarkastuksen tekemistä ei voida perustella lapsen suostumuksella.

Kiinnitän vakavaa huomiota siihen, että henkilöntarkastusta ja –katsastusta tehtäessä pitää ottaa huomioon lapsen ikä, sukupuoli, kehitystaso, lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä uskonto ja kulttuuritausta ja valittava sellainen toimenpiteen toteuttamistapa, jolla mahdollisimman vähän aiheutetaan lapselle haittaa.

8.7 Lapsen postin tarkastus

Edellytän, että Loikalan kartanossa lapsen tulevan ja lähtevän postin tarkastamisessa toimitaan siten, kuin lastensuojelulaissa on säädetty.

Kiinnitän laitoksen huomiota siihen, että lapsella on oikeus tietää tarkastuksen syy ja oikeus olla läsnä tarkastusta suoritettaessa.

8.8 Liikkumisvapauden rajoittaminen

Loikalan kartanon määräämät tosiasialliset rajoitukset lasten liikkumisessa koskevat kaikkia sijoitettuja lapsia ja ovat koko ajan voimassa. Lasten liikkumisen rajoittaminen perustuu yksinomaan Loikalan itse laatimiin sääntöihin ilman lain edellyttämää yksilöllistä kunkin lapsen tilanteeseen perustuvaa harkintaa. Kysymys ei ole lastensuojelulain tarkoittamasta liikkumisvapauden rajoittamisesta, vaan sitä huomattavasti laajemmasta yleisestä kaikkiin lapsiin kohdistuvasta lainvastaisesta menettelytavasta.

Loikalan kartanon käytössä olevat lapsen liikkumista rajoittavat säännöt eivät perustu lakiin. Tämän takia edellytän, että laitos jatkossa noudattaa lastensuojelulain liikkumisvapauden rajoittamista koskevia säännöksiä ja lasten liikkumista rajoitetaan ainoastaan laissa säädettyjen edellytysten täytyessä ja liikkumisvapauden rajoittamisesta tehdään asianmukaiset valituskelpoiset päätökset.

Lapsen liikkumisvapauden rajoittamista ei voida käyttää rangaistuksena lapsen käyttäytymisestä.

Edellytän, että liikkumisvapauden rajoittamisen aikana lapsen mahdollisuus sosiaalisiin suhteisiin turvataan. Myös lapsen oikeus opetukseen ja harrastuksiin on turvattava rajoituksen aikana.

8.9 Sosiaalisten suhteiden estäminen

Edellytän, että Loikalan kartano luopuu välittömästi kohdassa 2.7 ja 6.1 kuvailluista lasten sosiaalisten suhteiden lainvastaisesta lasta alistavasta rajoittamisesta.

Lapsella on oikeus luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita niin laitoksen sisällä, kuin sen ulkopuolellakin. Lapsen on voitava keskustella muiden ihmisten kanssa. Sellainen menettely, jossa lasta estetään keskustelemasta toisen ihmisen kanssa pitkiäkin aikoja, on epäinhimillistä ja tuomittavaa.

8.10. Eristäminen

Edellytän, että Loikalan kartano luopuu välittömästi kohdassa 5.9 kuvattua lasten jatkuvasta tosiasiallisesta eristämisestä.

Eristämiseen voidaan ryhtyä vain silloin, kun laissa säädetty edellytykset yksilöllisesti arvioiden täyttyvät.

Edellytän, että jatkossa lapsen eristämistä koskevaan päätökseen kirjataan selkeästi eristämiseen johtanut tilanne ja lapsen käytös, eristämisen toteuttamistapa, miten eristämisen jatkamisen perusteita on eristämisen aikana jatkuvasti arvioitu ja miten lapsen eristämisen lopettamiseen on päädytty.

Kiinnitän Loikalan kartanon vakavaa huomiota siihen, että eristämisen laissa säädetty määräajat ovat ehdottomia, eikä niitä voida ylittää.

8.11 Erityisen huolenpidon järjestäminen

Kiinnitän Loikalan kartanon huomiota siihen, että mikäli se järjestää sijoitetuille lapsille erityistä huolenpitoa, edellyttää se henkilökunnan mitoituksen, pätevyyksien ja tilojen arviointia. Tämä arviointi on tehtävä yhdessä aluehallintoviraston kanssa.

8.12 Käyttövarat ja ahkeruusrahat ja lapsen omat varat

Edellytän, että Loikalan kartanossa lasten käyttövarat maksetaan siten, kuin laissa on säädetty.

Edellytän, että lapsen tekemästä työstä korvaukseksi sovitut ahkeruusrahat maksetaan lapselle, myös takautuvasti. Lapsen tekemällään työllään ansaitsemaa ahkeruusrahaa ei voida rangaistuksena jättää maksamatta. Lapsen sosiaalityöntekijällä on oltava mahdollisuus valvoa ahkeruusrahojen maksamista.

Lapsella on lakiin perustuva oikeus pitää hallussaan omia varojaan (muun muassa käyttövarojaan, työllä ansaitsemiaan varoja ja lahjaksi saamiaan varoja) ja käyttää niitä haluamiinsa tarkoituksiin.

Lapsen oikeutta hallita omia varojaan voidaan rajoittaa vain laissa säädettyjen edellytysten täytyessä ja asiassa tulee tehdä asianmukaiset päätökset.

8.13 Päätösten tiedoksianto ja lapsen oikeus saada tieto häntä koskevista asiakirjoista

Edellytän, että Loikalan kartanossa rajoituspäätökset annetaan aina lapselle asianmukaisesti tiedoksi ja lapsille kerrotaan kaikissa tilanteissa riittävällä ja lapsen kannalta ymmärrettävällä tavalla heitä koskevan päätöksen sisällöstä, lapsen oikeuksista ja laitoksen velvollisuuksista. Tiedoksianto ja sen toteuttamistapa on kuvattava lapsen asiakasasiakirjoissa.

Edellytän, että lapsi saa halutessaan säilyttää omat, hänelle osoitetut ja lähetetyt asiakirjat itsellään.

Kiinnitän Loikalan kartanon vakavaa huomiota sijoitetun lapsen laissa säädettyyn oikeuteen saada tieto häntä koskevasta asiakirjasta. Kiinnitän laitoksen huomiota myös siihen menettelyyn, joka koskee tietopyynnön käsittelyä ja sitä koskevaa päätöksentekoa.

8.14 Lapsen ja sosiaalityöntekijän väliset tapaamiset

Pidän tärkeänä, että Loikalan kartanossa kehitetään käytäntöjä, joilla varmistetaan lapsen mahdollisuudet saattaa oma mielipiteensä sijaishuoltonsa järjestämisestä kuukausittain oman sosiaalityöntekijän tietoon. Eräänä mahdollisena menettelynä pidän esimerkiksi sitä, että lapsi saisi halutessaan kirjoittaa luottamuksellisen viestin sosiaalityöntekijälleen, joka lapsen itse sinetöimässä kirjekuoressa liitettäisiin kuukausiraporttiin.

8.15 Lapsen terveydenhuollon ja opetuksen järjestäminen sekä lasten harrastustoiminta

Edellytän, että Loikalan kartano turvaa sijoitetun lapsen potilaslaissa säädettyjen oikeuksien toteutumisen.

Edellytän, että sijoitetun lapsen sivistyksellisiä oikeuksia ei loukata.

Edellytän, että sijaishuollosta vastuussa oleva sijoittajakunta seuraa lapsen opetuksen järjestämistä ja tekee opetuksen järjestämisestä tarvittavat ratkaisut yhteistyössä lapsen ja lapsen huoltajien kanssa. Korostan, että sijoittajakunta ei voi siirtää tätä laissa säädettyä velvollisuuttaan sijaishuoltopaikalle. Sijaishuoltopaikka ei voi päättää lapsen opiskelupaikan irtisanomisesta tai keskeyttää lapsen koulunkäyntiä omilla päätöksillään.

Edellytän, että lapselle tarjotaan mahdollisuuksia harrastustoimintaan sijaishuoltonsa aikana.

8.16 Lapsen itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä loukkaavat käytännöt

Edellytän, että Loikalan kartano luopuu välittömästi edellä kohdassa 6.4 kuvatuista lukuisista lasten ulkonäköön, pukeutumiseen ja lapsen intimitettiin ja yksityisyyteen puuttuvista käytännöistään ja säännöistään.

8.17 Kameravalvonta

Kiinnitän Loikalan kartanon huomiota siihen, että kameravalvonnalla puututaan aina henkilön yksityisyyteen. Kameravalvonnan järjestämisessä on noudatettava suhteellisuusperiaatetta. Tällöin on arvioitava, voidaanko kameravalvonnan sijasta käyttää muita lapsen yksityisyyttä paremmin huomioivia keinoja. Korostan, että kameravalvonnan järjestämisellä ei voida korvata puutteellisia, sijoitettujen lasten hoidontarpeeseen vastaamattomia henkilöresursseja.

Loikalan kartanossa jokainen lapsen huoneensa ulkopuolella ottama askel tallentuu videolle. En pidä hyväksyttävänä näin laajan kameravalvonnan järjestämistä lapsen kodiksi tarkoitetussa tilassa ja sen ympäristössä.

8.18 Rasistinen käyttäytyminen

Kiinnitän Loikalan kartanon vakavaa huomiota työntekijöiden asianmukaisesta käyttäytymisestä sanottuun.

9 SELVITYSPYYNNÖT JA OMAT ALOITTEET

9.1 Loikalan kartano

Edellytän, että Loikalan kartano ilmoittaa minulle, mihin toimenpiteisiin se ryhtyy pöytäkirjassa esitettyjen havaintojen ja kannanottojen johdosta.

Selvitys toimenpiteistä tulee toimittaa minulle **viimeistään 30.8.2019**.

Perustuslain 111 §:n mukaan virkamiehellä ja julkista tehtävää hoitavalla on velvollisuus antaa oikeusasiamiehelle totuudenmukaisesti hänen pyytämänsä tiedot. Kenelläkään ei ole kuitenkaan velvollisuutta antaa sellaisia tietoja, jotka voivat saattaa hänet syytteen vaaraan.

9.2 Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Päätin ottaa omana aloitteenani selvitettäväksi, miten Etelä-Suomen aluehallintovirasto on valvonut Loikalan kartanoa ja muita alueellaan toimivia lastensuojelulaitoksia ja millä tavoin aluehallintovirasto on keskustellut sijoitettujen lasten kanssa valvontaa suorittaessaan.

Pyydän, että Etelä-Suomen aluehallintovirasto lupaviranomaisena tarkistaa, että Loikalan kartanon toiminta vastaa sille myönnettyä toimilupaa. Tarkastuksella havaittiin, että osa lapsista asuu Rivari-nimisessä rakennuksessa, jota ei ole mainittu lainkaan laitokselle myönnetyssä toimiluvassa. Tarkastuksella ilmeni lisäksi, että laitokseen oli sillä hetkellä sijoitettu yhteensä 16 lasta. Laitoksella on kuitenkin toimiluvan mukaan 14 asiakaspaikkaa.

Pyydän, että aluehallintovirasto tarvittaessa yhdessä palo- ja pelastusviranomaisten kanssa arvioi, onko Loikalan kartanon tilojen puolesta edellytyksiä järjestää lasten eristäminen kartanorakennuksen yläkerrossa, erityisesti erkka 1 huoneessa. Toimiluvan mukaan kartanorakennus ei sovellu asumiseen. Kartanorakennuksen yläkerroksissa sijaitisi myös henkilökunnalle tarkoitetut yöpymistilat.

Pyydän aluehallintovirastoa edelleen selvittämään, onko Loikalan kartanolla tosiasiallisesti sen toimiluvan mukainen henkilöstö ja edellyttääkö lasten suuri palvelujen tarve mahdollisesti toimiluvan tarkistamista tai lupaedellytysten uudelleen arvioimista.

Lisäksi pyydän selvittämään, osallistuuko Loikalan kartanossa varsinaiseen hoitotyöhön sellaisia henkilöitä, joilla ei ole siihen kelpoisuutta (mm. pehtoori ja emäntä). Selvityksessä tulee kiinnittää huomiota siihen, ovatko hoitohenkilökuntaan kuulumattomat henkilöt saaneet sijoitettuja lapsia koskevia salassa pidettäviä arkaluontoisiakin tietoja.

Vielä pyydän aluehallintovirastoa selvittämään, millä tavoin laitoksessa toimiva konsultoiva psykologi ja mahdolliset muut terveydenhuollon ammattilaiset kirjaavat lapsia koskevia asioita Nappula-järjestelmään. Samassa yhteydessä tulee selvittää, ketkä kaikki laitoksen työntekijät näkevät lapsen terveydenhuoltoa koskevat kirjaukset ja onko kaikilla näillä henkilöillä tosiasiallisesti oikeus nähdä ja saada lapsen terveydentilaan liittyviä tietoja. Aluehallintoviraston tulee samalla selvittää, onko Loikalan kartanon lääkehoitosuunnitelma ja lääkehoitoon liittyvät käytännöt asianmukaisia.

Pyydän aluehallintovirasto toimittamaan selvityksensä minulle **viimeistään 30.8.2019**.

9.3 Kunnat

Pyydän Loikalan kartanoon lapsia sijoittaneita kuntia antamaan minulle selvityksen siitä, millä tavoin lapsen asioista vastaavilla sosiaalityöntekijöillä on tosiasiallisesti mahdollisuus suorittaa heille laissa säädetyt tehtävät. Tässä tarkoituksessa sijoittajakuntien tulee ilmoittaa minulle

myös, kuinka paljon erilaisia asiakasperheitä tai asiakkaita sijaishuollon sosiaalityöntekijöillä yhteensä on. Selvitykseen tulee liittää myös Loikalan kartanoon lapsia sijoittaneiden lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden selvitykset.

Pyydän lapsia Loikalaan sijoittaneita kuntia selvittämään, millä tavoin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on valvonut Loikalan kartanon järjestämää sijaishuoltoa ja miten lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät ovat tavanneet kahden kesken sijoitettua lasta. Tarkastuksella useat lapset kertoivat tarkastajille kertoneensa omalle sosiaalityöntekijälleen olosuhteistaan sijoituspaikassaan, mutta sosiaalityöntekijä ei ollut puuttunut asiaan. Tämän takia pyydän lapsen asioista vastaavia sosiaalityöntekijöitä kuvaamaan omissa selvityksissään sitä, mitä ja millä tavalla hänen sijoittamansa lapsi on mahdollisesti kertonut elämästään Loikalan kartanosta ja miten lapsen kertomaan on sosiaalityöntekijän taholta reagoitu. Pyydän liittämään selvityksiin mahdolliset lapsen asiakaskertomukseen aiheesta tehdyt merkinnät.

Pyydän lapsia Loikalaan sijoittaneita kuntia vielä selvittämään, miten ne ovat varmistaneet Loikalaan sijoitetun lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen sijoituksen aikana. Monella lapsella ei ollut tarkastushetkellä koulu- tai opiskelupaikkaa. Joidenkin lasten koulupaikka oli ilmeisesti laitoksen taholta irtisanottu ja joidenkin lasten opiskelu oli sijoituksen johdosta keskeytynyt, vaikka sinänsä koulupaikka oli säilynyt.

Pyydän lapsia Loikalaan sijoittaneita kuntia selvittämään, miten sijoitetun lapsen tarvitsemat päihdehuollon palvelut on tosiasiasa järjestetty ja miten vastuussa oleva sosiaalityöntekijä on seurannut Loikalassa annettavan päihdehoidon vaikuttavuutta sekä sen merkitystä lapsen sijaishuollon tavoitteiden saavuttamiselle. Samassa yhteydessä tulee selvittää, mitä mieltä lapsi on saamastaan päihdehoidosta ja sen tuloksellisuudesta Loikalan kartanossa. Pyydän toimittamaan selvitysten ohessa kirjaukset lasten antamista vastauksista.

Pyydän lapsia Loikalaan sijoittaneita kuntia ilmoittamaan, miten ne ovat valvoneet lasten käyttövarojen ja ahkeruusrahojen maksamista ja selvittämään minulle, onko lapsille maksettu täysimääräisenä heidän työnteollaan ansaitsemansa ahkeruusrahat. Tässä yhteydessä pyydän myös, että sijoittajakunnat arvioivat, miten lasten Loikalan kartanossa tekemät runsaat työtehtävät ovat palvelleet ja edistäneet sijoitetun lapsen sijaishuollon tavoitteiden saavuttamista.

Päätin vielä pyytää, että kaikki sijoitettujen lasten asioista vastaavat sosiaalityöntekijät keskustelevat tarkastuspöytäkirjasta sijoittamansa lapsen kanssa ja selvittävät lapselle sen merkityksen. Samassa yhteydessä sosiaalityöntekijän tulee varmistaa, että lapsella on tieto omista oikeuksistaan ja siitä, millä tavoin he voivat reagoida mahdollisissa epäasiallisen kohtelun tilanteissa tulevaisuudessa. Pyydän ilmoittamaan selvityksessä, miten lasta on tässä tarkoituksessa tavattu.

Pyytämäni selvitykset tulee toimittaa minulle **viimeistään 30.8.2019.**

10 TIEDOKSI

Tarkastuspöytäkirja lähetetään tiedoksi ja toimenpiteitä varten Loikalan kartanon omistajalle Pro Manors Oy:lle.

Tarkastuspöytäkirja lähetetään tiedoksi ja toimenpiteitä varten laitokseen lapsia sijoittaneille kunnille: Varkauteen, Forssaan, Hämeenlinnaan, Kouvolaan, Hyvinkäälle, Nastolaan, Espooseen, Valkeakoskelle, Järvenpäähän, Kuopioon, Lahteen, Jyväskylään, Kotkaan, Savonlinnaan.

Tarkastuspöytäkirja lähetetään tiedoksi ja toimenpiteitä varten Etelä-Suomen aluehallintovirastolle.

Tarkastuspöytäkirja lähetetään tiedoksi Valviralle ja Itä-Suomen ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastoille.